

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK PROGRAMI**

**TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE TÜRK TOPLUMUNDA
OTURMA EYLEMİNİN VE MOBİLYALARININ GELİŞİM
SÜRECİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FEYZA ERGÜL

İSTANBUL, 2022

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK PROGRAMI**

**TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE TÜRK TOPLUMUNDA
OTURMA EYLEMİNİN VE MOBİLYALARININ GELİŞİM
SÜRECİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**FEYZA ERGÜL
(190251003)**

**Danışman
(Doç. Dr. Salih Salbacak)**

İSTANBUL, 2022

27/04/2022

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İç Mimarlık Anabilim Dalı'nda 190251003 numaralı Feyza Ergül'ün hazırladığı "1960-2000 Yılları Arasında Türkiye'deki Sosyo-Kültürel ve Sosyo-Ekonomik Değişimin Konut Mobilyası Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi" konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 27/04/2022 Çarşamba günü saat 14:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı .../.../20... tarihinde, saat ...:.. da yapılacaktır.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Toplumunda Oturma Eyleminin Ve Mobilyalarının Gelişim Sürecinin İncelenmesi şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Karar
1. (Danışman) Doç. Dr. Salih SALBACAK	KABUL
2. Doç. Dr. Bilge YARAREL DOĞAN	KABUL
3. Dr. Öğr. Üyesi Onurcan ALBAYRAK	KABUL
4.
5.
6. (İkinci Danışman)*.....

*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Feyza Ergül

TEŐEKKÜR

Eğitim sürecim boyunca benden desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili annem, babam ve kardeŐime; tezimde benden yol gosterici fikirlerini ve tecrübelerini esirgemeyen başta tez danıŐmanım Doç. Dr. Salih Salbacak Hocam'a ve Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi'ndeki saygıdeğer hocalarıma teŐekkürlerimi bir borç bilirim, Őükranlarımı sunarım...

Feyza Ergül

TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE TÜRK TOPLUMUNDA OTURMA EYLEMİNİN VE MOBİLYALARININ GELİŞİM SÜRECİNİN İNCELENMESİ

Feyza Ergül

ÖZET

İnsanın gündelik yaşantısı içerisinde ihtiyaç duyduğu oturma eylemi ilk çağlardan günümüze kadar varlığını sürdürmektedir. İnsanlık devam ettiği sürece de sürdürmeye devam edecektir. Toplumlar tarih boyunca kültürel, siyasal, sosyal alanlarda değişmiş ve dönüşmüştür. Tarih sahnesindeki bu değişim süreci, insanın şüphesiz gündelik yaşam pratikleri ve mekan gereksinimlerini de etkilemiş, dolayısıyla oturma eyleminin de defalarca farklılaşmasına yol açmıştır. Eylem varlığını devam ettirmiş fakat eylem biçimi değişerek gelişmiştir.

Türklerin ilk barınma biriminin çadır olduğu bilinmektedir. Göçebe yaşam kültürünün bir sonucu olan çadırdan yerleşik kültüre geçtiklerinde de kültürel anlamda farklı yaşam tarzları edinmişlerdir. Geleneksel Türk Çadırı'nda gündelik eylemler oldukça fonksiyonel ve esnek bir iç mekan kurgusu ile karşılanmıştır bu esneklik, göçebeliliğin gereği ve çağının koşulları göze alındığında insan hayatını kolaylaştıran oturma ve yatma eylemlerine çözüm üreten dokuma minderler kullanılmıştır. Yerleşik hayata geçince keçe çadır, kerpiç, taş, ahşap ve almaşık yapıllı evlere dönüşmüş bu dönüşümle paralel olarak mobilya kullanımı da ortaya çıkmaya başlamıştır. İlk oturma mobilyalarından olan sedirler, Türk evi ile birlikte şekillenmiş ve uzun yıllar boyu konutlarda, kurumlarda, saraylarda kullanıcısı ile buluşmuştur.

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda bazı yenilikler baş göstermiştir. Batı ile Osmanlı arasında köprüler kurulmaya başlanmış ve kültürler arası etkileşimler yaşanmıştır. Avrupai tarz oturma mobilyaları önce saraylara ve batılı üslupta tasarlanan konutlara giriş yapmış, mekansal değişimlere yol açmıştır. Giderek yaygınlaşan mobilya Türk evinde, batı-doğu sentezi bir ortam meydana gelmiştir.

Cumhuriyetin ilanı Türk toplumuna çağdaşlama amacıyla birçok reform getirilmiş ve toplumun yaşam tarzı bu çerçeveye uygun hale getirilmeye çalışılmış, modern konutlar inşa edilmiş, eski düzen yavaş yavaş terkedilmeye başlanmış, modern konutlar modern mobilyalarla donatılmıştır.

1950'li yıllardan sonra toplumdaki modernleşme çabaları hız kazanarak devam etmiş, sanayileşmenin etkisiyle köyden kente göç başlamış, mobilya sektörü ivme kazanmış, geleneksel konut terk edilip apartman dairelerine taşınmıştır. Sedir, divan yerini koltuk, kanepeler, sandalyeye bırakmıştır. Mobilya sektöründe sanayileşmenin ilk adımları atılmaya başlanmıştır.

1970-80'li yıllar Türkiye'nin tüm sektörlerde gelişim göstermeye başladığı yıllardır. Mobilya sektörü bu yıllarda gerçek anlamda dışa açılmıştır. Köklü mobilya firmaları bu yıllarda pazara girmiştir. Modüler mobilya ilk bu yıllarda üretilmiş, seri üretime geçilmiş; oturma, yatma ve depolama fonksiyonları sunan ve çekyat adı verilen kanepeler hayatımıza girmiştir. Seri üretimin gelişmesi mobilya konusunda köklü değişimlerin yaşanmasına sebep olmuştur.

1990'lardan sonra internet ve teknolojinin gelişimi mobilya tasarımlarına büyük etki etmiş, günümüzde etmeye de devam etmektedir. Artık sektör internet üzerinde verilen siparişin, ertesi gün evimize gelecek kadar hızlı durumdadır. Üreticiyle tüketicinin birbirine ulaşması artık çok kolaydır. Sosyal yaşantıdaki tüm bu değişim konut mekanlarına, kullanılan mobilyaya kadar her alana oldukça hızlı bir şekilde sirayet etmiştir. Oturma mobilyaları artık global tasarım anlayışıyla uyum sağlayan, ergonomi ve konforun ön planda olduğu mobilyalar haline gelmiştir. Bu çalışma kapsamında Türk oturma mobilyasının tarih boyunca değişiminin incelenmesi hedeflenmektedir.

Anahtar kelimeler; Oturma Elemanı, Oturma Mobilyası, Batılılaşma, Gelişme, Türk Toplumunu, Modern Mobilya

INVESTIGATION OF THE ACTION OF SITTING IN TURKISH SOCIETY AND THE DEVELOPMENT PROCESS OF FURNITURE IN THE HISTORICAL PROCESS

Feyza Ergül

ABSTRACT

The sit-in, which is needed by people in their daily lives, has existed from the first ages to the present day. It will continue as long as humanity continues. Societies have changed and transformed in cultural, political and social areas throughout history. This process of change in the historical scene has undoubtedly affected the daily life practices and space requirements of people, thus causing the sit-in protest to be differentiated many times over. Action continued to exist, but the form of action developed by changing.

It is known that the first accommodation unit of the Turks was the tent. When they moved from the tent, which is a result of the nomadic life culture, to the settled culture, they acquired culturally different lifestyles. In the Traditional Turkish Tent, daily actions were met with a highly functional and flexible interior setup. Considering this flexibility, the requirements of nomadism and the conditions of its age, woven cushions that provide solutions for sitting and lying activities that make human life easier were used. After the settled life, felt tents turned into houses with adobe, stone, wood and alternating structures, and in parallel with this transformation, the use of furniture began to emerge. Sedirs, one of the first living furniture, were shaped with the Turkish house and met with their users in residences, institutions and palaces for many years.

In the 19th century, some innovations started in the Ottoman Empire. Bridges began to be built between the West and the Ottoman Empire and intercultural interactions were experienced. European style seating furniture first entered the palaces and the residences designed in the western style, causing spatial changes. In the furniture Turkish house, which has become increasingly widespread, an environment of west-east synthesis has occurred.

The proclamation of the Republic brought many reforms to modernize Turkish society, and the lifestyle of the society was tried to be adapted to this framework, modern houses were built, the old order was gradually abandoned, and modern houses were equipped with modern furniture.

After the 1950s, the modernization efforts in the society continued by gaining momentum, the migration from the village to the city began with the effect of industrialization, the furniture industry gained momentum, the traditional housing was

abandoned and moved to the apartments. Cedar, sofa has left its place to armchairs, sofas and chairs. The first steps of industrialization in the furniture sector have begun to be taken.

The 1970s and 1980s were the years when Turkey started to develop in all sectors. The furniture industry has really opened up to the outside in these years. Well-established furniture companies entered the market in these years. Modular furniture was first produced in these years, mass production was started; The sofa, which offers sitting, sleeping and storage functions, has entered our lives. The development of mass production has led to radical changes in furniture.

After the 1990s, the development of the internet and technology had a great impact on furniture designs and continues to do so today. Now the sector is fast enough to deliver the order placed on the internet to our home the next day. It is now very easy for the producer and the consumer to reach each other. All this change in social life has spread very quickly to every area from housing to the furniture used. Seating furniture has now become furniture that harmonizes with the global design concept, where ergonomics and comfort are at the forefront. Within the scope of this study, it is aimed to examine the change of Turkish living furniture throughout history.

Key Words; Sitting Element, Sitting Furniture, Westernization, Development, Turkish Society, Modern Furniture

ÖNSÖZ

Bu çalışma, mobilya sektöründeki iki yıllık iş deneyimimde oturma mobilyasına olan ilgimi fark edip Türklerin oturma alışkanlıkları, geçmişten günümüze kullandıkları mobilyaları araştırıp, araştırma sonucunda ortaya çıkan veriler ile oturma mobilyaları üzerine yapılan çalışmalara bir yenisini daha eklemek için hazırlanmıştır. İlgi alanlarıma giren toplumsal olayların insan psikolojileri ve alışkanlıkları üzerindeki etkileri beni bu tezi yazmaya yönlendirmiştir. Bu tez, toplumdaki siyasal, kültürel, ekonomik olayların mobilya sanayiine gelişimine etkisinin oturma mobilyalarındaki yansımaları, bireyin alışkanlıklarının toplumun geneline yansımalarını anlatmak üzere yazılmıştır. Bireyler toplumu oluştururken, toplum ise bireylerin bir yansımasıdır. Bu çalışma göçebe hayatı, Osmanlı dönemi, Batılılaşma ve Cumhuriyet, 1950- günümüz olmak üzere dört dönem bazında incelenmiştir.

Bireyler mi toplumu değiştirir, yoksa birey değiştiğinde çoktan toplum değişmiş midir zaten?

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR	xvi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1. TÜRK TOPLUMUNDA OTURMA EYLEMİ VE OTURMA EYLEMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	3
1.1. OTURMA EYLEMİ.....	3
1.1.1 Türk Toplumunda Oturma Eylemi ve Oturma Mobilyasının Şekillenişini Etkileyen Unsurlar	6
1.2 BATILILAŞMA DÖNEMİ ÖNCESİ GELENEKSEL TÜRK KONUTUNDA YAŞAM KÜLTÜRÜ VE OTURMA MOBİLYASINA YANSIMALARI	8
1.2.1 Göçebe Hayat ve Çadır Yerleşimi	8
1.2.2 Geleneksel Türk Çadırının Özellikleri ve Kullanılan Oturma Mobilyaları	9
1.2.3 Geleneksel Türk Evi.....	12
1.2.4 Geleneksel Türk Evi'nde Kullanılan Oturma Mobilyaları.....	16
1.2.4.1 Sedir Kullanımı	16
1.2.4.2 Kerevet Kullanımı	18
1.2.4.3 Divan Kullanımı	19
1.3 BATILILAŞMA DÖNEMİNDEKİ TOPLUMSAL DEĞİŞİMLERİN TÜRK KONUTUNDAKİ YAŞAM KÜLTÜRÜNE VE OTURMA MOBİLYASINA YANSIMALARI	20
1.3.1 Sosyo-Kültürel Değişimler	21
1.3.2 Konut Yaşamındaki Değişimler	23
1.3.3 Oturma Mobilyasındaki Değişimler	25
1.4 CUMHURİYET'İN İLANI VE ÇAĞDAŞLAMA HAREKETİNİN TOPLUM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ VE OTURMA MOBİLYASINA YANSIMALARI, 1930-50'LI YILLAR	31
1.4.1 Sosyo-Kültürel Değişimler	31

1.4.2	Konut Yaşamındaki Değişimler	33
1.4.3	Oturma Mobilyasındaki Değişimler	36
1.4.4	1930-50'lı Yıllarda Konutlarda Kullanılan Oturma Mobilyaları .	37
1.4.5	Florya Atatürk Deniz Köşkü Oturma Mobilyası İncelenmesi.....	39
İKİNCİ BÖLÜM		42
2. 1950'DEN İTİBAREN TÜRKİYE'DE SİYASAL, EKONOMİK, SOSYAL ALANDA YAŞANAN GELİŞMELER		42
2.1.	1950-1960 YILLARI	42
2.2.	1970-1980 YILLARI	45
2.3.	1990-2000 YILLARI	47
2.4.	2000-2022 YILLARI	48
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		49
3 1950-2022 MOBİLYA SEKTÖRÜNDEKİ DEĞİŞİMİN OTURMA MOBİLYALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ.....		49
3.1	1950-1960 'LI YILLAR MOBİLYA SEKTÖRÜ	49
3.2	1950-1960'LI YILLAR OTURMA MOBİLYASINDA MALZEME VE BİÇİM DEĞİŞİMLERİ	51
3.2.1	İlhan Koman ve Sadi Öziş 'Kare Metal'	54
3.2.2	Fazıl Aysu ve Baki Atar 'Moderno Firması'	57
3.2.3	Azmi Koz ve Bediz Koz 'MPD Firması'	59
3.3	1970-1980'Lİ YILLAR MOBİLYA SEKTÖRÜ	61
3.4	1970-80 'Lİ YILLAR OTURMA MOBİLYASINDAKİ DEĞİŞİMLER ...	62
3.4.1	Konutlarda 'Salon' Kavramı ve Salonlarda Kullanılan Oturma Mobilyaları	62
3.4.2	Dönemin Simge Oturma Mobilyalarından 'Kütüphaneli Divan'..	65
3.4.3	Yeni Bir Oturma Elemanı Olan 'Çek-Yat'	68
3.4.4	İstikbal Mobilya	71
3.4.5	Koleksiyon Mobilya	72
3.4.6	Kelebek Mobilya	72
3.5	1990-2000'Lİ YILLAR MOBİLYA SEKTÖRÜ	74
3.6	1990-2000'Lİ YILLAR OTURMA MOBİLYASINDAKİ DEĞİŞİMLER	77
3.7	2000-2022 YILLARI MOBİLYA SEKTÖRÜ	80
3.8	2000-2022 YILLARI OTURMA MOBİLYASINDAKİ DEĞİŞİMLER	83
3.8.1	İkonik Bir Kanepe 'Chester'	86
3.8.2	Modüler Koltuklar	88
3.8.3	Modern Çekyatlar- Yataklı Kanepeler	89
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME		91
KAYNAKÇA		99

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1 İlk çağlarda insanların oturma şeklini gösteren temsili bir fotoğraf.....	4
Şekil 2 Osmanlı Dönemi'nde Kâtipler Meclisi.....	4
Şekil 3 Bir insanın ayakta, oturma ve hareket halinde vücut ölçüleri	5
Şekil 4 Konar-göçer Türk toplumunun yaşam şeklini anlatan bir resim	9
Şekil 5 Geleneksel Türk Çadırının Katmanları.....	10
Şekil 6 Orta Asya çadırının iç düzeni ve genel görünümü	11
Şekil 7 Geleneksel Türk çadırının içinin örnek bir modellemesi	11
Şekil 8 Geleneksel Türk Evi'nde iç mekân kurgusu	13
Şekil 9 Göynük klasik bir Türk evi odası	14
Şekil 10 Manisa Kula'da 18. Yüzyılda yapılmış dış sofa planlı bir Türk evi örneği	15
Şekil 11 Safranbolu Emir Hocaşade bağ evi	15
Şekil 12 Emir Hocaşade Ahmet Bey Bağ Evi, oda görüntüsü, Safranbolu.....	17
Şekil 13 Safranbolu Asmazlar Konağı divanhane	17
Şekil 14 Osmanlı saray yaşamında sedir kullanımı	18
Şekil 15 Rudolph Ernst'in resminde kerevet betimlemesi (Rüstem Paşa Cami içi)..	18
Şekil 16 Geleneksel Türk evinden divan örneği	19
Şekil 17 Dolmabahçe Sarayı'nda kullanılan oturma mobilyası örnekleri	21
Şekil 18 Galata'daki dükkânların tabelalarında dikkat çeken Osmanlıca, İngilizce, Rusça yazılar.....	22
Şekil 19 Galata'da bir kunduracı dükkânının Fransızca tabelası.....	23
Şekil 20 Batılılaşmanın etkisiyle Türk evlerinde sedir ve tavan yüksekliklerinde oluşan değişimi gösteren kesit	24
Şekil 21 İstanbul'un ilk otellerinden olan Pera Palas'ın Osmanlı dönemindeki bir fotoğrafi	25
Şekil 22 19. Yüzyıl bir Rum ailesinin evinde batılı tarz mobilya ve geleneksel mobilyanın bir arada kullanımı.....	26
Şekil 23 16. Yüzyılda bir kahvehane için gösteren bir minyatür ve hasır iskemleler.....	27

Şekil 24 1819 Antonie Melling' e ait Tophane'de bir kahvehaneyi ve arkalıklı sandalyeleri gösteren bir fotoğraf.	28
Şekil 25 Osmanlı'da mobilyaların değişimi	29
Şekil 26 İstiklal Caddesi'nde bulunan Bon Marche Mobilya Mağazası.....	30
Şekil 27 Maison Baker Reklamı,1902	30
Şekil 28 Erken Cumhuriyet Dönemi konutlarında mobilya örnekleri	32
Şekil 29 Ankara'da Osman kira evinin dış cephe görünüşü ve plan yerleşimi	34
Şekil 30 Dönemin modern anlayışına uyumlu bir şekilde yapılmış ve döşenmiş Moda'da bir villa	35
Şekil 31 Sahibinin gayrimüslim olduğu bir mobilya atölyesine ait reklam afişi.....	37
Şekil 32 Döneme ait bir oturma odası, Süs Dergisi.....	38
Şekil 33 Florya Atatürk Deniz Köşkü Koltuk 1	39
Şekil 34 Florya Atatürk Deniz Köşkü Koltuk 2	39
Şekil 35 21 Haziran 1936 – Atatürk, Florya'da Ülkü Adatepe ile.....	40
Şekil 36 Dönemin ünlü mobilya mağazalarından olan Haraççı Kardeşler'e ait bir reklam	41
Şekil 37 Coca-Cola Reklam Afişi.....	43
Şekil 38 Sana Yağ Reklam Afişi	43
Şekil 39 Arçelik markasının çamaşır makinesi ve buzdolabı reklamları.....	44
Şekil 40 İstanbul'da televizyonun kullanılmaya başlandığına dair bir gazete afişi...	45
Şekil 41 1970-1990 Yılları Arası İthalat ve İhracat Miktarlar.....	46
Şekil 42 Çeşitli gazetelerde internetin Türkiye'de kullanılmaya başlandığına dair haberler	47
Şekil 43 Eski bir pufun içerisinden çıkan kıtık dolgu.....	51
Şekil 44 Vinylex markasına ait bir afiş.....	51
Şekil 45 Vinylex markasına ait bir kartela.....	52
Şekil 46 1950'li yıllara ait vitrinli kanepeler örneği	52
Şekil 47 1960'lı yıllara ait İskandinav tarz koltuk örneği.....	53
Şekil 48 Kare Metal Koltuk 3 'Sieve'	54
Şekil 49 Kare Metal Koltuk 5	55
Şekil 50 Kare Metal Şezlong	55
Şekil 51 Kare Metal Sandalye 2 'Flying Rumi'	56

Şekil 52 Tel Sandalye	56
Şekil 53 Burgaz Koltuk.....	57
Şekil 54 Cumhuriyet Caddesi Moderno Binası	58
Şekil 55 1950’li Moderno Firması tarafında üretilen bir oturma grubu	58
Şekil 56 1950’li Moderno Firması tarafında üretilen bir oturma grubu	59
Şekil 57 1960’larda MPD firması tarafından tasarlanan bir kanepeler.....	59
Şekil 58 1960’larda MPD firması tarafından tasarlanan bir kanepeler.....	60
Şekil 59 1960’larda MPD firması tarafından tasarlanan bir sandalye	60
Şekil 60 1970-1980’li yıllarda kullanılan Klasik ve Modern Salon Takımları	63
Şekil 61 1980’li yıllara ait Salon Takımı.....	64
Şekil 62 Günümüzde satışta olan bir salon takımı.....	64
Şekil 63 Günümüzde satışta olan bir salon takımı.....	65
Şekil 64 Kütüphaneli Divan Örneği.....	65
Şekil 65 Kütüphaneli Divanın Olduğu Bir Karikatür	67
Şekil 66 ‘Adımı Feriha Koydum’ dizindeki kapıcı dairesinde oturan Feriha’nın odasındaki kütüphaneli divan	67
Şekil 67 ‘Avrupa Yakası’ dizindeki kapıcı dairesinde oturan Gaffur’un evindeki kütüphaneli divan.....	67
Şekil 68 Yazarın çocukluğuna ait fotoğraf, 1995 senesinde Güngören’de bir ev ve kütüphaneli divan.....	68
Şekil 69 Kapalı durumda çekyat	69
Şekil 70 Çekyatın depolama alanı	69
Şekil 71 Açık durumda çekyat.....	69
Şekil 72 Almanya’da 1950’li yıllarda kullanılan bir açılır kanepeler örneği.....	70
Şekil 73 Kelebek Kontrplak Afişi.....	73
Şekil 74 Kelebek Kontrplak Afişi.....	73
Şekil 75 1997-2001 Mobilya İhracat Tablosu	75
Şekil 76 Döşemede kullanılan zigzag yay	77
Şekil 77 Döşemede kullanılan helezoni yay	77
Şekil 78 Bir koltuğun döşeme katmanları görüntüsü.....	78
Şekil 79 90’lar dizisinde kullanılan salon takımı.....	78
Şekil 80 İstikbal Mobilya 1999 Reklamı	79

Şekil 81 İstikbal Mobilya 1999 Reklamı	79
Şekil 82 İstikbal Mobilya 1999 Reklamı	79
Şekil 83 Yataş Mobilya 1999 Reklamı	79
Şekil 84 90'lı yıllara ait klasik bir salon takımı	80
Şekil 85 2018-2020 İhracat Tablosu	83
Şekil 86 Doğtaş'ın Loft isimli çekyat mekanizmalı koltuğu	84
Şekil 87 Doğtaş'ın Loft isimli çekyat mekanizmalı koltuğu	84
Şekil 88 88 'Marses Berjer' Bellona Firmasına ait günümüzde satışta olan bir oturma mobilyası	84
Şekil 89 'Soprano Kanep'e' Koleksiyon Firmasına ait günümüzde satışta olan bir oturma mobilyası.....	85
Şekil 90 'KIVIK' IKEA Firmasına ait günümüzde satışta olan bir oturma mobilyası	85
Şekil 91 Chesterfield Koltuk.....	86
Şekil 92 Mudo'nun Manhattan mavi nubuk chester modeli	86
Şekil 93 Mudo'nun Siena chester modeli	87
Şekil 94 Mudo'nun orijinal deri chester modeli	87
Şekil 95 Mudo'nun berlin corner sol antrasit koltuğu	88
Şekil 96 İstikbal Firmasına Ait Mary Köşe Takımı	88
Şekil 97 İstikbal Firmasına Ait Zeus İsimli Yataklı Kanep'e-kapalı hali	89
Şekil 98 İstikbal Firmasına Ait Zeus İsimli Yataklı Kanep'e-açık hali	89
Şekil 99 Vivense firmasına ait Lizbon isimli yataklı kanep'e-kapalı hali	90
Şekil 100 Vivense firmasına ait Lizbon isimli yataklı kanep'e-açık hali	90
Şekil 101 Oturma Elemanlarının Değişim Süreci.....	97
Şekil 102 Oturma Mobilyalarındaki Değişimin Kısa Özeti.....	98

KISALTMALAR

yy	Yüzyıl
M.Ö.	Milattan Önce
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Tez Problem ve Tanımı

Her geçen gün yeni bir arkeolojik şehir kalıntısının bulunmasıyla birlikte ilk insan yerleşimlerinin ne kadar yıl önceye gittiğine dair bilgilerimiz tazelenmektedir. Göbeklitepe'nin keşfi ile bilinen en eski kült yapılar topluluğuna ulaştık. Tahmin edilen tarihiyle 12 bin yıl öncesinde ilk yerleşik hayat düzeni kuran toplulukları öğrendik. Toplular tarih süreci boyunca geliştiler ve dönüştüler. Bazı buluşlar, bazı savaşlar çağ açıp çağ kapattı, aslında hiçbir şey çağ kronolojisindeki gibi bir anda olup bitmedi, seneler, yüzyıllar sürdü. Toplular da bir anda kolay bir şekilde değişmedi ve dönüşmedi.

Çalışmanın hedef kitlesi olan Türk toplumunu incelediğimizde, var olduğu yıllardan beridir, savaşlar, göçler, zaferler, ekonomik sıkıntılar içinde onlarca süreçten geçtiler ve bazı dönemler Türk toplumunda kırılma noktaları yaşandı. Bu kırılma noktaları Türk toplumunun gelişimini hızlandırdı. Çalışmanın ana başlıklarında belirtildiği gibi, Türklerin ilk yerleşik düzene geçmeleri, Osmanlı'nın yükselişi ve geniş bir coğrafyaya yayılarak farklı kültürlerle etkileşimi, süreç içerisinde batılı ülkelerle kültürel anlamda etkileşimlerin başlaması, 600 yıllık Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde geçen sürecin son bulup yerine yönetim şekli Cumhuriyet olan yeni bir devletin kurulması, son 50 yıl içerisinde de Dünya'nın teknolojik anlamda çok hızlı bir yol kat etmesi -uzaya çıkılması, internetin bulunması, robot teknolojilerinin gelişmesi gibi- ve bu gelişmelerden Türk toplumunun etkilenişi üzerinde çalışma şekil almıştır.

Toplumun bu değişme süreci, gündelik yaşam biçimlerinde büyük farklılıklara yol açmış, barınma mekânlarından, giyim-kuşama, kullandıkları aletlere, ulaşım araçlarına ve mekânlarındaki mobilyalara kadar etki etmiştir.

Çalışmadaki odak noktamız, hayatın değişen alanlarından olan konutlarımızdaki oturma mobilyalarının dönüşümlerinin incelenmesidir. Çadır hayatında mobilya yokken oturma eylemi minderlerle gerçekleşmiş, yerleşik düzene geçilmesiyle geleneksel Türk konutu içerisinde yapıyla bağlı oturma elemanı çözümleri türetilmiş, Batı ülkeleriyle etkileşim başlamış ve ilk koltuk, kanepeler,

sandalyeler konutlara girmiş, Cumhuriyet yepyeni bir düzen getirmiş, modern dünyanın kapıları aralanmış, modüler oturma grupları üretime girmiş, teknolojik düzen ile oturma elemanlarında yeni fütürist ve evrensel olan minimalizm akımları görülmüştür. Geçmişten günümüze bu değişimde, bir oturma elemanının ne kadar değişime uğrayacağını, sosyo- kültürel olayların ne kadar bu değişime etki edeceğini araştırmak, analiz etmek hedeflenmiştir.

Tezin Amacı

Bu bağlamda tezin amacı: Türk toplumunun geçmişten günümüze kadar yaşadığı toplumsal olayları, oturma mobilyası dönüşümlerinde yaşanan kırılma noktalarını inceleyerek, gelecekte karşılaşacağımız tasarımları geçmişe dönük yorumlamaktır. 1950 yılından itibaren mobilya sanayiinin gelişimi serüveninin oturma mobilyası üzerindeki yansımalarını incelemektir.

Tezin Kapsamı ve Sınırları

Bu tezin kapsamı tarih boyunca yaşanan önemli olaylar neticesinde sosyal hayattaki değişimlerin oturma mobilyalarına yansımalarının incelemek, tezin sınırları ise Göçebe yaşamdan günümüze kadar geçen sürede Türk toplumunun özelindeki sosyokültürel, ekonomik, kültürel, siyasal olaylar neticesinde etkilenen iç mekânların mobilya ile ilişkisini irdelemektir.

Araştırmanın Yöntemleri

Bu çalışma kapsamında literatür taraması metodundan yararlanılarak tarihi olaylar ışığında dönemlerin toplumsal değişimleri araştırılmıştır. Türk mobilyasının değişimi incelenirken, alanında uzman hocaların makaleleri, kitapları ve tezleri üzerinde incelemeler yapılmıştır. Cumhuriyet dönemi konut mekânlarının ve oturma mobilyasının değişimi incelenirken DATUMM arşivlerinden ve Önder Küçükerman Hoca'nın 'Sanayi-i Nefise Mektebi'nden Endüstri Tasarımına Mobilya' kitabından yararlanılmıştır.

Dönemin dergi ve gazete yayınlarından, özellikle Arkitekt dergisinden çokça faydalanılmıştır. Bu bilgiler ışığında edinilen bulgular kullanılarak dönemsel tespit çalışmaları yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRK TOPLUMUNDA OTURMA EYLEMİ VE OTURMA EYLEMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

1.1. OTURMA EYLEMİ

Oturma eylemi insanlık tarihinin ilk zamanlarından beri bedensel bir gereksinim olarak gündelik hayatımızda oldukça önemli bir yer kaplamaktadır.

Türk Dil Kurumu'nun güncel sözlüğünde oturmak fiili; 'Vücudun belden yukarısı dik duracak şekilde ağırlığı kaba etlere vererek bir yere yerleşmek' şeklinde tanımlanmaktadır.

Oturma eyleminin gerçekleşme şekli, insanların gündelik alışkanlıklarına, dönemdeki tarihsel ve teknolojik gelişmelere, toplumun yıllardan beri süre gelen kültürüne, bulunduğu coğrafyaya, insanın genel vücut ölçülerine, vs. birçok konuyla ilintili olarak binlerce yıllık zaman diliminde değişimler göstermiştir.

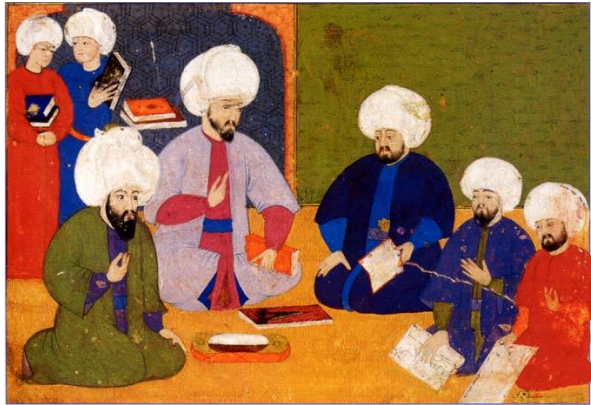
Binlerce yıllık bu zaman diliminde değişmeyen tek şey oturma gereksiniminin varlığıdır. Bu gereksinim çerçevesinde, oturma alışkanlıkları, oturma biçimleri, oturma elemanları sürekli bir değişim ve dönüşüm içerisinde varlığını günümüze dek sürdürmüştür ve insan var olduğu sürece de sürdürmeye devam edecektir.

İlk çağlarında insanlar oturma eylemini taş, ağaç, kamış gibi doğal malzemelerle ilkel bir şekilde gerçekleştirmekteydi (Curaoğlu, 2017).

Şekil 1 İlk çağlarda insanların oturma şeklini gösteren temsili bir fotoğraf

İlk çağlarda ilkel yollarla gerçekleştirilen bu eylem, malzeme bilgisinin öğrenilmesi, aletlerin kullanılmaya başlanması ile farklılaşmaya başlamıştır. Bu farklılaşma sürecinde toplumlardaki kültürel farklılıklara göre oturma eylemi çeşitli şekillerde gerçekleştirilmiştir.

Şekil 2 Osmanlı Dönemi'nde Kâtipler Meclisi

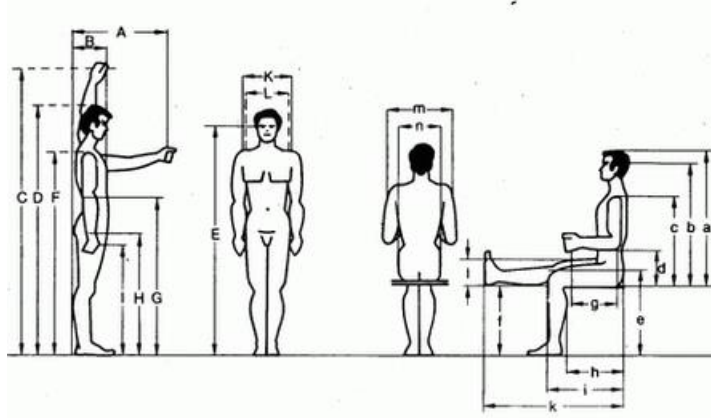
Örnek vermek gerekirse; bağdaş kurarak oturma Türklere özgü bir oturma şeklidir. Bu alışkanlık oturma elemanının şekline ve ölçülerine etki etmiştir. Batılı toplumlar alışkanlıkları gereği, genellikle yerden yüksekte oturmayı tercih etmişlerdir. Bu durum da kullandıkları mobilyaların yüksek oturumlu ve yüksek arkalı olmasına sebep olmuştur (Demirarslan, 2018).

Bilimin ve teknolojinin ilerlemesiyle oturma mobilyaları yapılırken, alışkanlıkların yanında insan vücut ölçüleri ve davranışları göz önünde

bulundurulmuştur. Ergonomi bilimi devreye girmiştir. Oturma eylemi günümüzde ergonomi biliminin ana konularından biri olmuştur.

Yunanca kökenli olan bu kelime ‘ergon: iş, çalışma’, ‘nomos: yasa’ anlamlarında türemiştir. İnsanın fiziksel ve psikolojik özelliklerini inceleyerek, eşya, çevre ve makinelerle uyumunu araştıran bilimdir (URL-1).

Günümüzde oturma elemanları tasarlanırken ergonomi biliminden yararlanılmaktadır. Ergonomi; fizik, tıp, antropoloji, psikoloji disiplinleriyle birlikte hareket etmektedir.

Tanımı	erkek			kadın		
	alt sınır	ortalama değer	üst sınır	alt sınır	ortalama değer	üst sınır
Ayakta						
A One doğru uzanma mesafesi	622	722	787	616	690	762
B Göğüs derinliği, ayakta	233	276	318	238	285	357
C İki kol ile yukarı doğru uzanma mesafesi	1910	2051	2210	1748	1870	2000
D Boy	1629	1733	1841	1510	1619	1725
E Göz yüksekliği	1509	1613	1721	1402	1502	1596
F Omuz yüksekliği	1349	1445	1542	1234	1339	1436
G Dirsek yüksekliği (ayakta, yerden)	1021	1096	1179	957	1030	1100
H Yerden ayağı arasına kadar olan mesafe	752	816	886	-	-	-
I El yüksekliği (yerden)	728	767	828	664	738	803
K Omuz (çukuntular: arası) genişliği	367	398	428	323	355	388
L Kalça genişliği (ayakta)	310	344	368	314	358	405
Oturarak						
a Üst vücut yüksekliği	849	907	962	805	857	914
b Göz yüksekliği (oturarak)	739	790	844	680	735	785
c Omuz yüksekliği (oturarak)	561	610	655	538	585	631
d Dirsek yüksekliği (oturarak)	193	230	280	191	233	278
e Diz yüksekliği	493	535	574	462	500	542
f Baldır yüksekliği (ayak dahil)	399	442	480	351	395	434
g Dirsek, avuç (kavrama eksenli) mesafesi	327	362	389	292	322	364
h Vücut derinliği (otururken)	452	500	552	426	484	532
i Kalça - diz ucu mesafesi	554	599	645	530	587	631
k Kalça - ayak tabanı mesafesi	964	1035	1125	955	1044	1136
l Uyluk kalınlığı	117	136	157	118	144	173
m Dirsek arası mesafe	399	451	512	370	456	544
n Kalça genişliği (otururken)	325	362	391	340	387	451

Şekil 3 Bir insanın ayakta, oturma ve hareket halinde vücut ölçüleri

İnsan rutin bir gününün büyük çoğunluğunu bir oturma elemanı üzerinde oturarak, uzanarak veya yatarak geçirmektedir. Gündelik alışkanlıklarımıza göre bu oturma elemanı; sabah okul sırası, öğlen bir otobüs koltuğu, yemekte bir iskemle, akşam evde kanepeler olarak sıralanabilir. Gündelik yaşantımızın içinde bu kadar büyük yer kaplayan bir eylem için binlerce yıllık zaman diliminde farklı stil ve formlara sahip

çeşit çeşit mobilyalar tasarlanmış ve kullanılmıştır. Kullanılan bu mobilyalar toplumların yaşantılarına uyum sağlayacak şekilde üretilmiştir ve üretilmeye devam etmektedir.

Tarihte oturma mobilyası ilk kez M.Ö. 3000 yıllarında Mısırlılar tarafından kullanılmıştır (Demirarslan, 2019). Bu uzun tarih boyunca toplumların geçmişten günümüze getirdikleri oturma alışkanlıkları oturma mobilyasının çeşitlenmesinde önemli bir yer tutmuştur. Bu alışkanlıklar bir anda değişmemiş veya dönüşmemiştir. Yaşanan toplumsal olaylar, kültürlerin birbirleriyle etkileşimi, üretim imkânlarının genişlemesi, sosyal yaşantının değişmesi zaman içerisinde toplumların oturma alışkanlıklarını değiştirmiş bu durum da oturma mobilyalarının bulunduğu çağın sanat anlayışına uyum sağlayarak farklılaşmasına yol açmıştır.

Eski zamanlarda daha çok ustaların el becerileriyle şekillenen oturma elemanları makineleşmeyle daha fazla yapım teknikleri ve modellerin oluşmasını sağlamıştır. Teknolojinin gelişmesi ile hayatımıza giren kitle iletişim araçları mobilya konusunda etkilenmenin önünü açmış ve bu durum da giderek ilerleme kaydeden mobilya sektörüne katkıda bulunmuştur.

Oturma elemanları yerleşik düzene geçene kadar ağırlıklı olarak sadece oturma eylemine karşılık verirken yerleşik düzen ile birlikte statü göstergelerinden biri haline de gelmiş, konutlarda kullanılan oturma mobilyaları bu durumla birlikte çeşitlenmiş ve özenle seçilmiştir.

1.1.1 Türk Toplumunda Oturma Eylemi ve Oturma Mobilyasının Şekillenmesini Etkileyen Unsurlar

İnsanın bedensel gereksinimlerinden biri olan oturma eyleminin gerçekleşme şeklinin coğrafyadan coğrafyaya, dönemden döneme farklılık göstermesine tesir eden başlıca faktör kültürdür. Kültürden kültüre gerçekleşme şekli açısından değişiklik gösteren bu eylem, aynı kültürün etkilerinin görüldüğü bölgelerin, farklı zamanlarında toplumsal olayların gündelik hayattaki yansımalarıyla birlikte değişmeye ve gelişmeye başlamıştır.

Türk toplumunun kendine has bazı davranış biçimleri mevcuttur. Bu davranışlarında biri de oturma biçimleridir. Oturma eyleminin gerçekleşme şekline tesir eden birden çok faktör mevcuttur. Örnek vermek gerekirse; Türk toplumu oturma eylemini Batılı toplumlara göre daha alçak seviyeli mobilyalarda gerçekleştirmiştir. Bunun gerekçeleri arasında toplumun, yıllarca ana geçim kaynağının tarım olmasından dolayı toprakla hep içli dışlı olması, yere yakın mesafede oturması, dinlenmesi, uyuması gibi sebepler vardır (Göker, 2009).

Oturma elemanlarının şekillenmesinde kültürün etkisinden ayrıca başka etmenler de vardır: Toplumun aile yapısı, genel konut tipolojileri, mobilya sektörünün durumu, maddi olanaklar, statü, oturma şekli vb...

- Geleneksel Türk aile yapısı yakın bir zamana kadar dede-torun, abi-kardeş, kuzen-yeğen bir arada yaşadığı geniş aile yapısına sahipti. Aynı yerde, aynı sofrada yemek yerlerdi.
- Türkler yerleşik hayata geçene dek, çadırlarda yaşamışlardı. Çadırın kendisi gerektiğinde sökülüp, taşınmaya müsait bir barınak olduğu için çadırdaki iç mekân donatılarının da bu fonksiyona sahip olmaları gerekmektedir.
- Toplumda bireyler arası statü farkı, oturlan mobilyaları farklı olmasına sebep olmuştur. Hanlar, padişahlar, paşalar daha yüksek, daha gösterişli, işlevselliğin yanında tasarımın da ön plana çıktığı mobilyalarda oturmuşlardır.
- Son 200 yıla kadar mobilya sektörü diye bir kavram Türklerin hayatına girmemiştir, genellikle her birey kendi mobilyasını kendisi yapmaya çalışmıştır, nadiren de olsa küçük çaplı atölyeleri olan ustalara mobilyalar yaptırılmıştır. Bundan yola çıkarak yakın bir süreye kadar oturma mobilyaları için Türk toplumunda herhangi bir sektörün varlığından söz edemeyiz.
- Mobilya sektöründen yakın bir zamana kadar söz edemememizin gerekçelerinden biri de maddi olanaklardır. Gelişmeyen bir teknoloji, geç ulaşılan bir seri üretim, el işçiliğine dayalı mobilyaya toplumu yönlendirmiştir. Bu durum da toplum için oldukça maliyetli olduğu için daha önce de bahsettiğim gibi halk, konut mobilyasını genellikle kendisi yapmıştır.
- Oturma elemanlarının çeşitlilik göstermesinin başlıca etmenlerinden birisi de toplumların farklı oturma biçimlerine sahip olmasıdır. Türklere özgü oturma

biçimi olarak bilinen ‘bağdaş kurarak oturma’ kullanılan oturma elemanlarının biçimlerini de etkilemiştir. Bu sebeple ilk zamanlardan itibaren yere yakın geniş sedirlere oturulmuş, zamanla mobilyanın isimleri değişse de yere yakınlığı ve oturma derinliğinin fazla olması çok değişmemiştir. Hatta kendilerine özgü tahtları olan padişahların bile tahtlarında bağdaş kurarak oturdukları gözlemlenmiştir.

Bu etmenlerin tümü, Türk toplumunda oturma mobilyasının geçmişten günümüze kadar değişim ve dönüşüm süreçlerini etkileyen unsurlardandır.

Türk toplumunda oturma eyleminin ve kullanılan oturma mobilyalarının değişim sürecini 3 farklı dönem bazında inceleyebiliriz:

- Geleneksel Yaşam (Göçebe Türklerden yerleşik hayata geçen Türkler ve Osmanlı Dönemi)
- Batılılaşma ve Cumhuriyet Dönemi (Osmanlı’nın Batı ülkeleri ile etkileşiminin siyasal ve toplumsal olarak arttığı son dönemleri ve Yönüne Batı’ya çeviren yeni bir devletin kurulduğu, birçok alanda gerçekleşen gelişmelerle birlikte, mobilya sektöründe de gelişim ve değişimin yaşandığı dönem)
- 1950 Sonrası ve Günümüz

1.2 BATILILAŞMA DÖNEMİ ÖNCESİ GELENEKSEL TÜRK KONUTUNDA YAŞAM KÜLTÜRÜ VE OTURMA MOBİLYASINA YANSIMALARI

1.2.1 Göçebe Hayat ve Çadır Yerleşimi

Türk toplumu Orta Asya’dan beri konar-göçer yaşam tarzını benimseyen bir topluluk olmuştur. Türk’ler Anadolu’ya yerleştikten bir süre sonraya kadar dahi göçebe olarak hayat sürmüş bir toplumdur. Yerleştikleri yerlerde savaşlar, yurt arayışları, salgınlar, kuraklık gibi yaşadıkları zorluklardan dolayı yüzyıllarca konar-göçer bir şekilde yaşamışlardır. Bu hareketli, bulunduğu yerde sabit kalamama durumu Türk yaşam kültürünün oluşmasını da derinden etkilemiştir. Konar-göçer yaşam kültüründen etkilenen unsurların en başında ‘barınma kültürü’ gelmektedir.

Türklerin göçtükleri yerlerde ne kadar süre kalacağı belirli olmadığı için gerektiğinde evlerini söküp yanında götürebilmeleri gerekmektedir. Bu sebeple göçebe yaşam şartlarına uygun olan bir mimari birim olan ‘çadırı’ konut olarak

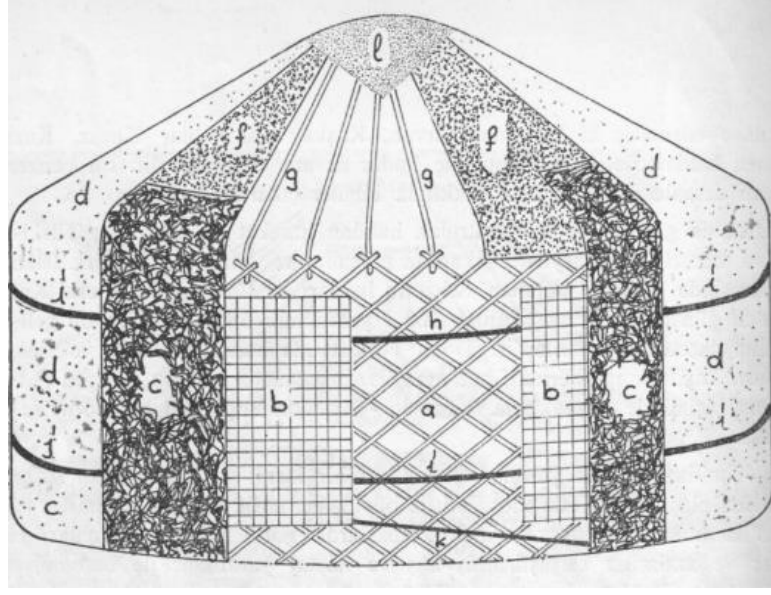
kullanmışlardır. Ayrıca kullandıkları her eşyanın da taşınabilir fonksiyona sahip olmasına önem vermişlerdir.

Şekil 4 Konar-göçer Türk toplumunun yaşam şeklini anlatan bir resim

1.2.2 Geleneksel Türk Çadırının Özellikleri ve Kullanılan Oturma Mobilyaları

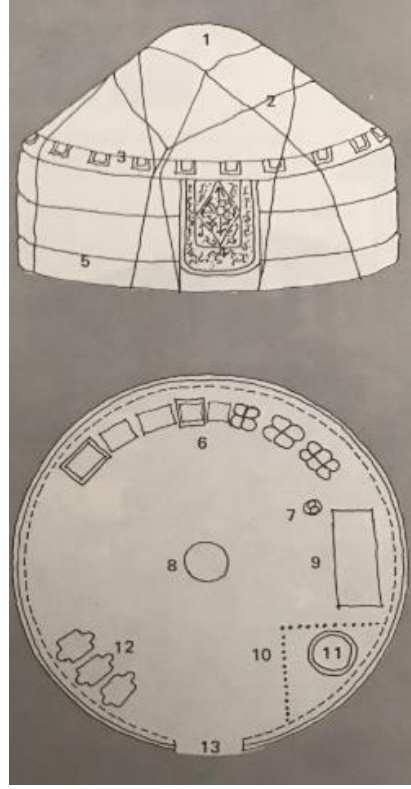
Geleneksel Türk çadırının iskeleti ahşap direklerden oluşur. Çadırın duvarlarını ise yünden yapılan keçe örtüler oluşturmuştur. Çadırın, göç ettikleri yeni yerlere taşınması gerekmektedir. Bu sebeple çadırın iskeletini oluşturan ahşap direkler taşınma esnasında ağırlık oluşturacağı için göç sırasında sadece çadırın keçe örtülerini yanlarına alırlar. Ahşap direkleri ise göç ettikleri yerlerden temin ederler. Çadır kurulum ve sökülme esnekliğine sahip olduğu gibi yazın ve kışın iklim koşullarına göre şekillenebilme özelliğine de sahiptir. Kış mevsiminde, çadır örtüsü olarak kullanılan keçelerin sayısı artırılarak soğuk havanın içeri girmesi engellenir. Yaz mevsiminde ise örtülerden bazıları kaldırılarak sıcak hava şartlarına uygun hale getirilir. Çadırın tepesinde gün ışığını almak ve ocaktan çıkan dumanın dışarı çıkması amacı ile bırakılmış bir boşluk vardır. Bu boşluk yağmurlu havalarda örtülerle kapatılmaktadır (Şahin, 2016).

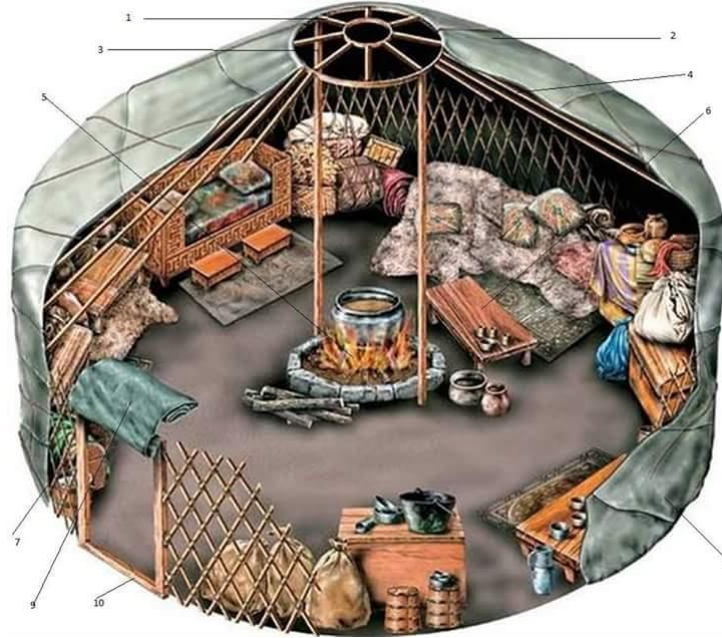
Şekil 5 Geleneksel Türk Çadırının Katmanları

Çadırlarda yemek pişirme, yemek yeme, oturma, dinlenme, yatma gibi eylemlerin hepsi aynı hacim içerisinde gerçekleşmektedir (Arıburun, 2012).

Çadırın orta yerinde 'korluk' adı verilen ateş vardır. Yemekler burada pişirilir, hem de çadırın ısınmasına fayda sağlar. Girişin sol tarafında koşum takımları, sağ tarafında ise bölünmüş bir şekilde genellikle perde ile olur yiyeceklerin depolandığı bir alan mevcuttur. Çadırın zeminine halı, kilim vs. gibi örtüler serilir. Çadırlarda oturma eylemini, yer minderlerinde veya alçak bir oturma elemanı olan kerevette gerçekleştirmişlerdir. Günümüzde halen devam etmekte olan yer sofrasında yemek yeme alışkanlığı eski dönemlerde daha yaygındır. Yerde yemek yenir, yerde oturulur ve yere yakın mesafede uyunur. Bu alışkanlık çadır içerisinde kullanılan donatıların biçimlenmesinde etkili olmuştur. Oturma eyleminin gerçekleştirildiği yer minderleri yemek yenildiği yer sofrasının yanına taşınır, üzerine oturularak yemek yeme eylemi gerçekleştirilmiş olur. Geceleyin bu minderler toplanarak yataklar açılır. Çadırlarda depolama eylemi sandıklarda yapılır (Bozkurt, 2013) .

Şekil 6 Orta Asya çadırının iç düzeni ve genel görünümü

Şekil 7 Geleneksel Türk çadırının içinin örnek bir modellemesi

Ana geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan Türk halkı ezelden beridir toprakla içli dışlı olmuştur. Toprakla bu kadar ilişkili olunması yere yakın oturma, dinlenme, yemek yeme alışkanlıklarını oluşmasına sebep olmuştur. Günümüzde bu eylemler için farklı mobilyalar kullanırken eskiden böyle bir seçeneğin olmaması kullanılan donatının birçok eyleme uyumlu olması gerekliliğini doğurmuştur. Göçebe yaşam kültüründe sabit mobilya kültürü henüz gelişmemiştir. Yerleşik hayata geçilmesiyle oturma elemanın şekli ve yüksekliği değişse de yere yakın olması değişmemiştir. Yer minderleri zamanla yerini odalarda seki üzerinde duvarlar boyunca uzanan oturma yüksekliği az ve oturma derinliği fazla olan sedirlere bırakmıştır (Göker, 2009).

1.2.3 Geleneksel Türk Evi

Türk toplumunun yaşayış biçimleri, bireylerin eylem biçimleri, yaşanan coğrafyanın özellikleri geleneksel evlerin hacimlerinin belirlenmesinde etken faktör olmuştur. Türk evleri çadırın yerleşik hayattaki yansımasıdır. Geleneksel çadırının devamı niteliğinde sayılabilir. Evlerin oluşumunda estetik kaygılardan önce yaşam koşullarına uygunluk ve işlev ön planda tutulmuştur. Yani işlevsellik Türk evlerinin tasarımını etkileyen ilk unsurdur. Kısaca; Türk evinin yapısı, insan ölçüleri baz alınarak tasarlanmış, kullanıcının rahatı önemsenererek oluşturulmuştur.

Tasarımı etkileyen bir diğer faktör ise Türk toplumunun yaşam tarzıdır. Eski zamanlardan beri Türkler kalabalık aile yapısını benimsemiştir. Bu da barınma mekânlarının birden fazla eylemin gerçekleştirildiği yaşam alanlarına dönüşmesine neden olmuştur. Oturma, yatma, yemek pişirme, yemek yeme, yıkanma eylemleri geleneksel Türk evlerinde aynı hacim içerisinde gerçekleşmiştir. Bu hacim 'oda' olarak adlandırılır. Odaların yerleşimleri tek tip olup her ev hemen hemen aynı şekilde biçimlenmiştir. Anadolu'nun farklı bölgelerindeki, yöreye uygun malzemelerde yapılan birçok evi incelediğimizde mekân kurgusu açısından oldukça benzer olduğu öne çıkmaktadır. (Terece, 2017).

Türk evinin şekillenmesini etkileyen bir başka faktör ise dinin etkisidir. İslam dininin gereği olarak kadın ve erkeğin aynı mekânda bulunmama hassasiyeti, mekânı tasarlarırken mahremiyet duygusunun göz önünde bulundurulmasını gerekli kılmıştır.

Bu sebepten dolayı Türk evinde kadının ve erkeğin ayrı oturduğu haremlik-selamlık gibi mekânlara yer verilmiştir (Bozkurt, 2013).

Önder Küçükerman bu konuya şu şekilde değinmiştir, “ Türk Evi’nde odalar, toplumsal ön planda tutularak oluşturulmuş, içindeki düzenleri belirli ilkelerle sınırlandırılmış ve ortak kullanım alanı oluşturmak üzere düzenlenmiş birimlerdir” (Küçükerman Ö. , 1996)

Geleneksel Türk evinde kullanılan mobilyalar mekânın şekline uygun biçimde konumlandırılır. Mekân kurgusu göçebe çadır kurgusuyla hemen hemen aynıdır. Tek farkı yerleşik düzene geçildiği için hacimlerde artık mobilyaların kullanılmaya başlanmasıdır. Bu mobilyalar yapı ile birlikte inşa edilmiştir, sabittir ve duvarlara bitişik olarak yerleştirilmiştir. Bu sebepten ötürü Türk evi planında köşeli formlar, kare veya dikdörtgen form benimsenmiştir (Bozkurt, 2013).

Şekil 8 Geleneksel Türk Evi'nde iç mekân kurgusu

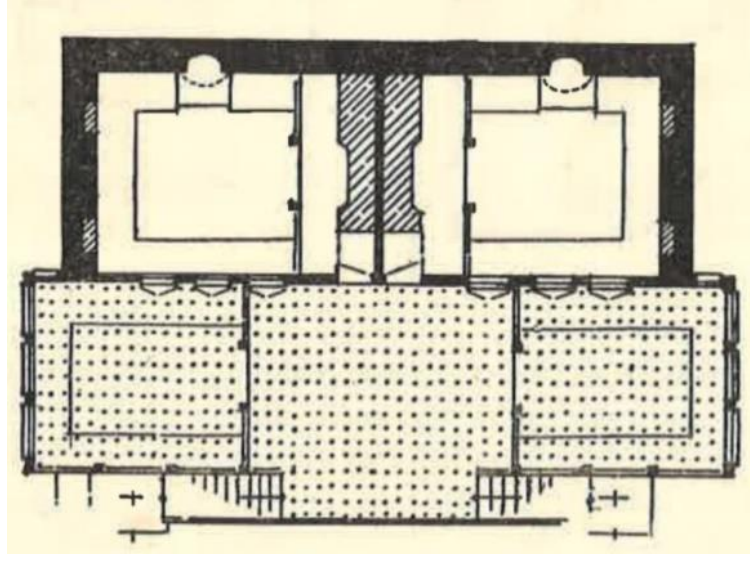
Şekil 8’ de görüldüğü gibi geleneksel bir evde odalar ‘seki altı ve seki üstü’ olmak üzere iki kısma ayrılır. Seki altı odaya girilen bölümdür. Odaya girdiğimizde direkt odanın içi görülmeyecek biçimde seki altı kısmı düzenlenmiştir. Önce karşımıza seki üstü bölümünü önünü kapatan bir duvar çıkar. Bu duvar bazen bir yüklük veya dolap da olabilir. Böylece odaya giren kişi, odadakilerin mahremiyetine engel teşkil etmemiş olur. Seki altı ve seki üstü kot farkı ile birbirinden ayrılmıştır. Bazı evlerde iki bölümün tavanları arasında da bir seviye farkı bulunmaktadır. Genellikle seki üstü

seki altından bir basamak daha üsttedir. Bu iki bölümü birbirinden ayırmak için tırabzan kullanıldığı da olmuştur (Bektaş, 2021).

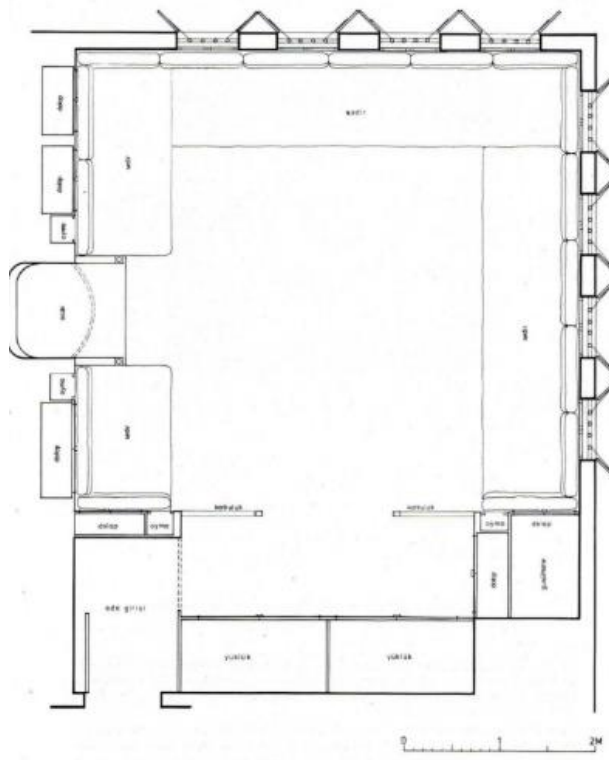
‘Seki altı’ veya ‘pabuçluk’ da denilen kısımda odanın penceresiz duvarı boyunca uzanan dolap ve yüklükler bulunur. ‘Pabuçluk’ denmesinin sebebi odaya girerken ayakkabıların bu bölümde çıkarılmasıdır. Aradaki yükselti farkı ise ayakkabılardaki toz ve toprağın ana kısım olan oturma, yemek yeme, yatma eylemlerinin gerçekleştiği seki üstüne ulaşmamasıdır. Seki üstünde ise pencere duvarlar boyunca uzanan oturma ve yatma eylemlerinin gerçekleştiği, yerden yükseltilmiş ‘sedir’ bulunur. Sedirler genellikle ahşap malzemeden üretilir. Oturumda rahatlığı sağlaması açısından halı ve minder gibi yumuşak malzemeler üzerine örtülür. Sedirin altı kapaklı olup dolap olarak da kullanılır. Odanın orta alanı boş olarak bırakılır (Göker, 2009).

Şekil 9 Göynük klasik bir Türk evi odası

Şekil 10 Manisa Kula'da 18. Yüzyılda yapılmış dış sofa planlı bir Türk evi örneği

Şekil 11 Safranbolu Emir Hocasade bağ evi

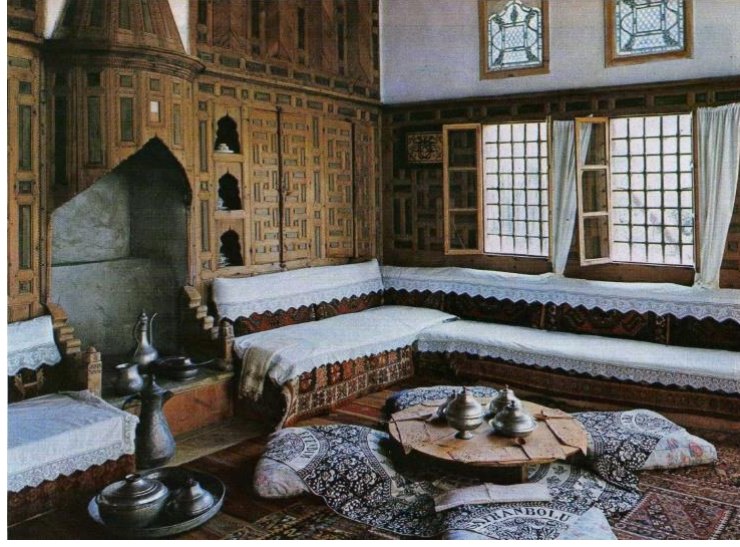
1.2.4 Geleneksel Türk Evi'nde Kullanılan Oturma Mobilyaları

1.2.4.1 Sedir Kullanımı

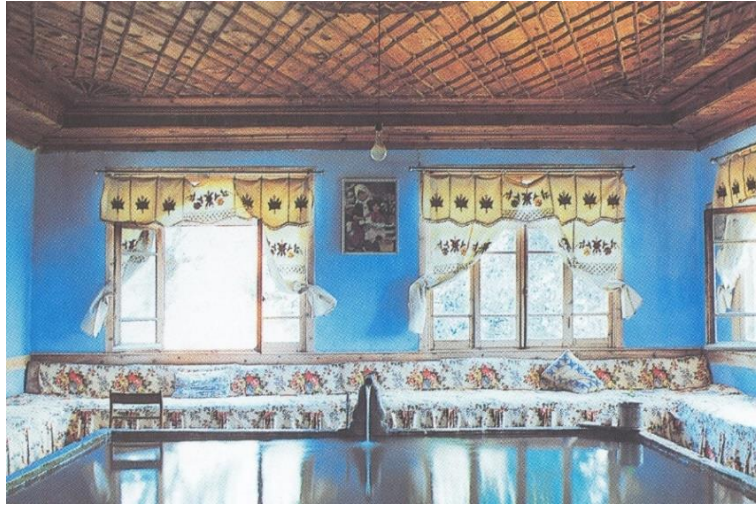
Türk toplumunun yere yakın yemek yeme, oturma ve yatma alışkanlıkları evlerde kullanılan donatıların ölçülerini de etkilemiştir. İlk zamanlardan beri toprakta işlerini yapıp yerde yemek yiyen toplum, yerleşik hayata geçince bu alışkanlıklarından kısa sürede kopamamıştır. Evlerindeki sabit mobilyaları da yere yakın biçimde şekillendirmiştir.

Batılılaşma dönemine kadar kullanılan oturma elemanları genellikle alçak ve derin oturuma sahiptir. Son birkaç yüzyıla kadar toplumun orta kesiminin konutlarında çok çeşitli mobilyalar yer almamıştır. Konutlarda bulunan mobilyalar ise hep birkaç eylemi karşılayacak şekilde kullanılmıştır. Mobilyalar yalındır ve odaya bağlı bir şekilde çözümlenmiştir. Mobilyanın tasarımından önce işlevi ön planda tutulmuştur. 'Sedir' bunun en büyük örneklerindedir.

Sedir yaşama mekânının hacmine göre şekillenmiştir. Odanın orta alanı boş bırakılarak pencere ve duvar diplerine sedirler sıralanmaktadır. Bazen odanın iki duvarı bazen ise odanın üç duvarı boyunca uzanmaktadır. Odanın büyüklüğüne göre değişiklik gösterir. Malzeme olarak genellikle ahşap tercih edilmiştir. Oturma derinlikleri 75-105 cm arasında olup yükseklikleri ise 30-40 cm aralığında olmuştur. Oturma eyleminin rahat bir biçimde gerçekleşmesini sağlamak için üzeri minderler ve yumuşak örtülerle kaplanmıştır. Duvarla bütün bir oturma elemanı olduğu için duvar ve pencereye rahat yaslanması için de arkalık kısımlarında yastıklar kullanılmıştır. Erken dönem sedirleri daha alçak, geç dönem sedirleri sandalyelerin yüksekliğine kadar ulaşmıştır (Bozkurt, 2013).

Şekil 12 Emir Hocazade Ahmet Bey Bağ Evi, oda görüntüsü, Safranbolu

Şekil 13 Safranbolu Asmazlar Konağı divanhane

Sedir toplumun her kesiminde kullanılmış bir oturma elemanıdır. Sadece orta halli konutlarda değil, devlet dairelerinde hatta saraylarda dahi kullanılmıştır. Günüümüzde saraylarda örneklerini görebilmekteyiz. Sedinin bu kadar tercih edilmesinin sebebi insan ergonomisine uyumlu ölçüleridir. Oturma eylemini gerçekleştirirken bireyin dinlenmesine de olanak sağlamaktadır. Ayrıca sedir, ev inşa edilirken yapıldığı için sonrasında herhangi bir maliyet çıkarmadan senelerde üstündeki minderlerin değiştirilip kullanılacağı bir oturma elemanıdır. Günüümüzde de halen köy evlerinde, bağ evlerinde tercih edilmektedir (Demirarslan, 2018).

Şekil 14 Osmanlı saray yaşamında sedir kullanımı

1.2.4.2 Kerevet Kullanımı

Kerevet üzerine şilte serilerek yatmaya veya oturmaya yarayan, duvara bitişik, ayakları olan, tahtadan sedirdir (URL-2).

Kerevet, Türk kültüründe kullanılan diğer oturma mobilyaları gibi yere yakın bir yüksekliktedir ve gerektiğinde taşınmaya uygun bir yapıdadır. (Şekil 15)

Şekil 15 Rudolph Ernst'in resminde kerevet betimlemesi (Rüstem Paşa Camii içi)

Kerevet oturma biçimi olarak sedirle benzer özellikler gösterir. Yerden yüksekliği azdır ve oturma derinliği fazladır. Sedirden farkı ise, kerevet sedir gibi odanın duvarları boyunca uzanan sabit bir mobilya değildir. Bu sebeple kereveti hareketli oturma mobilyaları sınıfında değerlendirebiliriz. Ayrıca kerevette sedirde olduğu gibi alt kısmında bir depolama alanı yoktur.

1.2.4.3 Divan Kullanımı

Divan, oturma eylemi ile birlikte, yatma eyleminin de gerçekleştirilebileceği, alt kısmında depolama alanı bulunan, bu özelliği ile konutlarda dar kullanım hacimlerine uygun, Batılılaşma öncesi dönemde geleneksel Türk yaşamında zamanla ‘sedir’ in etkisini yitirmesiyle yerini alan kolsuz, arkalıksız, sırt kısmında sert yastıkların kullanıldığı kanepedir. Divan, sedire göre daha yüksek oturuma sahiptir. Bunun sebebi alt kısmının depolama alanı olarak kullanılıyor olmasıdır. Divan sedir gibi geniş bir oturuma sahiptir. Bu sebepte divanda oturan kişi ayaklarını toplayarak ya da bağdaş kurarak oturmaktadır. Divan genellikle duvara bitişik bir şekilde konumlandırılır. Oturan kişinin sırtını dayaması için büyük, birkaç adet geniş yastıklar kullanılmıştır. Yastıkların dik ve sert durup bozulmamaları için içleri saman ile doldurulmuştur (Çelikoğlu, 2011).

Genellikle iskeletleri çam ağacından yapılmıştır, üzerinde kullanılan örtü mobilyanın etrafını kapatacak şekilde konumlandırılmıştır. Kullanılan örtülerde çeşitlilikler gözlemlenmektedir. Kilimler, kadife örtüler, işlemeli dokuma örtüler gibi birçok farklı kumaş ve desen yapısına sahip örtülerle döşenmiştir (Artıkoğlu, 2006).

Şekil 16 Geleneksel Türk evinden divan örneği

1.3 BATILILAŞMA DÖNEMİNDEKİ TOPLUMSAL DEĞİŞİMLERİN TÜRK KONUTUNDAKİ YAŞAM KÜLTÜRÜNE VE OTURMA MOBİLYASINA YANSIMALARI

Asırlar boyunca çok kültürlü toplum yapısına sahip olarak varlığını devam ettiren Osmanlı, Avrupa kültürüne kapalı bir yaşam sürmüştür. 17. yüzyıla gelindiğinde başta Fransa olmak üzere Avrupalı devletlerle siyasi ve ekonomik ilişkiler gelişmeye başlamış, askeri alanlarda batılı ülkelerden örnekler alınmıştır. Devamında ulaşım ve haberleşme alanındaki gelişmelere rastlanmış, daha sonraki yıllarda gündelik yaşama tesir etmeye başlamıştır. Devlet yönetimindeki batılılaşma hareketleri ilerleyen yıllarda toplum düzeyine inerek yeni bir yaşam tarzı haline dönüşmüştür (Demirarslan, 2006).

Toplumda batılılaşma hareketlerinin ilk etkileri 19. yüzyılda görülmektedir. 1839'da Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile Avrupa ülkeleriyle ilişkiler gelişmeye başlamıştır. Avrupa'nın kültürü ve yaşam biçiminden toplumun etkilenmeye başlaması toplumdaki batılılaşma hareketine hız kazandırmıştır. 'Alafrangacılık' olarak tabir edilen batılı tarz yaşam anlamına gelen kelime, bu dönemde sıkça kullanılmaya başlanmıştır. Kırım Savaşı'nın sonuçları batılılaşma hareketine hız kazandıran unsurlardandır (Demirarslan, 2018).

Öncelikle saray çevresinde daha sonra, toplumun zengin üst tabakasında görülen bu yenilikler toplumun orta kesimine kolay kolay sirayet edememiştir. Bu durumun başlıca sebebi Batı ile Osmanlı kültürünün taban tabana zıt olmasından kaynaklanmaktadır. Toplumun yeni kılık-kıyafetleri, hane yerleşimindeki yeni tanzimleri, hiç alışık olmadığı tamamen yabancı olduğu yemek yeme şeklini kabul etmesi hiç kolay olmamıştır. Toplumdaki tüm bu değişimler Müslüman kesimden önce gayrimüslimler ailelerde batı ile ortak geçmişlerinden kaynaklı daha kolay kabul edilmiştir (Kurukamçı, 2017).

1.3.1 Sosyo-Kültürel Değişimler

Batı ile kültürel ilişkilerin gelişimi toplumdaki bazı alışkanlıklara da tesir etmiştir. Yeme-içme, oturma gibi mekânı etkileyen eylemler bir değişime girmiştir. 1860'larda itibaren yemek yerken çatal-bıçak kullanılmaya başlanmış, sedir ve minder yerini iskemle ve koltuğa bırakmıştır (Demirarslan, 2006).

Osmanlı sarayları bu değişimden ilk etkilenen mekânlar olmuştur. Avrupa'ya daimî büyükelçilerin gönderildiği bu yıllarda Avrupa tarzı mobilyaların kullanımı ilk Topkapı Sarayı'nda görülmüştür. Topkapı Sarayı'nın mekânları batılı tarz mobilyaların kullanımına uyum sağlayamamıştır. Sultan Abdülmecid döneminde yeni saray olan Dolmabahçe Sarayı'na yerleşilmiştir. Dolmabahçe sarayı geleneksel planda inşa edilmesine karşın iç mekân düzenlemelerinde geleneksel mimariden uzak olarak Avrupa'dan gelen mobilyalar kullanılmıştır. Bu mobilyalar arasında daha önce saraylarda örneklerine rastlanılmayan mobilyalar da mevcuttur. (Bahtiyar, Aydın, & Yıldız, 2019).

Dolmabahçe Sarayı'na yerleşilmesi, Boğaziçi çevrelerinde ikamet eden üst tabaka ve Avrupalıların etkileşimini arttırmış, batılılaşma hareketini hızlandırmıştır. Bu sebeple toplumda batılılaşma örneklerinin ilk görüldükleri yerler saray ve çevresinin yaşam mekânları olmuştur.

Şekil 17 Dolmabahçe Sarayı'nda kullanılan oturma mobilyası örnekleri

Bu süreçte Avrupa'dan sadece mobilya ithal edilmemiş, önceleri Türk mutfağında kullanılmayan besinler de ithal edilmeye ve tüketilmeye başlanmıştır. Domates, patates, çikolata, kakao, bebek sütü gibi ürünler toplumun ilk kez kullanmaya başladığı besinler olup, yeni tüketim alışkanlıkları doğurmuştur (Kurukamçı, 2017).

Batılılaşma Hareketi'nin İstanbul'daki merkezi Pera ve çevresi olmuştur. Pera'daki yaşam o yıllarda o kadar farklı bir hale bürünmüştür ki, Pera semti Frenk mahallesi olarak ün salmaya başlamıştır. Fransızca dili Pera'da Türkçe'nin önüne geçmiş, kamusal mekânlarda tercih edilen dil olmaya başlamış, gazete ve dergiler Fransızca basılmış, hatta tabelalarda da Fransızca kelimeler kullanılmıştır. Avrupa-i tarzda hayatın başladığı Pera ve Galata Bölgesi'nde bu yeni kültürün etkisiyle mağazalar, tiyatrolar, sinemalar, oteller, pastaneler, barlar açılmıştır. Bu değişimlerden ötürü 'Orient Express' ile İstanbul'a gelen yabancı misafirlerin konakladıkları ana destinasyon olmuştur.

Şekil 18 Galata'daki dükkânların tabelalarında dikkat çeken Osmanlıca, İngilizce, Rusça yazılar

Şekil 19 Galata’da bir kunduracı dükkânının Fransızca tabelası

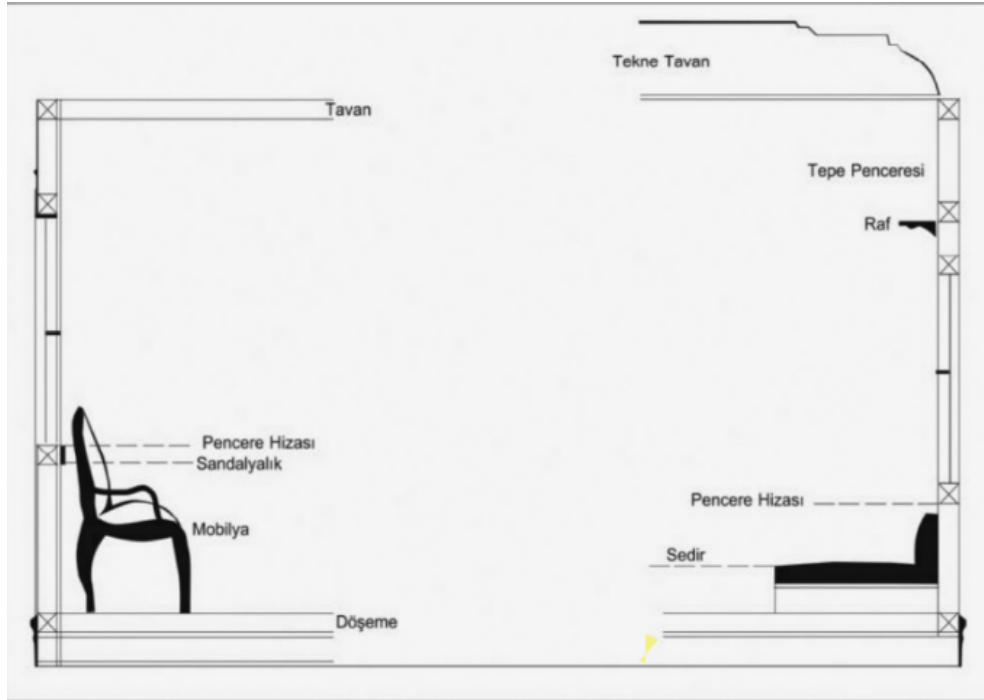
1.3.2 Konut Yaşamındaki Değişimler

Konutlar içinde yaşayan bireylerin en özel yaşam alanlarıdır. Kişilerin yaşam tarzları, statüleri, tercihleri, maddi durumları yaşadıkları konutları şekillendiren belirleyicilerdir. Konutları şekillendiren bir diğer belirleyici faktör ise toplumda yaşanan sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel değişimlerdir.

Batılılaşmanın etkisine girilen yıllarda Türk evlerinin planlarında ve kullanılan mobilyalarda farklılaşmalar gözlemlenmektedir. İstanbul ve büyük illerde başlayan bu durum zamanla yaygınlaşmış ve Anadolu’da bile batıdan gelen mobilyalar konutların içlerine girmeye başlamıştır. Mobilyalar ile başlayan bu değişim zamanla konutların yapısının değişimine de sebep olmuştur.

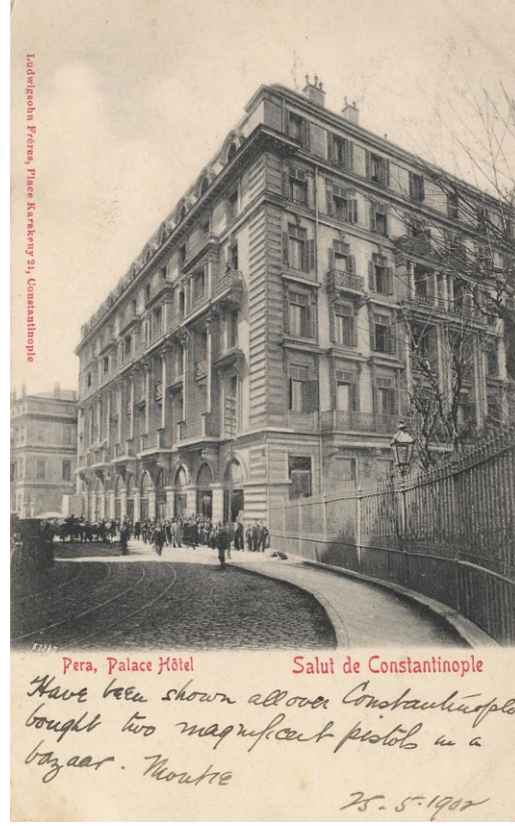
Geleneksel Türk konutunun ana karakteristik özelliklerinden olan cumbalar sokaklardaki yeni düzenlemelerden kaynaklı küçültülmüş, 19. yüzyılın sonlarına doğru konutlara balkonların eklendiği gözlemlenmiştir. Bu yıllarda Avrupa’dan tuğla, demir, cam gibi malzemelerin ithal edilmesiyle yapıda kullanılan ahşap, taş gibi malzemeler farklılaşmaya başlamıştır (Kurukamçı, 2017).

Konutlarda meydana gelen yapısal değişimlerin ilklerinden biri pencerelerin parapet yüksekliğinde görülmektedir. Geleneksel Türk evinde pencerenin parapet yüksekliklerine göre şekillenen alçak sedirlerin yerini yüksek arkalıklı koltuklar almıştır. Bu durum konutlarda pencere parapet yüksekliğinin yeniden belirlenmesini gerektirmiştir. 17.-18. yy Türk evinde 42-50 cm olan parapet yüksekliği, 19.-20. yy evinde mobilyaların ölçülerine göre 60-70 cm'ye yükselmiştir (Uluengin, 1982). Dolayısıyla pencere parapet değişiklikleri, konutların cephelerinde de değişimlere yol açmıştır. Parapet yüksekliğinde olan bu değişim odanın boyutlarının değişmesine, tavan yüksekliğinin alçalmasına sebep olmuştur. Arkalıklı sandalyeler için odanın tüm duvarlarına 'sandalyelik' adı verilen bir silme yapılmıştır (Bozkurt, 2013).

Şekil 20 Batılılaşmanın etkisiyle Türk evlerinde sedir ve tavan yüksekliklerinde oluşan değişimi gösteren kesit

Batılılaşma hareketlerinin merkezi olan Pera'da batılı tarz mobilya satışı yapan dükkânların varlığının yanı sıra, Avrupa-i tarzda inşa edilen apartmanlar konut yaşamındaki değişimlerin ilk yaşandığı yerin Pera olmasının göstergelerindedir. Pera'ya yerleşen aileler, geleneksel sofalı evlerden, koridorlu apartman dairelerine geçiş yapmışlardır. 'Alafranga' yaşam tarzı Pera gibi semtlerde yeni inşa edilen konutların iç mekân düzenlemelerine de etki etmiştir (Demirarslan, 2006).

Şekil 21 İstanbul'un ilk otellerinden olan Pera Palas'ın Osmanlı dönemindeki bir fotoğrafı

1.3.3 Oturma Mobilyasındaki Değişimler

Toplumdaki batılılaşma, 'alafrangacılık' hareketleri oturma mobilyasına da tesir etmiştir. Kırım Savaşı sonrasında, Kırım Türklerinin yanlarında getirdikleri iskemle, koltuk vb. oturma mobilyaları, toplumun mobilya algısını çeşitlendirmiştir (Demirarslan, 2007).

Cevdet Paşa'nın anlatımlarında, bu dönemde eski sedir, minder ve döşeklerin yok pahasına satıldığı ve yerlerine Avrupa'dan gelen koltuk ve iskemleleri almak için halkın birbirleriyle yarıştığı belirtilmiştir (Demirarslan, 2018) .

Batılılaşma hareketinin görüldüğü ilk yıllarda mobilya kullanımındaki bu değişim toplumun her tabakasına işleyememiş, ilk zamanlarda saraylarda ve varlıklı insanların konutlarında batılı tarz mobilyalar görülmeye başlanmıştır. İlk defa Osmanlı saraylarında kullanılmaya başlanan batılı tarz oturma elemanları, İstanbul'da birçok yerde açılan genellikle sahiplerinin yabancı kökenli olduğu mobilya mağazalarının

çoğalması, yerli marangozların gördükleri farklı modelleri kendi atölyelerinde taklit etme çabalarının artışı ile zamanla orta sınıf halkın da evlerine girmeye başlamıştır.

Kullanılan mobilyalarda köklü değişimler birdenbire olmamış, geleneksel ve batılı tarz mobilyalar bir süre boyunca birlikte kullanılmıştır. Bu durum iç mekân düzenlenişinde problem doğurmuş ve bir karmaşa yaratmıştır. Yüksek arkalıklı koltuklara göre şekil alan pencere parapet yükseklikleri evin diğer bölümünde kullanılan sedirin ölçüsüne de etki etmiş, geleneksel sedirde oturma yüksekliği pencereye uyumlu olacak şekilde yükselmiştir. Hatta batılı tarz thonet sandalyelerin geleneksel sedirlerle birlikte kullanıldığı örnekler mevcuttur (Demirarslan, 2018).

Bir Rum ailesinin konut iç düzenini anlatan bir resimde, Avrupa mobilyasının örneklerinden olan mermer tablalı konsol ile geleneksel sedirin bir arada kullanıldığı görülmektedir (Demirarslan, 2006). (Şekil 22)

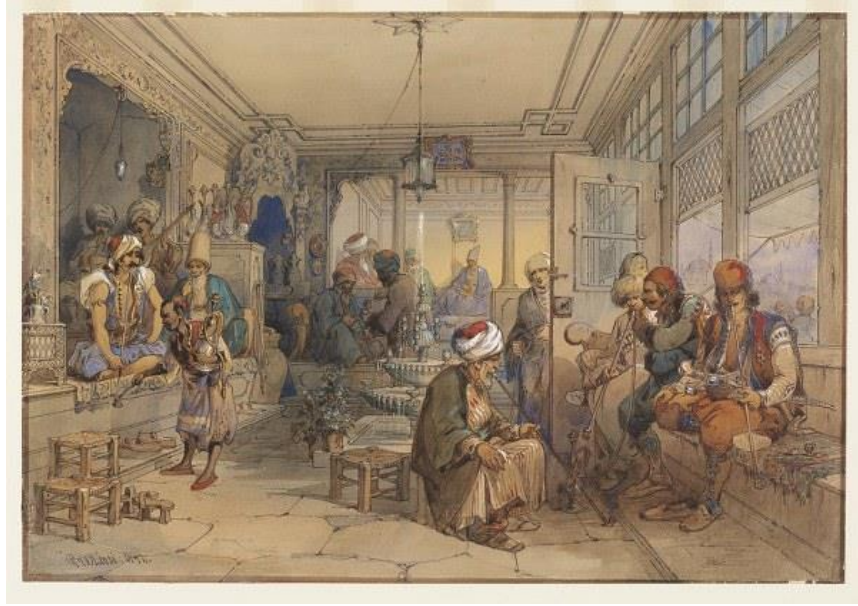
Şekil 22 19. Yüzyıl bir Rum ailesinin evinde batılı tarz mobilya ve geleneksel mobilyanın bir arada kullanımı

Yüzyıllardan beridir süregelen alışkanlıklar değişmeye başlamıştır. Bu durum eş zamanlı olarak kullanılan mobilyaların da farklılaşmasına sebep olmuştur. Örneğin; Türk toplumu yerde yemek yeme alışkanlıklarını değiştirmeye başlamıştır. Sebebi ise değişen konut tipolojileriyle birlikte konutlarda artık yemek yemek için ayrı bir bölümün olması ve bu bölümde bir yemek masasının ve sandalyelerinin varlığıdır. Masada yemek yeme alışkanlığı toplum tarafından zor benimsenmiştir. Bir süre boyunca yemek masası ve yer sofrası birlikte kullanılmıştır. Bu değişimde geleneksel

mobilyalar batılı tarzdaki mobilyalardan etkilenmemiş, gündelik hayatta hiç kullanılmayan mobilyalar kullanılmaya başlanmıştır. Yemek iskemlelerinin kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, konutlarda kullanılan oturma elemanlarına bir yenisi daha eklenmiştir. İlk örnekleri batıdan gelen bu iskemleler, Batı kültüründeki oturma şekline uygun olarak yüksek oturumlu ve yüksek arkalıklı olarak üretilmişlerdir (Demirarslan, 2018).

Toplumda kullanılan ilk iskemle örneklerine 18. yüzyılda kahvehanelerde rastlanmaktadır. İlk örnekleri alçak, hasır örgülerle yapılmıştır. (Şekil 23)

Zaman geçtikçe bir sırtlık da eklenerek evlerde kullanılmaya başlanmıştır. Halk ilk sandalye örneklerini evinde kendi imkânlarıyla yaparken, zamanla üretime geçmiş ve hazır bir şekilde temin edilmeye başlanmıştır (Demirarslan, 2006).

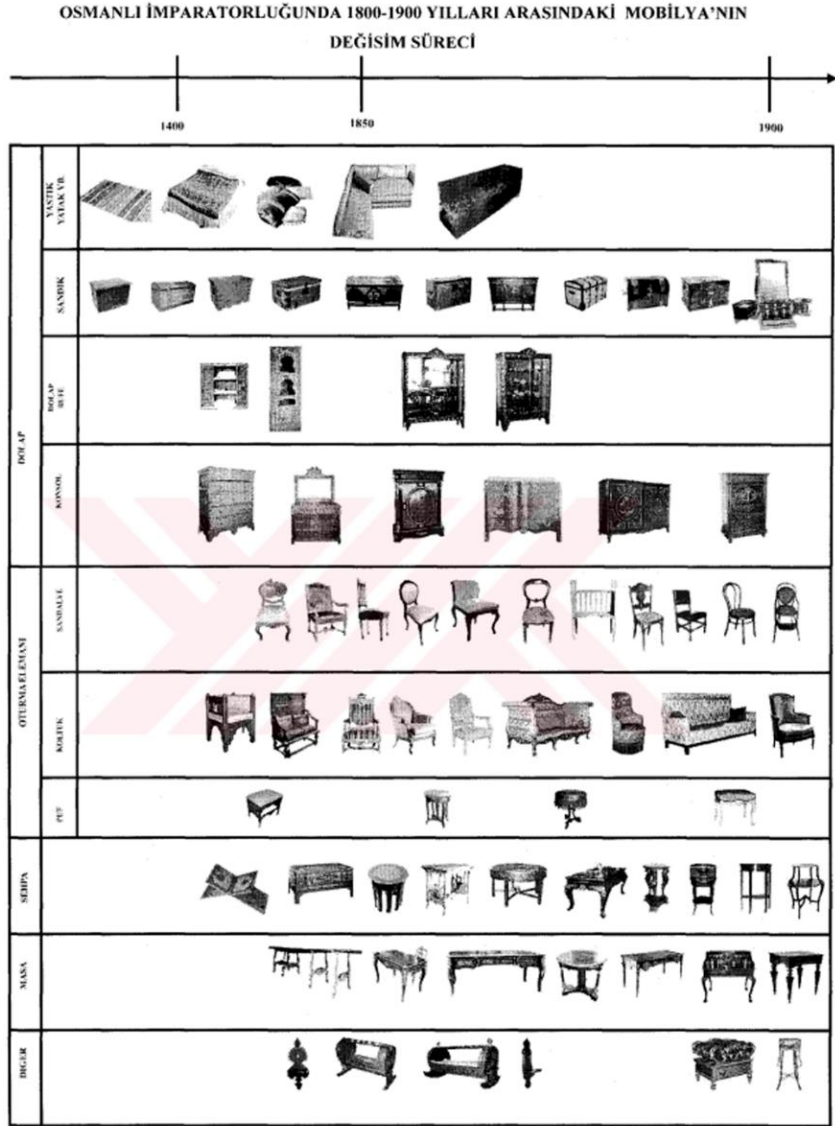

Şekil 23 16. Yüzyılda bir kahvehanenin için gösteren bir minyatür ve hasır iskemleler

Şekil 24 1819 Antonie Melling' e ait Tophane'de bir kahvehaneyi ve arkalıklı sandalyeleri gösteren bir fotoğraf.

Batılılaşma hareketine kadar Türk toplumu, gündelik alışkanlıklarına göre oturma elemanlarına şekil verirken, bedensel alışkanlıklarına uyum sağlamayan bu oturma elemanlarının konutlara girmesi ile mobilyaya göre bedensel alışkanlıklar değişmeye başlamış ve insanın vücut yapısındaki farklı kas sistemleri çalışmaya başlamıştır (Demirarslan, 2018).

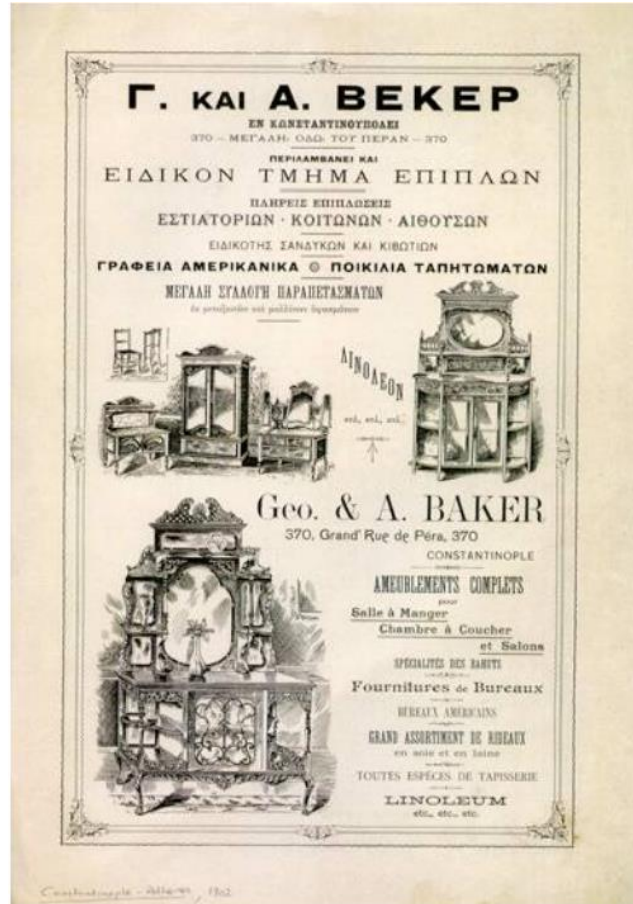
Şekil 25 Osmanlı'da mobilyaların değişimi

19. yüzyılda İstanbul'un Pera semti yurtdışından getirilen mobilyaların satıldığı merkez haline gelmiştir. Dönemin en ünlü mağazaları; Psalty, Haraççı, Bon Marche, Narsis Narlıyan, İngiliz Pazarı, Maison Baker... (Şekil 26) Çoğu yabancı isimli olan bu mağazaların sahipleri de yabancı milletlerdendir (Özkaraman, 2004).

Bon Marche Mağazası dönemin ilk açılan ve bilinirliği en çok olan mobilya mağazasıdır. Mağaza büyük bir üne kavuşmuştur, bu sebeple Galata çevresinde Avrupa'dan gelen ithal mobilyaların satıldığı mağazalar halk arasında 'Bonmarşe' olarak isimlendirilmiştir.

Şekil 26 İstiklal Caddesi'nde bulunan Bon Marche Mobilya Mağazası

Şekil 27 Maison Baker Reklamı, 1902

1.4 CUMHURİYET'İN İLANI VE ÇAĞDAŞLAMA HAREKETİNİN TOPLUM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ VE OTURMA MOBİLYASINA YANSIMALARI, 1930-50'LI YILLAR

Yönünü batıya çeviren yönetim şekli Cumhuriyet olan yeni bir devletin kurulması Türk toplumunun yaşam tarzında köklü değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Sosyal, siyasal, ekonomik alanda gerçekleşen inkılapların asıl hedefi çağdaş Türk toplumu oluşturma çabasıdır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında çok hızlı bir şekilde toplumun tabanına sirayet etmeyen bu yenilikler 1930'lu yıllardan sonra artık aile yaşantısında, konut tipolojilerinde, kılık kıyafet alışkanlıklarının değişikliklerine kadar birçok alanda olmak üzere toplumda etkilerini oldukça hissettirmeye başlamıştır.

1.4.1 Sosyo-Kültürel Değişimler

19. yüzyıl boyunca devam eden batılılaşma hareketleri, Cumhuriyet ile birlikte merkezi İstanbul olan, batılı ülkelerin referans alındığı modern toplum yaratma hedefine dönüşmüştür. Cumhuriyetin ilanı, modern Türk toplumunun oluşması için birçok çağa uygun değişimleri beraberinde getirmiştir. Toplumsal alanlarda yeni düzenlemelere gidilmiştir. Toplum bu dönemde hızlı bir şekilde yeni kimlik arayışına girmiş, kültürel, siyasi, ekonomik alanlarda çağdaşlaşma adına yeni adımlar atılmıştır.

Her ne kadar yeni bir düzen getirilmeye çalışılsa da I. Dünya Savaşı'nın sosyal, ekonomik, siyasal etkileri toplumun üzerinden henüz silinmemiştir. Toplum bu olumsuz durumlara rağmen, çağdaşlaşma hareketine uyum sağlamaya çalışmıştır.

Toplumda kültürel çağdaşlaşmanın gelişimi için birçok gazete, dergi vs. modern, çağdaş yaşamı halka tanıtmak için yayınlar gerçekleştirmişlerdir.

Bu yayınlar daha çok kadınlara yönelik olmuştur. 1930'lu yıllarda çeşitli dergi yayınlarında (Yedigün, Arkitekt, Muhit.) batılı tarz iç mekân mobilyalarının kullanımının önerildiği görülmektedir. Asıl amacı Türk toplumuna modern ev düzeni ve modern mobilyayı tanıtmak olan bu dergiler bize dönemin oturma mobilyaları hakkında da bilgi vermektedir (Uzunarslan, 2002). (Şekil 28)

Şekil 28 Erken Cumhuriyet Dönemi konutlarında mobilya örnekleri

‘Sanayi-i Nefise Mektebi’nin’ açılması, eğitim ve tasarım alanında yapılan çağdaşlaşma adımlarının en önemlilerinden biri olmuştur. Almanya ve Fransa’dan gelen alanında uzman hocalar ile birlikte yeni bir çalışma sistemiyle birlikte yenilikçi tasarımların oluşması hedeflenmiştir (Terece, 2017).

Sosyal hayata en çok etki eden düzenlemelerden birisi de kentsel yenileme yaklaşımlarıdır. Modernleşme çabaları kentlerde yaşama biçimlerini değiştirecek yeniliklere yol açmıştır. Geleneksel Türk konutundan apartman dairelerine geçiş ile birlikte oturma, yatma, depolama gibi alışkanlıklarda bazı değişimler olmuş ve bu değişimler de kullanılan mobilyanın özelliklerine etki etmiştir. Konutların giderek metrekarelerinin azalması, kentleşmenin ilk yıllarında evlerde kalabalık aile yaşantısının devam etmesi, mobilya anlamında çok çeşitliliğin bulunmaması, bulunsa bile toplumun maddi olarak alacak gücünün olmaması sonucunda oturma, yatma ve depolama eylemlerinde yeni arayışlar girilmiştir (Çelikoğlu, 2011).

Tüm bu çağdaşlaşma hareketleri uzun yıllarca devam etmiştir. 19. yüzyılda batılılaşma ile başlayan değişimler bu dönemde hız kazanmıştır. Bazı yenilikler batıdan olduğu gibi alınırken, bazı yenilikler toplumun süzgecinden geçerek gündelik hayata entegre olmuştur. Toplum geleneksel düzenden ne kadar uzaklaşmaya çalışsa da uzun yıllar boyu alışkanlıklarından kolay vazgeçememiş, kısmen modern ile gelenekselin bir arada olduğu yaşam tarzı benimsenmiştir.

1.4.2 Konut Yaşamındaki Değişimler

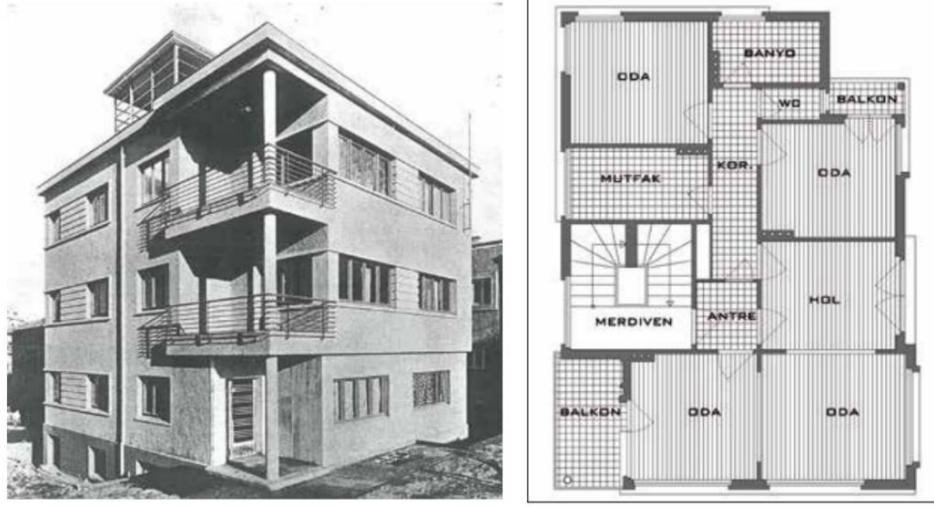
Cumhuriyetin ilk yıllarında başta İstanbul olmak üzere yeni kurulan kent merkezlerinde Osmanlı'nın izlerini taşıyan geleneksel yapılarla Batı etkisinin görüldüğü modern yapılar bir arada görülmektedir.

Konut mimarisinde 'modernizm' etkileri görülmeye başlamış, İslam etkili doğu kültürü yapılarından, batı kültürünün etkisinin görüldüğü yapı tiplerine geçiş başlamıştır. Batılılaşma hareketlerinin yaşandığı yıllarda Osmanlı'nın üst tebaasına sirayet eden bu değişim, Cumhuriyetin ilanıyla birlikte orta sınıfın yaşantısına tesir etmeye başlamasıyla toplumun gündelik hayatına. 'modern konut', 'modern mobilya', 'konfor' gibi kavramlar girmiştir (Uzunarslan, 2002).

Kalabalık aile yaşamına göre şekillenmiş geleneksel konut tipleri 1930'lu yıllara doğru yerini Batılı tarz yaşama uyumlu, çekirdek ailelerin yaşamasına müsait konut tipleri ile değişim sürecine girmiştir. Bu değişim toplumun da aile yapısını değiştirerek sosyal hayata etki etmeye başlamıştır. Bu dönemde eski olan her şey geride bırakılmaya, yeni ile değiştirilmeye çalışılmış, çağdaşlaşma ve modernleşmek için yeni düzenlere geçilmiştir (Bahtiyar, Aydın, & Yıldız, Türk Sinema Filmleri Üzerinden Konutu Okumak: 1980'lerden Üç Örnek, 2019).

Çağdaş toplum gayesi kırsaldan kente göçü hızlandırmış ve bu süreçte kentlerde hızlı bir nüfus artışı yaşanmıştır. Kentteki bu hızlı nüfus artışı en çok yaşama mekânlarının farklılaşmasına büyük etki etmiştir. Bahçeli müstakil ev tipinden apartman dairelerine geçilmesine sebep olmuş, Geleneksel Türk evi sahip olduğu büyük odalarıyla tüm gündelik faaliyetlerin bir arada gerçekleştirilmesine müsaade ederken apartman dairelerinin küçük olması eylemlerin oda oda bölümlendirilmesi ihtiyacını doğurmuştur.

Geleneksel Türk evindeki 'oda' kavramı yerini; salon, oturma odası, yatak odasına bırakmıştır. Geleneksel konuttaki sofa yerini modern konutta hole ve koridora bırakmıştır. (Şekil 29)

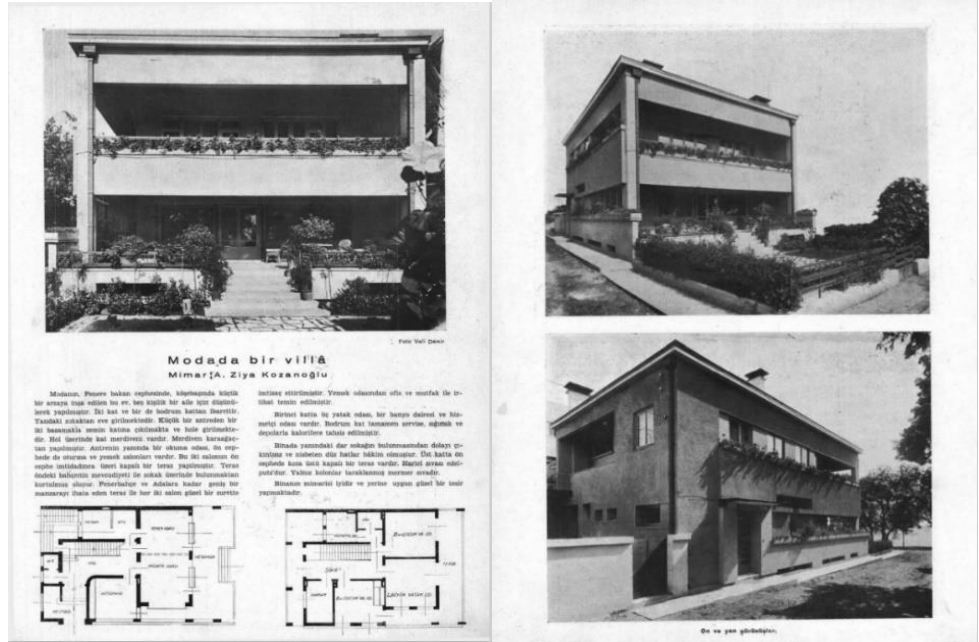

Şekil 29 Ankara'da Osman kira evinin dış cephe görünüşü ve plan yerleşimi

Konut mekân düzenlerinde bu değişim ve yenilikler, mimaride modernizm etkileri kadar kolay bir şekilde hayata geçememiştir. Her ne kadar modern konutlarda yaşam başlasa da konutun iç mekân düzeninde eski ve yeninin bir arada olduğu eklektik düzen bir süre devam etmiştir (Uzunarslan, 2002).

Değişim sürecine giren bu konut tipleri incelendiğinde iki farklı şekil önümüze çıkmaktadır. Birincisi Cumhuriyet öncesinde yapılmış mevcut konutlar, ikincisi Cumhuriyet'ten sonra yapılmış konut tipleri. Birinci tipteki çeşitlilik daha fazla olmuştur, var olan mevcut düzen modernleştirilmeye çalışılmıştır. İkinci tipte ise dönemin yapım tarzına uygun apartmanlar ve villalar yapılarak, çağdaş yaşama daha uyumlu konut düzenleri ortaya çıkmıştır (Uzunarslan, 2002).

1940'lı yıllardan itibaren Türkiye'de çağdaşlaşma hareketleri hızlanmış, toplumsal, siyasal ve kültürel anlamda birçok değişiklik yaşamıştır. Konutlarda kullanılan geleneksel mobilyalar tamamıyla terkedilmiş modern konut tiplerine uyumlu mobilyalara geçilmiştir. Konutlarda ana mekân 'salon' olmuştur. 'Salon' mobilyalarının çeşitliliği ailenin zevkini ve toplumsal statüsünü belirlemekte önemli bir unsur haline gelmiştir. Bu sebeple 'salon mobilyaları' kavramı doğmaya başlamıştır (Demirarslan, 2018).

Şekil 30 Dönemin modern anlayışına uyumlu bir şekilde yapılmış ve döşenmiş Moda'da bir villa

1.4.3 Oturma Mobilyasındaki Değişimler

Geleneksel Türk evinden apartman dairelerine geçiş gündelik alışkanlıkları değiştirdiği gibi konutlarda kullanılan mobilyaların da farklılaşmasına yol açmıştır.

Cumhuriyet Dönemi Türk konut tipinde kullanılan mobilyalardaki değişimleri gerektiren sebepler;

- Apartman dairelerinin küçük olması: Geleneksel Türk konutundan apartman dairesine taşınan halkın kullandıkları mobilyalar apartman dairelerine sığmamıştır. Çünkü konutla birlikte üretilen mobilyalar Türk evlerinin ölçüleriyle yapılmıştır, herhangi bir standartları yoktur. Tek tip, küçük apartman daireleri bu mobilyaların yerleşimine imkân vermemiş, mekânların kısıtlı olması mobilyalardaki fonksiyonelliğin gelişimine katkı sağlamıştır.
- Her odanın farklı işlev kazanması: Tüm eylemlerin tek odada gerçekleştiği ev tipinden, her eylem için ayrı odanın bulunduğu ev tipine geçince farklı odalar için farklı mobilyalara gerek duyulmuştur. Örneğin; Geleneksel Türk evinde ‘sedir’ hem oturma hem yatma elemanı olarak kullanılırken, apartman dairesinde oturma eylemi için koltuk, iskemle vb. yatma eylemini gerçekleştirmek için yatak, karyola, vb. kullanılmaya başlanmıştır.
- Sabit Mobilyadan Hareketli Mobilyaya Geçiş: Geleneksel Türk evinde yapı ile birlikte inşa edilen sedir, yüklük, dolap yapıyla birleşik, sabit mobilyalardır. Apartman dairelerine geçişte bu mobilyaların taşınması söz konusu olmamıştır. Bu sebeple yeni mobilya ihtiyacı doğmuş ve sabit mobilyalardan hareketli mobilyalara geçiş gerçekleşmiştir.

1.4.4 1930-50'lı Yıllarda Konutlarda Kullanılan Oturma Mobilyaları

1930'lu yıllarda Türkiye'de modernizmin etkilerinin görüldüğü ilk yıllardır (Bozdoğan, 2002).

1919 yılında Almanya'da Bauhaus okulunun açılması, mimarlık, iç mekân, mobilya anlamında dünya çapında modern yaklaşımların başlangıcını oluşturur. Bauhaus'un temel düşüncesinde olduğu gibi mobilyalarda işlevsellik önde tutulmuş, tasarımlar sade çizgilerle tamamlanmıştır. Türkiye'de etkileri 1930'lu yıllarda görülmeye başlanmıştır.

Şekil 31 Sahibinin gayrimüslim olduğu bir mobilya atölyesine ait reklam afişi

Cumhuriyetin ilanından önceki yıllarda mobilyada çağdaşlaşma etkisinin görüldüğü merkezlerin başında İstanbul'un Pera semti gelmektedir. Gayrimüslimlerin egemenliğinde olduğu mobilya mağazalarının sayısı Cumhuriyetin ilanı ile birlikte artmıştır (Özkaraman, 2004).

1930'lu yıllarda konutlarda kullanılan oturma mobilyalarında ciddi değişiklikler gözlemlenmiştir. Kırsaldan kente göç ile birlikte geleneksel oturma mobilyaları olan sedir, divan yerini koltuk, kanep ve iskemleye bırakmıştır. Daha çok ithal mobilyalardan esinlenerek yapılan bu oturma elemanlarında, dönemin mobilya akımlarından etkilenildiği görülmektedir. Her ne kadar batının mobilya tarzından etkilenilse de bu dönemde batının mobilya üretim tekniklerine ulaşılammış ve beden gücü ile üretim küçük çaplı mobilya atölyelerinde devam etmiştir.

Değişen konut tiplerinde farklı işleve sahip odalara ihtiyaç duyulmuş, bu odalarda yeni, batılı tarz mobilyalar ile döşenmiştir.

‘Misafir odası’ bu dönemde konutta yer bulmaya başlayan mekânlardandır. Misafir odaları adından da anlaşılacağı üzere misafir ağırlamak için düzenlenmiş bir odadır. Konuttaki yeri çok önemlidir çünkü kullanılan mobilyalar konut sahibinin yaşam düzeyi, eğitimi, maddi olanaklarının bir göstergesidir. Kısacası ‘sosyal statü’ belirleyici bir odadır. Batılı üsluplarda üretilen ve satın alınan ilk mobilyalar bu odaya yerleştirilmiştir. Misafir odası için kullanılan oturma elemanları genellikle ‘koltuk takımı’ olarak satılmaktadır. Takımın içerisinde odanın büyüklüğüne göre birkaç çeşit kanep-koltuk varyasyonu mevcuttur. Ayriyeten takıma sandalyelerin eklendiği de dönem kaynaklarından okunmaktadır (Uzunarslan, 2002).

‘Oturma Odası’ olarak adlandırılan, ailenin gündelik yaşamının büyük bir kısmını geçirdiği, yemek yeme, oturma, çalışma gibi işlevler için çok amaçlı olarak kullanılan bu odada eklettik düzen mevcuttur. Pencere kenarlarında sedir veya divan kullanımına devam edilmektedir. Odanın geri kalan kısımlarında ise ihtiyaca yönelik, koltuk, kanep, masa ve sandalyeler kullanılmaktadır. (Şekil 32)

Şekil 32 Döneme ait bir oturma odası, Süs Dergisi

Yapımı 1935 yılında tamamlanan, Atatürk’ün çalışma ofisi ve yazlık köşkü olan Florya Atatürk Deniz Köşkü, 1930 yıllarda konut tipinde kullanılan oturma elemanları çerçevesinde bize bir kılavuz olacaktır.

1.4.5 Florya Atatürk Deniz Köşkü Oturma Mobilyası İncelenmesi

Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlığının etkilerinin görüldüğü, Türk modernleşmesinin örneklerinden olan yapı, geleneksel yaklaşımdan uzak bir şekilde suyun üzerine yerleştirilmiş beyaz kübik bir evdir. Alman modernizminin etkileri de görülmektedir. Köşkün şu an bazı bölümleri müze olarak kullanılmaktadır. Köşkte Mustafa Kemal Atatürk'e, Afet İnan'a, Ülkü Adatepe'ye ait odalar bulunmaktadır. Mekânda modern tasarım ilkeleri göz önünde bulundurularak işlevin gerektirdiği kadar mobilya kullanılmıştır. Kullanılan oturma mobilyaları ağırlıklı ahşap ve kumaş kaplıdır, sade tasarımlara sahiptir (Aşık, 2017).

Şekil 33 Florya Atatürk Deniz Köşkü Koltuk 1

Şekil 33'te Atatürk 'ün çalışma odasında yer alan masif ahşap üzeri deri kaplama olarak tasarlanmış olan koltuğu görmekteyiz. Kolçakları üzerinde de deri kaplama uygulanmış olan koltuk, modern ve yalın hatlara sahiptir (DATUMM, 2021).

Şekil 34 Florya Atatürk Deniz Köşkü Koltuk 2

Şekil 35 21 Haziran 1936 – Atatürk, Florya’da Ülkü Adatepe ile

Görsellerde görüldüğü gibi köşkün oturma mobilyalarında ağırlıklı olarak ahşap ve kumaş kaplaması bulunmaktadır. Mekân donatılarında, dönemin tasarım anlayışındaki sadeliğin, yalınlığın ve işlevselliğin ön planda olduğunu söylemek mümkündür. Florya Atatürk Deniz Köşkü için üretilen mobilyalar bize, 1940’lı yıllarda artık Türkiye’de mobilya sektöründe biçim, malzeme ve üretim teknikleri bakımından önceki yıllara kıyasla yeni denemelerin olduğunu göstermektedir.

1940’lı yıllarda Türkiye’de mobilya sektöründe önceki yıllara oranla bir canlanmakta görülmektedir. Fakat yine de savaşın etkileri henüz silinmediği için tam anlamıyla mobilya sektöründe bir yükseliş gözükmemektedir. Türkiye II. Dünya Savaşı’na katılmamış olsa da savaşın getirdiği küresel ekonomik durumdan olumsuz etkilenmiştir. Öncelikle üretimde büyük bir düşüş yaşanmıştır. 40’lı yıllarda ülkede büyük oranda hammadde sıkıntısı çekilmektedir. Hammadde sıkıntısından kaynaklı yeterli miktarda üretim yapılamamış bu durum da dolaylı olarak mobilya sektörünün teknolojik anlamda iyileşmesini sağlayacak sermayeye ulaşılmasına neden olmuştur. Bu sebeple mobilya üretiminde makineleşmeye henüz geçilememiştir. Büyük mobilya mağazaları üretimlerini az sayıdaki fabrikalarda yaptırmaktadır (Özkaraman, 2004).

Bu dönemde kurulan atölyelerin sayısında yine de belirgin artış olmuştur. Atölyeler ekonomik koşulları göz önünde bulundurarak farklı bölgelere ve farklı kesimlere uygun tasarımlar yapmıştır (Terece, 2017).

Özkaraman (2004) dönemin bazı mobilya üreticileri ve üretim yaptığı yerleri şöyle sıralamıştır:

- 1940'lı yıllarda Kapalı Çarşı'da Bahattin Beceren Mobilya Mağazası
- 1940'lı yıllarda Beyoğlu'nda Haraççı Kardeşler Mobilya Ve Mefruşat Mağazaları
- 1947 yılında Yeni Çarşı'da Niko Hacı Nikolou Mobilyacı ve Marangoz
- 1948 yılında Beyoğlu'nda Diliyani Lükd Teminatlı Yatak Odaları, Yemek Odaları, Salon, Yazıhane vs.

HARAÇCI KARDEŞLER

Türkiyenin en büyük Mobilya Mağazaları

Misafir
Yemek
Yatak
Yazıhane

Mobilyalarınızı almadan
HARAÇCI KARDEŞLER
Mobilya salonlarını geziniz.

Ucuzluk, zarafet ve sağ-
lamlığı ancak
HARAÇCI KARDEŞLER
Mağazalarında bulabilirsiniz.

Rıza paşa yokuşu No.59, 61, 63. Tel. 22060

Şekil 36 Dönemin ünlü mobilya mağazalarından olan Haraççı Kardeşler'e ait bir reklam

İKİNCİ BÖLÜM

2. 1950'DEN İTİBAREN TÜRKİYE'DE SİYASAL, EKONOMİK, SOSYAL ALANDA YAŞANAN GELİŞMELER

2.1. 1950-1960 YILLARI

Türkiye fiilen II. Dünya Savaşına katılmamıştır fakat savaşın olumsuz etkileri toplumsal yaşamda oldukça hissedilmiştir. Savaşın en çok etkilediği alan ise şüphesiz ki ekonomidir. Hammaddeye ulaşımın güçleşmesi, temel besin kaynaklarına ulaşımın güçleşmesi, ekonominin daralmasına ve enflasyonun artışına sebep olmuştur.

Savaşın yanı sıra ülkede yaşanan siyasi hareketlilik (çok partiliğe geçiş, darbe vs.) ekonomik anlamda çağdaşlaşma sürecini olumsuz etkilemiştir (Terece, 2017).

Yeni hükümetin ilk yıllarında Amerika'dan gelen yardımlar (Marshall yardımı) ile ekonomi kısa süreli, geçici bir ferahlama yaşamıştır. Genel anlamıyla olumsuz bir tablo çizilen bu yıllar, ülkede birçok alanda değişimin olduğu yıllar olmuştur. Değişen hükümet ile birlikte, özel sektör daha çok desteklenmeye başlanmış, tarım sektöründe insan gücü yerini makine gücüne bırakmaya başlamış, bu değişimler hızlı kentleşmenin önünü açmış, 1950-55 yılları arasında şehirleşme oranlarında artış olmuş ve toplum büyük bir değişimin içerisine girmiştir. Artık kırsalda geleneksel evlerdeki kalabalık aile yaşantısından, şehirde apartman dairelerindeki çekirdek ve modern olan yaşantıya geçilmeye başlanmıştır (EĞRİ, 2021).

Cumhuriyetin ilk yıllarından beri devam eden yaşamdaki modernleşme hareketleri bu yıllarda kendini 'Amerikanlaşma' olarak göstermiştir. Bu yıllara kadar modernleşmek için Avrupa örnek alınırken artık Amerika örnek alınmaya ve takip edilmeye başlanmıştır. Amerika ile siyasi ilişkilerin gelişmesi birçok Amerikalının Türkiye'ye yerleşmesine ve Amerikan kültürünün Türk toplumunu etkilemeye başlamasına sebep olmuştur. 'Blue-jean', 'coca-cola' gibi Amerika'ya özgü kavramlar toplumda yaygınlaşmaya başlamış, Amerikan hayat tarzı örnek alınmaya başlanmıştır.

Evlerimize bu yıllarda girmeye başlayan çamaşır makinesi, radyo, buzdolabı modern hayatın simgeleri haline gelmiş ve konutlarda modernitenin sembolü sayıldığı için sergilenme ihtiyacı duyulmuştur (EĞRİ, 2021).

Şekil 37 Coca-Cola Reklam Afışı

Marshall planının uygulanmaya başlanmasıyla Amerika'dan ilk olarak traktörler Türkiye'ye gelmiştir. Amerikan arabaları, süt tozu, margarin, likör traktörden sonra ülkeye giren ürünlerden bazılarıdır. Dönemin popüler besin maddelerinden olan 'Vita' ve 'Sana' marka margarinlerin tüketiciyi teşvik etmek amaçlı reklamları yapılmıştır (Bulanık, 2020). (Şekil 38)

Şekil 38 Sana Yağ Reklam Afışı

2.2. 1970-1980 YILLARI

1970-80’li yıllar Türkiye için birçok alanda değişim ve yeniliklerin olduğu yıllardır. Ülkede 1960’larda başlayan siyasi karmaşık ortam 70-80’li yıllarda şiddetlenerek devam etmiştir. İhracatın yetersiz olup, ithalatın artarak devam ettiği 70’li yıllar enflasyonda ciddi artış görüldüğü yıllar olmuştur. 70’li yılların başında meydana gelen petrol krizi, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı, Türkiye’ye uygulanan ambargo, ekonomik olarak zorlu süreçlerin devam ettiğinin bir göstergesidir.

1970’li yılların başlarında artık konutlara girmeye başlayan televizyon Türk toplumunun ev yaşantısını büyük ölçüde değiştirmiştir. Evlerde baş tacı edilen televizyon için mobilyalar alınmış, akşamları ailenin etrafında toplandığı bir sosyal aktivite çeşidi olmuş ve yapılan yayınlarla toplumda önemli bir kitle iletişim aracı haline gelmiştir. Halk birçok konudan televizyon sayesinde haberdar olmuştur. Yayınlanan reklamlar, diziler halkın sosyal yaşantısına etki etmiştir (Terece, 2017).

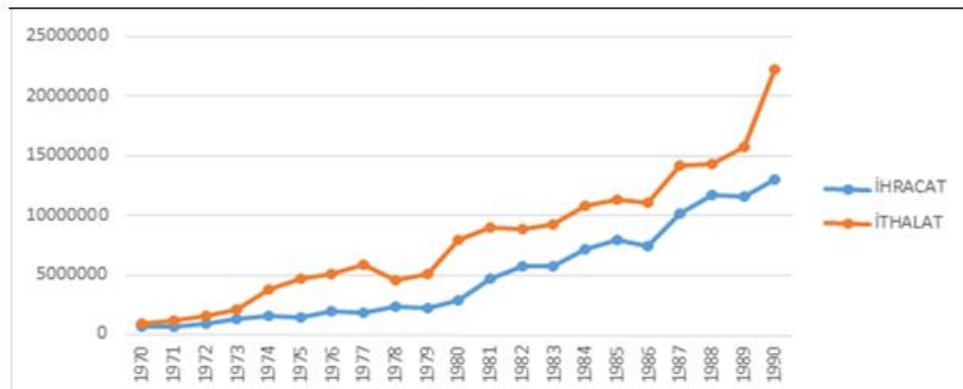

Şekil 40 İstanbul’da televizyonun kullanılmaya başlandığına dair bir gazete afişi

1970-80'li yıllarda hız kazanan sanayileşme olgusu kırdan kente göçün hızlı bir şekilde artışı sağlamıştır. Bu durum başta İstanbul ve Ankara olmak üzere büyük şehirlerin kalabalıklaşmasına yol açmıştır. Hızlı bir şekilde artan kentli nüfusuna, şehirlerdeki mevcut konutlar yetersiz kalmıştır. Bu sebeple kentlerde konut açığı sorunu baş göstermiş ve bu sorun gecekondulaşmayı beraberinde getirmiştir. Gecekondulaşmanın da önüne geçebilmek için kooperatifler kurularak, dar ve orta gelirli aileler için toplu konutlar yapılmaya başlanmıştır. Yapılan toplu konutlarda, evlerin metrekareleri iyiden iyiye ufalmış, küçülen bu evler kullanılan mobilyalarda değişimlere gidilmesine sebep olmuştur. Kente göç ile birlikte, hızlı nüfus artışı, sosyo-ekonomik değişimler ailelerin yapısını değiştirmiştir. Değişen bu aile yapısı konutların kullanımına da etki etmiştir (Halis, 2019).

1980'li yıllar Türkiye için ekonomik iyileşmelerin yaşandığı, sanayide ilerlemenin kat edildiği yıllar olmuştur. 1980'li yıllarda dünyada teknoloji, tüketim, küreselleşme ve kentleşme açılarından ciddi gelişmeler ve ilerlemeler görülmektedir. Bu durum Türkiye'yi de etkisi altına almıştır ve ülkedeki tüm sektörlerde endüstrileşme adımları atılmaya başlamış, dışa açılma söz konusu olmuştur. Şekil 41'deki ithalat ve ihracat tablosunu incelediğimizde ülkedeki dışa açılmanın 70'li yılların başından 80'li yılların sonuna doğru artış gösterdiğini görmekteyiz (Canoğlu, 2012).

Tablo 3 1970-1990 Yılları Arasında İthalat ve İhracat Miktarları

Kaynak: Veriler TÜİK'ten alınmıştır.

Şekil 41 1970-1990 Yılları Arası İthalat ve İhracat Miktarlar

2.3. 1990-2000 YILLARI

90'lı yıllar yaşamın birçok alanında büyük gelişmelerin yaşandığı yıllar olmuştur. Sanayi sektöründeki ilerleme, 90'lı yıllarda yönünü teknolojik çalışmalara çevirmiştir. Hayatımıza giren en büyük teknolojik yenilik; bilgisayar ve internet olmuştur. İnsanların her türlü gelişmeden kısa süre içinde haberdar olmaları, istedikleri bilgiye kolayca ulaşabilmeleri, tüm trendleri kolayca takip edebiliyor olmaları bilgi çağına girildiğinin göstergelerindendir. Bilgi çağıının başlaması sosyal yaşamı büyük ölçüde etkilemiştir. Gündelik yaşamdan, çalışma hayatına, eğitim hayatına kadar birçok alanda teknolojinin ilk kullanımı görülmeye başlanmıştır.

Şekil 42 Çeşitli gazetelerde internetin Türkiye’de kullanılmaya başlandığına dair haberler

İnternet ve bilgisayar kullanımının toplumda yaygınlaşması beraberinde küreselleşmeyi de getirmiştir. Küreselleşme, hem toplumlar arası kültürel farklılıklardan haberdar olunmasını sağlamış hem de kültürleri birbirlerine yaklaştırarak global bir dünyanın ilk adımlarının atılmasına vesile olmuştur.

90'lı yıllar ekonomik olarak ise, Türkiye'nin zor zamanlar geçirdiği, ekonomik krizlerin yaşandığı, siyasi çalkantıların, istikrarsızlığın devam ettiği yıllar olmuştur. Ülke sık sık değişen koalisyon hükümetleri tarafından yönetilmiştir. Ekonomideki kötü gidişatın önüne geçmek için 5 Nisan Kararları kapsamında birçok çözüm planı hazırlanmış ama beklenildiği kadar ekonomiye olumlu anlamda etki etmemiştir.

Tüm bu gelişmeler toplumda bireyselliğin ön plana çıkmasına, konfor, estetik gibi etkenlerin artık bir ihtiyaç haline dönüşmesine, mekânlardaki ürünlerin

seçimlerinde farklılıklar yaşanmasına ve bu süreçte tasarımlarda köklü değişimler olmasına sebep olmuştur.

2.4. 2000-2022 YILLARI

21. yüzyıl sosyal alanda birçok yenilikleri de beraberinde getirdiği, teknoloji, bilgi, sanayi ağı olmuştur ve olmaya da devam etmektedir.

1990'larda hayatımıza giren bilgisayar ve internet, günümüzde hayatımızın değişmez bir parçası olmuştur. Teknolojinin insan hayatını etkilemesinden öte, artık günümüzde neredeyse tüm sosyal gereksinimlerimizi internet aracılığı ile gidermekteyiz. şirket yönetimlerinde, haberleşmek için, alışveriş için interneti kullanmaktayız. 2020 yılında ortaya çıkan Covid-19 salgını ile artık derslerimizi bile online olarak internet üzerinden yapmaktayız.

Teknoloji ve sanayinin gelişimiyle üretim sektörünün kolaylaşması, artık bilgisayarda bir tık uzağımızda olan yurtdışından alışveriş yapma seçeneği, sosyal medyanın gücüyle üreticiye ve tketickiye kolay bir şekilde ulaşma, ulaşım sektörünün teknolojik yenilikler ile gelişimi toplumun, tüketim toplumu olmasına sebep olmuştur.

20. yüzyılın ortalarında artan hızlı kentleşme, günümüzde çok st noktalara ulaşmıştır. Artık büyük kentlerde başta İstanbul olmak üzere; Ankara, İzmir, Bursa gibi şehirlerde, hızlı nüfus artışına karşılık verebilmek için tamamıyla dikey mimariye yn verilmiştir. 20. yüzyılın apartmanları artık rezidanslara dönüşmüş, konutlardaki metrekareler iyice ufalmıştır. Genel tasarım anlayışında hâkim olan 'minimalizm' konut yapılarında da etkisini göstermektedir.

Gelişen teknolojiler akıllı konut sistemlerini beraberinde getirmiş ve konutlar artık uzaktan bile yönlendirilip izlenebilecek noktaya gelmiştir.

Bu gelişmelerin hepsi belki bir noktada hayatımızı kolaylaştırmış fakat dünya genelinde küresel bir vre krizinin ilk adımlarını oluşturmaktadır. Yenilenemez enerji kaynaklarının kullanımının artışı, gelişen ulaşım sektörüyle birlikte havaya salınan zehirli gazların artışı 21. yüzyılın olumsuz getirilerindedir. Bu sorunların önüne geçebilmek için son birkaç yıldır ülkemizde de örneklerinin görmeye başladığımız 'sürdürülebilir' mekânlar tasarlanmaya ve üretilmeye başlamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3 1950-2022 MOBİLYA SEKTÖRÜNDEKİ DEĞİŞİMİN OTURMA MOBİLYALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ

3.1 1950-1960 'LI YILLAR MOBİLYA SEKTÖRÜ

1950'li yıllardan itibaren toplumda modern yaşamın benimsenmesi iyiden iyiye kendini hissettirmeye başlamıştır. Modern yaşamın ilk etkilerinden biri geleneksel konut tiplerinden modern konut tipi olan apartmanlara geçilmesiyle görülmüştür. Modern konutlarda kullanılan mobilya alışkanlıkları farklılaşmış çağa uygun mobilya ihtiyacı doğmuştur. Sabit mobilyalardan hareketli mobilyaya geçiş yapılmış, toplu konut tiplerine yönelik mobilyalar üretilmeye başlanmıştır. Mobilya ihtiyacındaki bu değişim zamanla üretilen mobilya biçimlerinin farklılaşmasına sebep olmuştur. İnce, hafif ayaklı, süslü ve oyma işçiliklerinin bol, üretim süresinin uzun olduğu mobilyalardan rahatlığın ön planda olduğu, yay mekanizması gibi yeni mekanizmaların kullanılmaya başlandığı, üretim süresi kısa olan mobilyalara geçiş yapılmıştır (Terece, 2017).

Teknolojinin sektörde kullanılmaya başlanmasıyla hızlı üretim yöntemleri gelişmiş, farklı malzeme tipleri geleneksel hammadde olan ahşaba entegre edilmiştir. Metal bükme ve alüminyum döküm teknolojisinin gelişmesi mobilyaların taşıyıcı malzemelerinin çeşitlenmesini sağlamıştır. Bu yöntemlerle ahşap ve demir, iskeletlerde birlikte kullanılan farklı malzemelerle mobilyalar üretilmiştir. Bu sayede ağır ve pahalı mobilyalar yerine, hafif ve düşük maliyetli toplumdaki her kesimin kolaylıkla ulaşabileceği mobilyalar üretilmiştir. Yeni malzemelerin ilk defa kullanıldığı 1950 yıllarındaki tecrübesizlik 1960'lı yıllarda ortadan kalkmış, yeni üretim yöntemlerine uyum sağlanmıştır (EĞRİ, 2021).

1950’li yıllarda Türk mobilya sektörünü etkileyen bir diğer faktör ise İtalyan mobilyalarının hem tasarımsal hem de pazarlama olarak sektördeki başarısıdır. İthal İtalyan mobilyalar yüksek gelirli ailelerin evlerinde kullanılmaya başlanmış, yerel ustalar tarafından kötü kopyaları üretilmiştir. Teknolojinin gelişmesi taklit mobilya üretimini de kolaylaştırmıştır (Işık, 2017).

Bu yıllarda sayısı artan taklit mobilyalarla ilgili dönemin dergilerinden olan Arkitekt’te yayınlanan bir yazıda şöyle bahsedilmektedir:

... Memleketimizde rahat, sağlam ve zevkli mobilya yapılamıyor. Senelerce evvel getirilmiş olan bugün kıymetli bir eşya gibi elden ele geçen, eski İngiliz, Fransız mobilyaları hem mahdut hem pahalı satılıyor. Esasen eski stil mobilya bizi ilgilendirmiyor. Çünkü az sayıda olduğu gibi çok da pahalıdır... Halk ev eşyasını çok pahalıya tedarik ediyor. Çok pahalıya aldığı bu mobilyalar ise, her bakımdan fena malzemeler ile imal ediliyor. Çok iyi mobilya sanatkarlarımız olduğu halde, mobilya malzemesine ehemmiyeti vermiyoruz. Mobilyacılar ekseriya başka memleketlerden getirdikleri katalogların taklitlerini yapmakla meşguldürler... Büyük mobilya fabrikalarımız yoktur. Mobilyacılarımız ekseriya küçük atölyelerde çalışan küçük sermaye sahipleridir. Mevcut birkaç mobilya fabrikası ise, ancak zengin tabakaya iş yapmakla meşguldür...

1960’lı yıllara kadar mobilyalarda ahşap malzemenin kullanımı hâkim olmuştur. Ahşabın dokusu sebebiyle mobilyalar renk alternatifi konusunda sınırlı kalmıştır. 60’lı yıllardan itibaren ise mobilyalarda masif malzeme kullanımı azalmaya başlamış, lake boyanın kullanımının artış göstermesiyle mobilyalardaki renk çeşitliliği alternatifi doğmuştur (Engin, 2011).

3.2 1950-1960'LI YILLAR OTURMA MOBİLYASINDA MALZEME VE BİÇİM DEĞİŞİMLERİ

1950-60'lı yıllar malzemenin, üretim tekniklerinin, teknolojinin, imalathanelerin kısıtlı olduğu yıllardır. Bu kısıtlı olanaklara rağmen büyük çaplı olmasa da oturma mobilyasında bazı değişimler gerçekleşmiştir. Bu değişimler oturma elemanlarının biçimlerinde, tarzlarında, malzemelerinde, maliyetlerinde görülmektedir.

Oturma elemanlarının döşemesinde 'döşemelik sünger' kullanımına çok az rastlanmaktadır. Genellikle helezon yaylar, döşemelik sünger yerine 'kıtık' adı verilen pamuk ve samandan oluşan geleneksel dolgu malzemeleri kullanılmıştır.

Şekil 43 Eski bir pufun içerisinde çıkarılan kıtık dolgu

Bu yıllarda döşemelik kumaş olarak suni deri de kullanılmaya başlanmıştır. Suni deri imalatı yapan 'Vinylex' markasının birçok dergi ve reklamlarda afişlerine rastlamak mümkündür. Deri görünümlü bu yapay malzeme dönemin klasik ve modern oturma elemanlarında oldukça tercih edilmiştir.

Şekil 44 Vinylex markasına ait bir afiş

Şekil 45 Vinylex markasına ait bir kartela

Konutlarda en çok kullanılan oturma elemanları arasında kanepeler gelmektedir. 50'li yıllarda konutlarda kullanılan kanepeler geleneksel sedirin yorumlaması olan divana oldukça benzerlik göstermektedir. Oturma işlevinin yanı sıra depolama işlevi de olan bu kanepelerin kol ve sırt kısımlarında rafların olduğu genellikle cam kapaklı olan vitrinler bulunmaktadır. Ahşap kısımlarında ceviz malzeme kullanılırken, döşeme kısımlarında kadife kumaşlar ağırlıklı olarak tercih edilmiştir (Artıkoğlu, 2006).

Şekil 46 1950'li yıllara ait vitrinli kanepeler örneği

50'li yılların ortalarına gelindiğinde ise kanepelerde sadeleşmeler görülmüştür. İskandinav tarzı mobilyaların esintilerine de rastlanılmaktadır. Kanepeler evlerde tek başına kullanılmamış, koltuklarla birlikte takım halinde kullanılmıştır. Kanepelerde oyma işçilikleri azalıp ayak kısımlar incelmış, 60'lı yıllarda ise kanepelerin genel yapısında sadeleşme giderek artmış, farklı kumaş alternatifleri kullanılmaya başlanmıştır. Klasik oturma elemanlarında daha çok koyu ceviz tercih edilirken, modern oturma elemanlarının ahşap iskeletlerinde meşe gibi açık renk ahşaplar tercih edilmiştir (Artıkoğlu, 2006).

Şekil 47 1960'lı yıllara ait İskandinav tarz koltuk örneği

İskeletlerde kontrplak kullanımındaki artış sonucu hantal koltuklar 60'lı yıllarda hafiflemeye ve keskin hatlarından arınmaya başlamıştır.

Sandalyelerin ise fontlarında değişim gözlenmiştir. Sabit fontların kontrplağın kullanılmaya başlanmasıyla çatma font kullanımına dönüşmüş, fontu sabit olmayan hareketli sandalyeler üretilmiştir. Sandalyelerde oturma minderlerinin içerisinde koltuklarda olduğu gibi kıtık denilen dolgular kullanılmıştır.

3.2.1 İlhan Koman ve Sadi Öziş ‘Kare Metal’

1953 yılında İlhan Koman ve Sadi Öziş’in liderliğinde bir grup akademisyenin akademi bünyesinde bir metal heykel atölyesi kurmuştur. Dönemin ekonomik sıkıntılarından dolayı, heykel satışı istedikleri kadar olmamıştır, yan gelir olması açısından metalden mobilya yapmaya başlamışlardır. Bu gelişme ile birlikte Türkiye’de ilk defa oturma elemanlarında metal kullanımının örnekleri ortaya çıkmıştır. 1950’li yıllar tüm dünyada metal mobilyaların üretiminin artış gösterdiği yıllardır. ‘Kare-Metal’ grubu Türk tasarım tarihinde metal mobilyanın öncüleri olmuşlardır. Heykel yapma amacıyla başlanılan bu yolda, heykelimsi formda metal mobilya örnekleri ortaya çıkmıştır. Heykel formundaki bu oturma elemanlarının ergonomik açıdan insan bedeniyle uyumlu olması için birçok çalışma yapmışlardır.

Bu çalışmalardan biri, kumun üzerine oturup, daha sonra çıkan formun alçıdan kalıbını çıkarmaları ve negatif kalıbı ile mobilya kalıplarını üretmeleridir. Daha sonra bu kalıplara demir çubuklar yerleştirerek sandalye ve koltukların eğimlerini hesap etmişlerdir. Bu çalışmalarla birlikte oldukça ergonomik mobilyalara ulaşılmıştır. (Ayyıldız, 2006)

Tüm olumsuz koşullara rağmen mobilyalar üretmeye çalışan bu grubun en çok yaşadığı zorluk malzeme temini olmuştur. Su boruları, pirinç elekleri, koltuğun oturma kısmı için elektrik kabloları, koltuk filesi için midye ağları, gibi malzemeleri mobilya üretmek için kullanmışlardır. (Ayyıldız, 2006)

Şekil 48 Kare Metal Koltuk 3 ‘Sieve’

'Sieve' 1959 yılında Sadi Öziş tarafından tasarlanmıştır. Ayakları ve iskeleti paslanmaz çelikten, oturma kısmı fındık eleğinden yapılmıştır. Koltuk, 82*65*67 cm ölçülerindedir.

Şekil 49 Kare Metal Koltuk 5

1957 yılında tasarlanan koltuk, inşaat demirlerinde ve delikli saçtan üretilmiştir.

Şekil 50 Kare Metal Şezlong

1950 yılında İlhan Koman tarafından tasarlanmıştır. İçi boş metal borular kullanılarak üretilmiştir. Dönemin önemli metal mobilyalarındandır.

Şekil 51 Kare Metal Sandalye 2 'Flying Rumi'

1964 yılında tasarlanmıştır. Sandalyenin iskeleti inşaat demirlerinin bükülmesiyle yapılmıştır. 90*60*67 cm ölçülerindedir.

Şekil 52 Tel Sandalye

Charles ve Ray Eames'in 'Wire Chair' tasarımı ile benzerlik göstermektedir. 1950'lerde tasarlanmıştır.

Şekil 53 Burgaz Koltuk

Burgaz isimli bu koltuk 1953 yılında Sadi Öziş tarafından tasarlanmıştır.

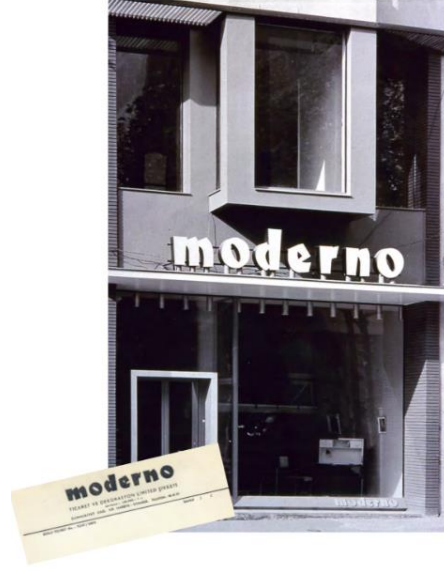
3.2.2 Fazıl Aysu ve Baki Atar ‘Moderno Firması’

1953 yılında Yüksek Mimar Fazıl Aysu ve İç Mimar Baki Atar tarafından İstanbul’da kurulmuştur. Üretim ve tasarım anlamında kısıtlı olan yıllarda firma tasarladıkları mobilyalar ile dönemin modernleşme sürecindeki öncülerinden ve yol göstericilerinden olmuştur. Moderno firmasının ürettikleri mobilyalara bakıp dönemin oturma mobilyası tarzlarını anlamak mümkündür. Firma 1966 yılında ekonomik nedenlerden ötürü kapanmıştır (Köksal, 2017).

TMMOB İç Mimarlar Odası’nın resmi yayın organı olan İç Mimar Dergisi’ne verdiği bir röportajda Fazıl Aysu, ‘Moderno’nun mobilya sektöründeki rolünü şu şekilde anlatıyor:

... Ürettiğimiz mobilyalar, kendi büromuzda çizilirdi. İçmimar Erkan Yolaç, Nuri Doğan gibi birçok Akademili bizimle çalışmıştı. Biz Türkiye’de mobilyanın nasıl yapıldığını kısa zamanda öğrendik. Ancak yurt dışına gidip gelişmiş örnekleri görmek gerekiyordu. Avrupa’ya gidip çok mobilya fabrikası gezdikten sonra Baki Aktar’a, bizim mobilya üretiminin taş devrinde olduğumuzu söylemiştim... Avrupa’daki fabrikaların imkânları çok ilerdeydi.

Hatta o sırada Fenster ve Türen isimli iki kitabı olan bir yazar Türkiye'ye gelmişti. Bizim atölyeyi de gezdi. Ve bana hayatımda aldığım en güzel mükâfatlardan birisini verdi: Çünkü "Bu imkânlarla bu sonuçları alabildiğiniz için sizi tebrik etmek gerekir" demişti... .. Kullandığımız malzemeler arasındaki kontrplağı Eyüp'teki 'Kelebek Fabrikası' ürettiyordu. Biz en iyi kalitede kontrplak istediğimizde, onlar zaten çok büyük olan talebi bile karşılayamadıklarını söylüyorlardı. Kontrplaktan sonra 'Kontrtabla' çıktı. Bu yeni malzeme bir bakıma bizi kurtarmıştı.

Şekil 54 Cumhuriyet Caddesi Moderno Binası

Şekil 55 1950'li Moderno Firması tarafından üretilen bir oturma grubu

Şekil 56 1950’li Moderno Firması tarafında üretilen bir oturma grubu

3.2.3 Azmi Koz ve Bediz Koz ‘MPD Firması’

1959 yılında Azmi ve Bediz Koz tarafında Butik A olarak Ankara’da açılmış, daha sonra MPD (Mobilya, Planlama, Dekorasyon) olarak üretime devam etmiştir. Firma dönemin modern çizgilerini baz alarak, İtalyan tasarımlarına benzer ürünler üretmişlerdir. Günümüzde Bediz Koz, tasarımlarına devam etmektedir (Canoğlu, 2012).

Şekil 57 1960’larda MPD firması tarafından tasarlanan bir kanep

Şekil 58 1960'larda MPD firması tarafından tasarlanan bir kanepede

Şekil 59 1960'larda MPD firması tarafından tasarlanan bir sandalye

MPD firmasının oturma elemanları tasarımlarını incelediğimizde koltukların iskeletlerinde incelmeler olduğu, genellikle açık iskelet tarzını kullandıklarını, İskandinav esintileri ve sadelik görülmektedir.

3.3 1970-1980'Lİ YILLAR MOBİLYA SEKTÖRÜ

1970'li yıllar, mobilyada seri üretime geçildiği, dünya standartlarının dikkate alınarak üretim yapıldığı, geleneksel çizgilerden arınan tasarımların üretildiği yıllardır. Ülkede değişim sürecinde olan sosyal ortam, mobilyalarda yeni sistemleri beraberinde getirmiştir. Hızlı bir şekilde artan kent nüfusu, küçülen konut yapıları kullanılan mobilyaların fonksiyonlarına ek özelliklerin dâhil edilmesini mecbur kılmıştır.

Modüler mobilya ilk bu yıllarda kullanıma sunulmuştur. Modüler mobilyanın mobilya sektöründeki yerini alması, üretimde standardizasyonu yakalanması ve seri üretime geçilmesiyle paralel olarak ilerlemiştir. Mobilyada standardizasyon arayışlarının nedenlerinin arasında, kullanıcıya kaliteli ürün verebilmek, modüler olarak üretilen mobilyaların üretiminde ve kurulumunda herhangi bir zorlukla karşılaşmamak vardır (Canoğlu, 2012).

Ülkede her ne kadar mobilya sektörünün başlangıcı 19. Yüzyıl olsa da, sektörün gelişimi ve çağı yakalaması 1970'li yıllara denk gelmektedir. 1970'li yıllar Türkiye'nin birçok alanda dışa açıldığı yıllar olmuştur. Yabancı firmaların ülkeye girişleri rekabet ortamının oluşmasına sebep olmuş ve mobilya sektörünü tasarımsal ve üretim teknikleri açısından gelişmesine vesile olmuştur. Küçük atölyelerden fabrikasyon üretime geçiş gerçek anlamda bu yıllarda başlamıştır.

Sektörde halen varlığını sürdüren; İstikbal, Koleksiyon, Kelebek gibi mobilya firmaları bu yıllarda kurulmuş ve mobilya sektöründe önemli bir yer edinmişlerdir.

3.4 1970-80 'Lİ YILLAR OTURMA MOBİLYASINDAKİ DEĞİŞİMLER

Dönemi oturma mobilyaları kapsamında incelediğimizde, mobilya sektöründe başlayan bu hareketli ortam, ülkeye getirilen ithal oturma elemanlarının çeşitliliğinin artmasına ve ülke içinde üretilen oturma mobilyalarının fonksiyon ve tasarım yönünden gelişim sağlamasına sebep olmuştur (Canoğlu, 2012).

Konutlarda kullanılan oturma mobilyalarını etkileyen bir diğer etmen ise, gündelik yaşamda 'salon' kavramının hayatımıza girmesi olmuştur. Konutun en önemli mekânından biri olan bu oda, işlevden çok, tasarımsal odaklı mobilyaların kullanıldığı, özel bir oda olup günlük gereksinimler için kullanılmadığı, asıl amacı misafir ağırlamak olduğu bir mekân haline gelmiştir. Konuttaki bu değişim, bu oda için seçilen oturma mobilyalarının çeşitlemesine, hatta sadece salon için takım niteliği taşıyan birbirleriyle renk, malzeme, desen olarak uyumlu mobilyaların üretilmesine sebep olmuştur.

Bu yıllarda oturma mobilyası olarak hayatımıza iki sembol niteliğinde ürün girmiştir. Bunlardan biri, geleneksel divanın dönemin modern yorumlaması olan 'kütüphaneli divan'dır. Diğeri ise ilk örneklerinin görüldüğü, günümüzde hala kullanımına devam edilen, dönemin çok işlevli mobilya ihtiyacı gereksinimine karşılık veren 'çekyat'tır.

1980'li yıllarda ise yaşam alanlarında koltuk takımları dışında ilk defa kullanımına başlanan bir başka oturma mobilyası, modern ve yeni bir oturma elemanı olan 'L koltuk'tur (Terece, 2017).

3.4.1 Konutlarda 'Salon' Kavramı ve Salonlarda Kullanılan Oturma Mobilyaları

Toplumdaki modern tüketimin etkisi, konutlarda statü simgesi haline gelen mekânların ve mobilyaların önemini arttırmıştır. Bu yıllarda konutta misafir ağırlamaya yönelik bir oda olan 'salon' giderek önemli hale gelmeye başlamıştır. Ekonomik olarak iyi bir duruma sahip olmayan aileler bile salonlarını minimum düzeyde döşemiş, gelir düzeyindeki iyileşmeye göre salon mobilyalarını yenilemişlerdir (Köksal, 2017).

Erken Cumhuriyet dönemi konutlarında ‘misafir odası’ olarak adlandırılan misafire yönelik mekân olarak düzenlenen bu oda 1950-60’lı yıllarda konutlarda yerini almaya başlamıştır. 1970’li yıllarda ise orta sınıf ailelerde tamamıyla konutun en önemli mekânlarından biri haline gelmiştir.

Salon içerisindeki mobilyalar ve yaşanan eylemler ile modern yaşamın bir göstergesi olmuştur. Ailenin ekonomik gelir düzeyini, sosyal statüsünü sergilediği bir sahne olmuştur. Daha çok takım özelliği taşıyan bu mobilyalar, klasik ve modern mobilyalar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Klasik salon takımları salonun genel havasıyla büyük bir uyum içerisinde olmuş, sehpa, masa, vitrin oturma elemanlarının tarzıyla bütün bir görünüme sahip olmuştur, hatta koltuklarda kullanılan kumaşlarla perdelerde kullanılan kumaşlar aynı seçilmiştir. Döşemelerde kullanılan kumaşlarda goblen ve kadife kumaşlar ağırlıktadır. Bu mobilyalar genelde oyma işçiliklerinin fazla olduğu, kıvrımlı hatlara sahiptirler. Süslü, gösterişli, diğer odalardaki mobilyalara göre daha pahalı, toplumdaki tabiriyle ‘ağır mobilyalar’ olmuşlardır. Modern salon takımlarında ise kapalı iskelet, geniş oturma ve döşemelerinde deri veya kadife kumaşlar tercih edilmiştir. Klasik salon takımlarında kullanılan kumaşlar daha çok desenliken modern salon takımlarında daha çok sade kumaşlar tercih edilmiştir (Bahtiyar & Esra Yıldız, 2021).

Şekil 60 1970-1980’li yıllarda kullanılan Klasik ve Modern Salon Takımları

Salon takımının içerisinde genellikle bir veya iki koltuk, berjerler, orta sehpa, zigon sehpa yer almaktadır. Odanın büyüklüğüne ve tüketicinin maddi olanaklarına göre yemek masası, sandalyeler, vitrin veya büfe de bu takıma dâhil edilmiştir. Salon takımı içerisindeki mobilyaların hepsi tarz, biçim ve malzeme olarak bir bütünlük göstermektedir.

Salon mobilyalarına artan bu talep durumu oturma mobilyalarında ‘salon takımı’ kavramını doğurmuş ve tarz olarak günümüzde konutlarda kullanılan oturma mobilyalarını halen etkilemektedir. Bazı orta gelirli ailelerde şu an bile konutlarda özenle döşenmiş bir salon mevcuttur. Birçok mobilya firması ürün seçeneklerine salon takımlarını eklemektedir (Ayata, 1988).

Şekil 62’de ve Şekil 63’te günümüzde satışına devam edilen iki farklı tarzda salon takımı örneği görmekteyiz.

Şekil 61 1980’li yıllara ait Salon Takımı

Şekil 62 Günümüzde satışta olan bir salon takımı

Şekil 63 Günümüzde satışta olan bir salon takımı

3.4.2 Dönemin Simge Oturma Mobilyalarından ‘Kütüphaneli Divan’

1970-80’li yıllarda toplumun neredeyse tamamı dönemin modern konutları olarak apartman dairelerinde yaşamaya başlamış ve modern konut yaşamına uygun yeni tarz mobilyaları kullanmaya başlamıştır. Fakat bu yıllarda eski Türk evlerinde kullanılan geleneksel bir mobilya birkaç değişikliğe uğrayarak konutta yer almaya başlamıştır. Bu mobilya ‘Kütüphaneli Divan’dır.

Şekil 64 Kütüphaneli Divan Örneği

Günlük hayatta kullanılan geleneksel divanın oturma, yatma, depolama işlevlerine zamanla bir yenisi daha eklenmiştir: 'Kütüphane İşlevi'.

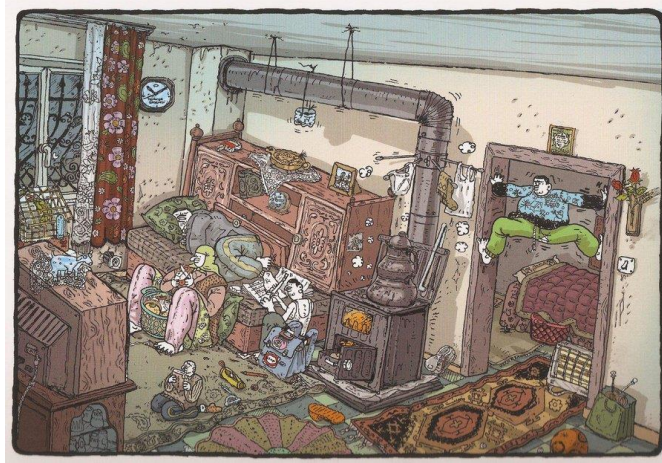
Kendisine bitişik bir kütüphanenin eklenmesiyle orta çıkan bu mobilya geleneksel divanın modern bir yorumlamasıdır. Bitişik olan kütüphane kısmındaki raflarda kitapların yanı sıra farklı eşyalarında depolanmasına imkân vermiştir. Kütüphanenin bir kısmında açık raf sistemi mevcutken, bir kısmında da genellikle düşer kapağın kullanıldığı dolap sistemi mevcuttur.

Kütüphaneli divan genellikle hazır mobilya olarak satılmamıştır, istenilen ölçülerde atölyelerde özel olarak üretilmiştir. Kütüphaneli divan geleneksel divanın daha 'modern' bir yorumlaması olduğu için evde kütüphaneli divana sahip olunması bir statü göstergesi olmuştur.

Eriç (1986) kütüphaneli divan ile ilgili şu cümleleri kullanmıştır:

Konut dışı ilişkide bulunulan çevre, eğitimdeki çocukların varlığı ve yakın çevrede belirli bir kültürel etki yaratma endişesi konutta kitap varlığı ve muhafazası sonucunu doğurduğundan, ayrı bir kitaplık oluşturmanın yanı sıra, aynı divanın bir türevi biraz şekil değiştirmiş ve yeni işlev kazanmış şekilde karşımıza çıkmaktadır. Arkası kitaplık ve raflı, üzeri sehpa-büfe karakterinde, gündüz kanepesi, divan, gece çekilerek yatak olan, yatak altı adeta bir sandık ve yüklük görevini de gören bu eleman, alt ve orta sınıflarda yaygın kullanım alanı bulmuştur. Bu 'kütüphaneli divan' bazı hallerde, önemli meblağlar ödenerek taksitle alınan lacivert kapaklı, yaldızlı ansiklopedik ciltler konulmak yerine, rafları beyaz örtülerle, dantellerle kaplanarak ve cam, kristal eşya dizilerek, bir büfe havası da kazanabilmektedir.

İlk kullanılmaya başlandığı yıllarda evlerdeki statü göstergesi niteliğine sahip bu mobilya, daha sonraki yıllarda önemini yitirmiş, evin arka odalarında konumlandırılmıştır. Hatta günümüzde kütüphaneli divan geri kalmışlığın, eskiliğin simgelerinden biri haline gelmiş ve çeşitli dizi ve karikatürlerde bu duruma vurgu yapacak şekilde kullanılmaktadır. Günümüzdeki Türk dizilerinde kütüphaneli divanı genellikle kapıcı dairelerinde kullanıldığına rastlamaktayız.

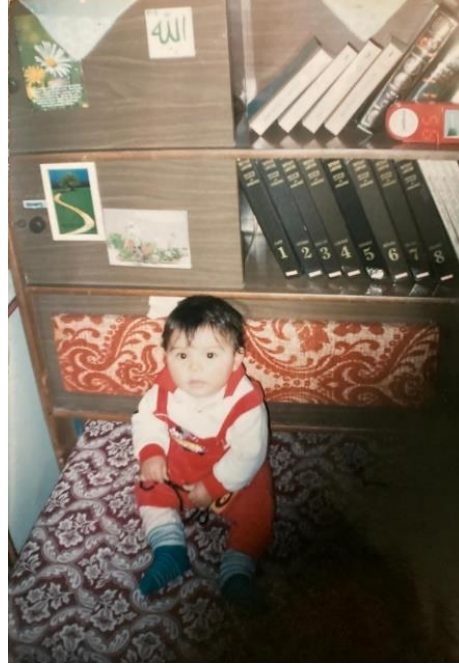
Şekil 65 Kütüphaneli Divanın Olduğu Bir Karikatür

Şekil 66 ‘Adımı Feriha Koydum’ dizindeki kapıcı dairesinde oturan Feriha’nın odasındaki kütüphaneli divan

Şekil 67 ‘Avrupa Yakası’ dizindeki kapıcı dairesinde oturan Gaffur’un evindeki kütüphaneli divan

Şekil 68 Yazarın çocukluğuna ait fotoğraf, 1995 senesinde Güngören’de bir ev ve kütüphaneli divan

3.4.3 Yeni Bir Oturma Elemanı Olan ‘Çek-Yat’

TDK’nin Büyük Türkçe Sözlüğünde çekyat: ‘‘Gerektiğinde açılıp yatak durumuna getirilebilen koltuk, kanepesi’’ şeklinde tanımlanmaktadır.

Türk toplumunun bir mobilyaya birden fazla işlev yükleme geleneği 1970-1980 yılları arasında kullanılmaya başlanan çekyatla devam etmiştir. Adından da anlaşılacağı gibi çek-yat; koltuk veya kanepenin farklı mekanizma sistemleriyle çekince yatağa dönüşmesiyle oluşan bir oturma elemanıdır (Çelikoğlu, 2011).

Çekyatın sahip olduğu ana fonksiyon üzerinde oturma eylemini gerçekleştirmektir. Yatma ve depolama işlevleri ise çekyatın sahip olduğu yan fonksiyonlardır. Çekyatlar üç bölümden oluşur; yatma yüzeyi, yaslanma yüzeyi yani sırtı ve depolama alanı.

Çekyatın farklı açılma-kapanma mekanizmasına sahip birden fazla çeşidi vardır. Çekyat oturma ve yatma eylemlerinin yanı sıra depolama eylemini de gerçekleştirebilmeye müsaittir. Çekyatın oturma yüzeyinin altında kalan içi boş kısım çekyatın depolama alanıdır. Her çekyatta bulunma zorunluluğu yoktur.

Şekil 69 Kapalı durumda çekyat

Şekil 70 Çekyatın depolama alanı

Şekil 71 Açık durumda çekyat

‘Çekyat’ fikrini kimin bulduğu bilinmemektedir. Fakat Türkiye’de kullanılmaya başlandığı dönemden önce Dünya’da açılır kanepeler olarak farklı örneklerinin olduğu bilinmektedir. (Şekil 72)

Bundesarchiv, Bild 183-41-105-0007
Foto: Hesse, Rudolf; Mhatsch 110, September 1956

Şekil 72 Almanya’da 1950’li yıllarda kullanılan bir açılır kanepe örneği

Bu yıllarda ekonomik ve sosyal değişimlerin kentleşmenin hızını arttırmış olması şehirlerde ‘gecekondu kültürü’ ve ‘apartman kültürünün’ doğmasına sebep olmuştur. Gecekonducular, barınma ihtiyacını karşılamak için hızlı bir şekilde inşa edilen genellikle tek katlı yapılardır. Apartmanlar ise daha kısıtlı alanda daha çok insanın barınması politikasıyla inşa edildiği için çok katlı, geleneksel Türk evleri kadar geniş metrekarelere sahip değildir. Gecekonducularda daha dar gelirli sınıf, apartmanlarda orta gelirli sınıf yaşamaktadır. İki yapılaşmanın birbirinden ekonomik, sosyal, malzeme kullanımı gibi birden çok farklılıkları olsa da ortak birleştikleri nokta kentleşmeye ayak uydurma çabasıdır. Bu sebeple, gecekonducularda ve apartman dairelerinde kullanılan mobilyalar da Türk evindeki gibi yapıya sabit ve geniş ölçülere sahip değildir. Kısıtlı metrekarelerdeki yaşam kullanılan mobilyaların birden fazla işlevinin olmasını zorunlu kılmıştır.

Fakat bu durum Türklere yabancı bir durum değildir. Eskiden kullanılan ve göç sırasında taşınabilmeye kolaylaştırdığı için birden fazla fonksiyon yüklenen mobilyalara artık zorunlu halde fonksiyon yükleme durumu oluşmuştur. Örnek vermek gerekirse; ‘sedir’, hem oturma hem yatma hem de depolama elemanı olarak kullanılmıştır. 1970’li yıllara gelindiğinde ise sedirin modern versiyonu olan çekyat gündelik hayatımıza girmiştir.

Çekildiğinde yatma eylemini gerçekleştirmeye uygun olan bu koltuk, alt kısmındaki depolama alanıyla yüklük, dolap veya baza görevi görmektedir. Çekyata depolama fonksiyonu yüklenmesinin sebeplerinden biri de konutlardaki sabit

donatıların azalmasıdır. Birden fazla gündelik fonksiyona hitap eden bu oturma mobilyası, mekânı esnekleştirerek orta sınıf şehirli kullanıcıların ilgisini çekmiş ve yoğun bir şekilde evlerde kullanılmıştır. Zamanla konutların aranan mobilyası haline gelmiş ve hemen hemen her evde bulunmuştur.

Özkaragöz (1990:9) çekyat için şunları söylemişler:

Çekyatlar geleneksel yaşam tarzına uyum göstermeye çabalayan Batı tarzında bir oturma-yatma mobilyasıdır. Çek-yat olarak isimlendirilen oturma-yatma işlevlerinin bir arada olduğu bu oturma mobilyası Batıyı da etkilemiştir. Batı bu tarz oturma mobilyalarını divan ya da sofa olarak Türkçe 'den aldıkları şekilde isimlendirmektedir. Oturma ve yatma işlevinin yanı sıra bazı türlerinde depolama işlevi için de çözüm üretilmiştir.

Bu arz talep durumu çekyatın ilerleyen yıllarda gelişmesinin önünü açmıştır. İlk başlarda daha amatör şekildeki açılma-kapanma mekanizmalarıyla üretilen bu kanepe, sanayinin ve teknolojinin ülkemizde gelişmesi ve demir işçiliğinin ahşap mobilyaya entegrasyonunun kolaylaşmasıyla daha profesyonel mekanizmalara sahip şekilde satışa sunulmuştur.

1970-80'li yıllarda Türkiye'de kullanılmaya başlanan çekyat günümüzde halen kullanılmaya devam etmektedir. Yapısal olarak bazı değişiklikler geçirmişse de kullanım amacı değişmemiştir. Çekyat ilk çıktığı yıllarda evin baş tacı mobilyalarından biri olup salonda veya oturma odasında yer alırken günümüzde statüsünü yitirmiş olup sergilenecek bir değeri kalmamıştır. Sadece amacına yönelik kullanılmakta olup salondaki yerini kaybetmiş evin 2. derece önemli odalarına konumlandırılmıştır (Çelikoğlu, 2011).

3.4.4 İstikbal Mobilya

'İstikbal Mobilya', 1957'de Kayseri'de kurulan, kapı-pencere üretimi yaparak mobilya sektörüne atılan bir firmadır. 80'li yıllara kadar kapı-pencere, dolap, yatak odaları, masa-sandalye gibi ürünleri üretmeye devam etmiştir. Halkın arz talep dengesini dikkate alan firma 1980'li yıllarda çekyat üretimine ağırlık vermeye başlamıştır. Devam eden yıllara başarılı reklam çalışmaları yapan ve sektörün çekyat

üretimindeki boşluğu iyi değerlendiren firma giderek büyümüştür. Günümüzde halen Türkiye’ de aktif olarak üretime devam eden ve çoğunlukla orta sınıf kesiminin tercih ettiği bir firmadır. İstikbal, sadece Türkiye’de değil, Dünya’da da birçok ülkede satış yapmaktadır (URL-4).

İstikbal çekyat üretimi alanında en çok büyüyen firma olmuştur. İstikbal gibi sektörün çekyat ihtiyacından yararlanıp üretimi çekyat üzerine çeken diğer firmalara örnek olarak Doğaş Mobilya, Kilim Mobilya, İpek Mobilya vb. verilebilir (Çelikoğlu, 2011).

3.4.5 Koleksiyon Mobilya

Koleksiyon Mobilya 1972 yılında Ankara’da demir sanayi sitesinde Faruk Malhan tarafından kurulmuştur. Metal, ahşap, döşemeli ürünler üretmişlerdir. Koleksiyon mobilya dönemin çağdaş, modern çizgileriyle mobilyalar üretmiştir, kullanışlılık ve rahatlık ön planda tutulmuştur. 1981 yılında İstanbul’da mağazalarını açmışlardır. 1997 yılından sonra hareketli mobilyanın yanı sıra mutfak gibi sabit ürünlerin üretimine başlamışlardır. Günümüzde Koleksiyon mobilya ofis ve ev mobilyası konusunda sektörün önemli firmalarından olmaya devam etmektedir (URL-5).

3.4.6 Kelebek Mobilya

Kelebek Mobilya 1970’li yıllarda mobilya sektörüne adım attığı bilinse de, 1930’lu yıllarda uçak kanatları için kontrplak üretmek amacıyla kurulmuş bir firmadır ve mobilya sektöründen bağımsız işler yapmamıştır. Kelebek mobilya yaklaşık 50 yıl boyunca 1986 yılına kadar Haliç’teki fabrikasında mobilya sektörüne kontrplak üretmeye devam etmiştir. Kelebek Mobilya 1978 yılında Düzce’de kurduğu fabrikasında Türkiye’nin ilk modüler mobilyalarını üretmiştir. Kelebek mobilyanın satış politikası, bir evin dekorasyonu için tüm ürünleri sunması, bu ürünlerin modern, kullanışlı ve uygun fiyatlı olmasıdır (URL-6).

3.5 1990-2000'Lİ YILLAR MOBİLYA SEKTÖRÜ

1980 yıllarında ön plana çıkan sektördeki dışa açılma, 1990 yıllarında küreselleşmesinin etkisiyle, mobilya sektörünün gelişimini hızlandırmıştır. Büyük ölçekli mobilya firmalarının sayılarında artış yaşanmış, seri üretime yönelik fabrikalar kurulmuş, mobilyada dünya standartları yakalanmaya çalışılmıştır. Ülkenin ekonomideki büyüme hamleleri, kentleşme sürecinin hızlanarak devam etmesi, milli gelirin artışıyla birlikte refah seviyesinin de yükselmesi ile eş zamanlı olarak mobilya tüketimini artmıştır (Terece, 2017).

1990-2000 yılları Türkiye'deki mobilya sektörünün tam anlamıyla yükseliş dönemi olduğunu söyleyebiliriz. 80'li yıllarda başlayan mobilyada standardizasyona uyum meselesi, bu yıllarda dünya pazarında yer alabilmek için daha önem kazanmış, köklü mobilya firmaları dünya standartlarına uygun mobilya üretimine başlamışlardır. Bu gelişmelerin yanında Bauhaus, Praktiker gibi yapı marketleri Türkiye'de mağazalarını açmış ve sektörü hazır mobilya konusunda yeniliklere teşvik etmişlerdir (Özkaraman, 2004)

Önceki yıllarda yavaş yavaş sektöre girmeye başlayan modüler mobilyanın, 90'lı yıllardan sonra, yabancı yapı marketlerin de Türkiye pazarına girişi ile üretimi artmıştır. Ayrıca modüler mobilyanın kullanımının artmasını, giderek küçülen konut mekânlarında küçük alanlarda az yer kaplayan çok fonksiyona sahip mobilya arayışları, montajının kolay yapılıyor olması ve istenildiği zaman sökülüp taşınabilme özellikleri sağlamıştır.

İletişim teknolojisindeki gelişmeler, dünya pazarındaki değişikliklerin daha yakından takip edilmesini sağlamış ve ihracata verilen önemi arttırmıştır. İşletmelerin makine gücüyle üretime geçişi hızlanmıştır. Şekil 75'teki Mobilya İhracat tablosunun incelediğimizde, 1997 yılından 2001 yılına kadar mobilya ihracatı yaklaşık üç katı artmıştır. En çok ihracat edilen mobilyalar arasında oturma mobilyaları ve aksesuarları ilk sıralarda yer almaktadır.

ÜRÜN ADI	1997	1998	1999	2000	2001	Ülkelerin % payları,2001
Motorlu taşıtlarda kullanılan türden oturmaya mahsus mobilyalar	13 116	17 326	29193	33140	37808	Almanya%54.1,Avusturya%16.6, ABD %8.5, İtalya %2.9, İspanya %2.7
Yatak haline gelebilen mobilyalar	4 200	6 743	8463	16884	31584	Almanya%30.9,Avusturya%11.1,İsrail%9.6, Danimarka%7, Yunanistan %4
Kamış, sorgun ağacı bambu vb. hammaddelerden yapılmış oturmaya mahsus mobilyalar	17	27	15	22	19	Rusya%42.6, Fransa%39.6, Ukrayna %4.8, İsrail %4.3
Ahşap iskeletli, döşenmiş oturmaya mahsus mobilyalar	1 137	1 489	4298	6707	8594	Hollanda %41.8, İsrail %12, BAE %7.3, İsveç %6.5, Fransa %4.9
Ahşap iskeletli, döşenmemiş oturmaya mahsus	2 566	3 590	4489	7631	9007	İsrail%27.9,S.Arabistan%17.5, Yunanistan%7.1,Almanya%7.1 İngiltere %6.9

Şekil 75 1997-2001 Mobilya İhracat Tablosu

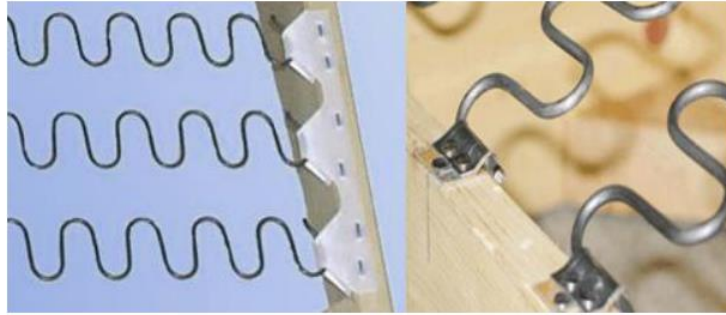
Oturmaya mahsus mobilya aksam ve parçaları	4 442	7 639	9391	12180	11573	Fransa%39.7,Almanya %22.2, Brezilya%5.4, Fas%3.5, Cezayir %2
Oturmaya mahsus mobilyalar, aksam ve parçaları	25 478	36 814	55849	76564	98585	
Yazıhanelerde kullanılan türde ağaç mobilyalar	6 976	6 213	7011	13487	8690	İsrail %12.2, Rusya %8.5, S.Arab. %4, Almanya %8.2, Türkmenistan%6.4, Azerbaycan %2.7
Mutfaklarda kullanılan türde ahşap mobilyalar	3 029	2 079	1865	2337	1720	Türkmenistan %14.4, ABD %10.9, Bel-lüks%8.4,Hollanda%6.6, Kazakistan%5.2, Makedonya %3.4
Yatak odalarında kullanılan türde ahşap mobilyalar	4 577	5 134	5298	6003	6513	İsrail%11.8,Danimarka%9.5,BAE%7.6, İngiltere%5.8,S.Arab. %5,Azerbaycan%4.8, Kırgızistan%4.6, Yemen %4.2
Diğer ahşap mobilyalar	11 099	15 308	18920	19022	16556	Almanya%10.1,İsrail %9.6,İngiltere%8.3, Rusya%5.2, S.Arab.%4.8,ABD%4.7, Azerbaycan%4.3, Makedonya %3.4
Diğer mobilyalara ait aksam ve parçalar	5 077	4 815	6059	7625	7699	Almanya%30.9,Hollanda%11.3, S.Arab. %7.7, Yunanistan %4.3, Fransa %4, Romanya % 3.9
Toplam	30 758	33 549	39153	48474	41178	
Genel Toplam	53 236	70 363	95 002	125 038	139 763	

Şekil 75 1997-2001 Mobilya İhracat Tablosu

3.6 1990-2000'Lİ YILLAR OTURMA MOBİLYASINDAKİ DEĞİŞİMLER

Oturma mobilyası tercihlerinde, 70 ve 80'li yılların süs ve gösteriş arayışları terk edilmiş, yerine konforlu ve ergonomik olması tercih sebebi sayılmıştır. Oturma mobilyasında sadeleşmeye gidilmiş ve modern mobilyaların kullanımı artmış, mobilyada konfor ve kullanılabilirlik arayışları ön plana çıkmaya başlamıştır.

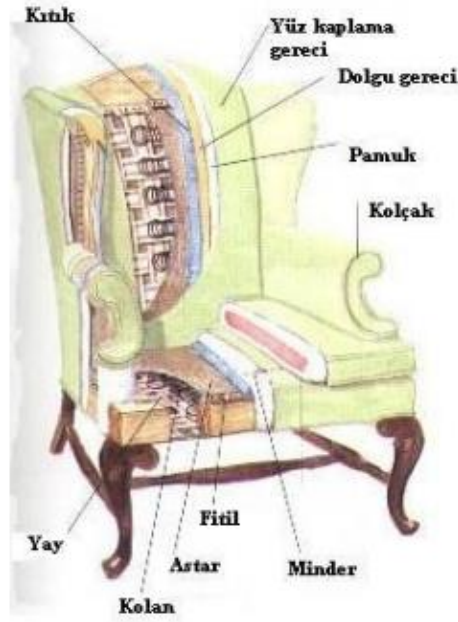
Seri üretimin giderek yaygınlaştığı bu yıllarda üretimde kullanılan makinelerdeki çeşitlilik oturma mobilyasına yansımış, çağa uygun mobilyalar tasarlanmaya ve üretilmeye başlamıştır. Oturma mobilyası tercihlerinde kullanılabilirlik ve konfor öncelikli etken olmuştur. Firmalar bu taleplere karşılık verebilmek için yeni teknikler ve malzemeler kullanması gerekmiştir. Bu yıllara kadar oturma elemanlarının dolgularında kırıtklar kullanılırken pamuk dolgu kullanılmaya başlamış, 20. yüzyılın sonlarına geldiğimiz zamanlarda ise yavaş yavaş sünger dolgular oturma mobilyasındaki yerini almaya başlamıştır. Bunlarla birlikte helezon ve zigzag yaylar oturma kısımlarında kullanılmaya devam etmiştir.

Şekil 76 Döşemede kullanılan zigzag yay

Şekil 77 Döşemede kullanılan helezoni yay

Şekil 78 Bir koltuğun döşeme katmanları görüntüsü

90'lı yıllarda oturma mobilyasındaki konfor arayışı koltukların daha yumuşak formulu olmasına ve daha büyük olmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda kumaş çeşitliliği de artmıştır. 90'lar modası dendiğinde ilk aklımıza gelen bol renk ve desen kullanımındır. Zevklerdeki bu değişiklik oturma elemanlarında kullanılan kumaşlara da etki etmiştir.

Şekil 79 90'lar dizisinde kullanılan salon takımı

80'li yıllara damga vuran çekyat modelleri de çeşitlenmiş, kullanılan mekanizmalar gelişmiştir. Birçok farklı şekilde açılan çekyatlar üretilmiştir. Çekyat bu yılların konutlarda kullanılan vazgeçilmez mobilyası olmaya devam etmiştir.

Şekil 80-81 İstikbal Mobilya 1999 Reklamı

Şekil 82 İstikbal Mobilya 1999 Reklamı

Şekil 83 Yataş Mobilya 1999 Reklamı

Her ne kadar oturma mobilyasında sadeleşme ve modernleşme ön plana çıkmış olsa da klasik salon takımlarının kullanılmasından hemen vazgeçilmemiştir. Oymalı, genellikle ceviz açık iskeletli, varak boyalı koltuklar salonlarda yerlerini almaya devam etmiştir.

Şekil 84 90'lı yıllara ait klasik bir salon takımı

3.7 2000-2022 YILLARI MOBİLYA SEKTÖRÜ

Türkiye’de mobilya sektörü 1990’lı yıllara kadar genellikle geleneksel yöntemlerle üretim yapan küçük çaplı işletmelerin öncülüğünde sürdürülen bir sektör iken, sanayinin gelişimi, mobilya sektöründeki endüstrileşme adımları, talebin önceki yıllara göre katlanarak artması, orta ve büyük ölçekli işletmelerin sektörde çoğalmasına sebep olmuştur. Artan konut sayılarıyla birlikte konutlarda kullanımına ihtiyaç duyulan mobilyaların sayısının ve çeşidin çoğalması, ofis sayılarındaki artış ve son yıllarda çalışma ergonomisine daha çok dikkat edilmesiyle ofis mobilyası kavramının doğması mobilya sektörünün gelişmesindeki önemli etkenler olmuştur.

Büyük ölçekli bu firmalar fabrikasyon üretim yaparak mobilyanın zaman ve maddiyat olarak zor ulaşılabilirliğinin önüne geçmiş ve sektörün gelişiminde önemli bir etken olmuştur. Fabrikasyon üretim yapan firmaların sayısı günden güne artmaktadır.

Günümüzde mobilya sektörünü hareketlendiren bir başka unsur ise yabancı firmaların sektördeki varlıklarıdır. Hiç şüphesiz mobilya deyince Türkiye’de ilk akla gelen yabancı firmaların başında IKEA gelmektedir. Mobilya ve ev eşyaları mağazaları zinciri İsveçli firma IKEA’nın 2005 yılında Türkiye pazarına girişi ile Avrupalı ülkelerin tasarım anlayışı Türk mobilya sektörünü oldukça etkilemiştir. Satın alınan ürünün hızlı bir şekilde temin edilmesi, yanında verilen montaj kılavuzlarıyla kullanıcının yardım almaksızın ürünün montajını tek başına yapabilmesi gibi durumlar IKEA firmasını sektörde talep edilen firma haline getirmiş ve yerli birçok firmanın üretim ve satış stratejilerine etki etmiştir.

Türkiye’de mobilya üretiminin yoğunlaştığı belli başlı bölgeler vardır. Başta İstanbul olmak üzere, Ankara, Bursa (İnegöl), Kayseri, İzmir olarak sıralayabiliriz. Bu şehirlerin mobilyanın merkezi olmasının nedenleri arasında; sanayinin bu bölgelerde gelişmesi, metropol şehirler olması, fazla nüfus ile birlikte talebin fazla olması, hammadde üretimi yapan fabrikaların bu şehirlerde bulunması ve orman ürünlerinin yoğun olduğu yerler olması vardır. İstanbul’da mobilya üretimi birçok farklı ilçeye dağılmış olsa da ana merkezler, İkitelli Organize Sanayi Bölgesinde yer alan Masko ve Ümraniye’deki Modoko’dur. Bu merkezler hem üretim açısından hem satış açısından şehrin mobilya anlamında önemli merkezleridir. İstanbul dışında önemli mobilya üretim merkezlerinden birisi de Kayseri’dir. Kayseri’nin sektörde bu kadar ilerlemesinin temel nedenlerinden birisi kanepeler, koltuklar, çekyat ve yatak üretimi yapan büyük ölçekli firmaların fabrikalarının Kayseri’de bulunuyor olmasıdır (Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, 2021).

Türkiye’de mobilya sektörünün günümüzde bu seviyeye gelmesini sağlayan ana etkenlerden biri mobilya ihracatının günden güne artmasıdır. TÜİK verilerine göre 2001 yılında 192 milyon dolar olan mobilya ihracatı giderek artış göstermiş ve 2020 yılında 3 milyar 422 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır. 2020 yılı dünyayı olumsuz etkileyen covid-19 salgınının gölgesinde geçmiş, diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de ekonomik bu salgından olumsuz etkilenmiştir. Buna rağmen 2020 yılı mobilya sektörü ihracat sayılarına baktığımızda bir önceki yıla oranla artış olduğu gözlenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı’nın 2021 yılı Mobilya Sektör Raporu ihracat tablosunu incelediğimizde ilk sırayı yatak odalarında kullanılan ahşap

mobilyalar aldığımızı görmekteyiz. Tabloya göre oturma mobilyaları ve aksesuarlarının ihracat yüzdelerinde büyük bir dilime sahip olduğunu da söyleyebiliriz.

Türkiye'nin Ürünler Bazında Mobilya İhracatı (Değer: bin dolar)

GTİP	Ürün Adı	2018	2019	2020
940350	YATAK ODALARINDA KULLANILAN TÜRDE AHŞAP MOBİLYALAR	558.256	670.581	645.426
940360	DİĞER AHŞAP MOBİLYALAR	376.913	426.518	438.473
940190	OTURMAYA MAHSUS MOBİLYALARIN AKSAM, PARÇALARI	174.761	186.743	359.204
940161	AHŞAP İSKELETLİ OTURMAYA MAHSUS İÇLERİ DOLDURULMUŞ, KAPLANMIŞ DİĞER MOBİLYALAR	245.258	315.182	321.968
940429	DİĞER MADDELERDEN YATAKLAR	88.619	108.665	232.300
940320	DİĞER METAL MOBİLYALAR	180.323	200.375	229.881
940390	DİĞER MOBİLYALARA AİT AKSAM, PARÇALAR	139.348	150.014	163.288
940140	YATAK HALİNE GETİRİLEBİLEN OTURMA MOBİLYASI (KAMP VE BAHÇE İÇİN HARİÇ)	120.010	137.529	136.535
940120	MOTORLU TAŞITLARDA KULLANILAN OTURMAYA MAHSUS MOBİLYALAR	208.056	166.331	123.394
940290	TIP, CERRAHI, DIŞÇİLİKTE KULLANILAN MOBİLYA, MASA, KARYOLA VB. AKSAM/PARÇALAR	36.383	42.377	106.223
940490	ŞİLTE, YORGAN, YASTIK, PUF, DİZ-AYAK ÖRTÜLERİ, MİNDERLER VB.	78.481	88.381	104.741
940310	YAZIHANELERDE KULLANILAN TÜRDE METAL MOBİLYALAR	55.835	55.373	85.620
940180	OTURMAYA MAHSUS DİĞER MOBİLYALAR	65.332	70.739	62.211
940330	YAZIHANELERDE KULLANILAN TÜRDE AĞAÇ MOBİLYALAR	64.672	69.847	61.733
940370	PLASTİK MADDELERDEN DİĞER MOBİLYALAR	51.027	53.564	49.069
940169	AHŞAP İSKELETLİ OTURMAYA MAHSUS DİĞER MOBİLYALAR	44.554	51.666	44.494
940130	YÜKSEKLİĞİ AYARLANABİLEN DÖNER KOLTUK-SANDALYELER	42.291	48.591	43.059
940389	DİĞER MADDELERDEN DİĞER MOBİLYALAR	27.983	34.011	37.210
940340	MUTFAKLARDA KULLANILAN TÜRDE AHŞAP MOBİLYALAR	33.672	44.189	37.014
940410	SOMYALAR	13.002	23.700	33.908
940179	METAL İSKELETLİ OTURMAYA MAHSUS DİĞER MOBİLYALAR	23.281	32.902	30.132
940171	METAL İSKELETLİ OTURMAYA MAHSUS İÇLERİ DOLDURULMUŞ, KAPLANMIŞ DİĞER MOBİLYALAR	18.091	23.003	24.994
940421	GÖZENEKLİ KAUÇUK/PLASTİKTEN YATAKLAR	15.695	20.491	22.843
940110	HAVA TAŞITLARINDA KULLANILAN TÜRDE OTURMAYA MAHSUS MOBİLYALAR	10.322	22.847	15.763
940210	DIŞÇI/BERBER KOLTUKLARI VB. KOLTUKLAR VE AKSAM, PARÇALARI	7.606	7.463	7.261
940430	UYKU TULUMLARI	2.902	3.607	4.272

940159	KAMIŞ, SEPETÇİ SOĞUDU VB. MADDELERDEN (BAMBUDAN VE HİNT KAMIŞINDAN OLANLAR HARİÇ) OTURMAYA MAHSUS MO	4.033	636	554
940382	BAMBUDAN DİĞER MOBİLYALAR	20	86	19
940152	BAMBUDAN OTURMAYA MAHSUS MOBİLYALAR	13	37	13
940383	HİNTKAMIŞINDAN DİĞER MOBİLYALAR	-	-	1
	DİĞER	2	1	-
	TOPLAM	2.686.741	3.055.449	3.421.603

Kaynak: TÜİK

Şekil 85 2018-2020 İhracat Tablosu

3.8 2000-2022 YILLARI OTURMA MOBİLYASINDAKİ DEĞİŞİMLER

21. yüzyılda oturma mobilyası, dünya çapında gerçekleşen globalleşmenin etkisiyle artık ülkemizde dünyadaki trendleri takip ederek değişmektedir. Hâkim anlayış olan minimalizm etkisiyle, oturma elemanları sade detaylarla tasarlanıp üretilerek şıklık ve estetiklik hedeflenmektedir. Oturma elemanlarının üretiminde önceki yıllara göre ergonomi, konfor daha çok ön planda tutularak üretilmeye başlanmıştır. Gelişen mobilya üretim teknolojileri, oturma elemanlarında kullanılan malzemelere yansımış, modern üretim teknikleri geliştirilmiştir. Oturma elemanlarının döşeme dolgularında sünger en çok kullanılan malzeme olmuş, kullanılan kumaşlarda kalite anlamında gelişme yaşanmıştır. Silinebilme, leke veya toz tutmama, su tutmama, yanma geciktiricili özellikli kumaşlar üretilmeye ve sektörde oldukça kullanılmaya başlanmıştır.

Günümüzde ev dekorasyonunda minimal, retro, loft gibi mimari tarzlar hem mekânları hem de mobilyaları etkilemiştir. Genellikle mekanlarda ve oturma mobilyalarında çok fazla renk ve doku kullanımı yerine, pastel veya nötr renkler tercih edilmektedir.

Şekil 86 Doğtaş'ın Loft isimli çekyat mekanizmalı koltuğu

Şekil 87 Doğtaş'ın Loft isimli çekyat mekanizmalı koltuğu

Şekil 88 'Marses Berjer' Bellona Firmasına ait günümüzde satışta olan bir oturma mobilyası

Metal sektörünün de oldukça gelişmesi, oturma mobilyalarında metal kullanımının günümüzde çok fazla olduğunu ve tasarımsal anlamda çeşitlendiğini görmekteyiz. Modüler mobilyanın gelişmesi, modüler koltuk modellerinin çeşitlenmesini ve tercih edilmesini sağlamıştır.

Şekil 89 ‘Soprano Kanepesi’ Koleksiyon Firmasına ait günümüzde satışta olan bir oturma mobilyası

Şekil 90 ‘KIVIK’ IKEA Firmasına ait günümüzde satışta olan bir oturma mobilyası

3.8.1 İkonik Bir Kanepe ‘Chester’

Şekil 91 Chesterfield Koltuk

Günümüzde modern yorumlamasıyla oldukça tercih edilen Chester kanepenin tarihi 1800’li yıllara dayanmaktadır. İngiltere’de lordların elbiselerinin kırıışmadan oturmasını sağlamak için Kont Philip Stanhope’nin isteği üzerine tasarlanmış bu kanepeler, konutlarda ve ofislerde kumaşı, malzemesi farklı olacak şekilde kullanılmaya devam etmektedir. Kapitone işçilikli bu kanepenin döşemesinde orijinal derinin kullanıldığı bu mobilyada suni deri (vinylex), dokuma kumaşlar da tercih edilmektedir. Uzun yıllardır kullanılmaya devam eden kanepenin tercih edilme sebeplerinden ilki şık ve rahat bir kanepeler olmasıdır. Diğer bir sebep ise kullanıldığı mekâna kattığı ağırlık, kullanıcıya kattığı zenginlik hissidir. Retro ve vintage tarzının hâkim olduğu mekânlarda sıkça rastlanmaktadır (URL-7) .

Şekil 92 Mudo’nun Manhattan mavi nubuk chester modeli

Şekil 92'deki Chester modelinde, döşeme kumaşında nubuk kumaş, oturma süngeri 32 Dansite kullanılmıştır. İskeletinde kayın, gürgen, kontrplak ve sunta kullanılmıştır.

Şekil 93 Mudo'nun Siena chester modeli

Şekil 93'deki klasik tarzdaki modelde, döşeme kumaşında kadife kumaş, oturumunda elyaf ve boncuk silikon kullanılmıştır. İskeletinde gürgen ağacı, ayak malzemesinde ceviz ahşap tercih edilmiştir.

Şekil 94 Mudo'nun orijinal deri chester modeli

Şekil 94'teki modelin, döşeme kumaşında %100 deri, oturumda 25 Dansite Kuştüyü Sünger ve Silikonlu Elyaf Dolgu kullanılmıştır. İskeletinde sunta, köknar, kayın; ayak malzemesinde tekerlekli ahşap ayak kullanılmıştır (URL-8).

3.8.2 Modüler Koltuklar

Günümüzde çok rastladığımız başka bir koltuk modeli ise modüler koltuk modellerinde olan birkaç adet modülün birleşmesiyle oluşan 'L' ve 'U' koltuklardır. Sektörde adı 'köşe takımı' olarak da geçmektedir. Bu koltukların tercih edilme sebepleri; geniş ve oturma süngerlerinin genellikle yumuşak olmasından kaynaklı rahat bir oturmaya sahip olması, gerektiğinde yatak olarak da kullanılıyor olması, ebatlarından kaynaklı üzerinde çok sayıda insanın oturmasına müsaade etmesidir.

Şekil 95 Mudo'nun Berlin corner sol antrasit koltuğu

Şekil 95'teki modelde, döşeme kumaşında kaz tüyü ve elyaf kaplamalı kumaş, oturumda 36 Dansite Sünger ve 25 Dansite Kuş Tüyü kullanılmıştır. İskeletinde kavak kontra ve masif; ayak malzemesinde metal ayak kullanılmıştır (URL-9).

Şekil 96 İstikbal Firmasına Ait Mary Köşe Takımı

3.8.3 Modern Çekyatlar- Yataklı Kanepeler

1980’li yıllarda konutlara giren çekyatlar günümüzde Türkiye’de halen popülerliğini korumaktadır. Gelişen mobilya teknolojisiyle birlikte çekyat mekanizmalarında da birçok çeşit üretilmiştir. Günümüzde ‘yataklı kanepeler’ olarak satışı devam etmektedir.

Şekil 97 İstikbal Firmasına Ait Zeus İsimli Yataklı Kanepeler-kapalı hali

Şekil 98 İstikbal Firmasına Ait Zeus İsimli Yataklı Kanepeler-açık hali

Türkiye’de 1980’li yıllarda çekyatı ilk üreten firma olan ‘İstikbal’ çekyat satışına devam etmektedir. Şekil 97 ve 98’te İstikbal markasına ait modern bir çekyatı görmekteyiz. Klasik çekyatlarda olduğu gibi sırt kısmı yatağa dönüşmemekte, sırt kısmı geriye doğru hareket ederek oturumu genişletip yatak kullanımına olanak

sağlamaktadır. Ürün teknik özelliklerini incelediğimizde oturma süngerinde yumuşak sünger seçtiklerini görmekteyiz (URL-10).

Şekil 99 Vivense firmasına ait Lizbon isimli yataklı kanepelik kapalı halini

Şekil 100 Vivense firmasına ait Lizbon isimli yataklı kanepelik açık halini

Vivense firmasına ait bir başka çekyat modelinde ise sırt kısmının farklı bir mekanizma ile geri hareketi mevcuttur. Bu çekyatın teknik özelliklerinde; döşemesinde keten kumaş kullanıldığı, iskeleti gürgen ağacından yapıldığı, oturma minder malzemesi 28 DNS sünger olduğu ve orta sert olduğu, ayaklarında siyah ahşap kullanıldığı bilgisine ulaşılmaktadır (URL-11).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türk iç mekân tarihinde oturma donatısı, geçmişten günümüze kadar biçim, form, malzeme, ölçü olarak birçok kez değişim ve dönüşümden geçmiştir. Tarih boyunca yaşanan kültürel etkileşimler, siyasal olaylar, ekonomik gelişmeler, sosyo-kültürel dönüşümler, Sanayi Devrimi, I. ve II. Dünya Savaşları'nın tüm etkileri, yeni icatlar, makineleşmenin gelişimi, teknolojinin ilerlemesi, bilgi çağına girilmesi gibi tüm bu etmenler dâhilinde Türk konutun iç mekânındaki değişimler saptanmış ve bu değişimler dâhilinde oturma mobilyasının gelişim süreci incelenmiştir. Oturma mobilyasının değişim sürecini etkileyen tüm bu bulgular aşağıdaki şekilde kronolojik sırayla ifade edilebilir;

- Orta Asya'dan beri konar-göçer olarak yaşayan Türkler, göçebe yaşam tarzlarına göre, konutlarını ve iç mekân donatılarını şekillendirmişlerdir. Bugünkü anlamıyla bir mobilya kültüründen o zamanlarda bahsedilmemektedir. Kullandıkları tüm donatıların taşınabilir olmasına dikkat etmişlerdir. Yerde çalışma, yerde oturma, yer sofrasına yemek yeme, yere yakın yatma alışkanlıkları oturma elemanlarının da yere yakın olmasına sebep olmuştur. Bu yüzden göçebe Türkler, oturma donatısı olarak genellikle yer minderlerini ya da birkaç ahşap parçanın üzerine konulmuş kilim, örtü vs. kullanmışlardır.
- Anadolu'da yerleşik düzene geçen Türkler geleneksel göçebe çadırının devamı niteliğinde olan geleneksel Türk evlerinde yaşamışlardır. Geleneksel çadırdaki tüm yaşamsal faaliyetlerin gerçekleştiği ana mekân Türk evinde 'oda' olarak kendine yer bulmuştur. Odada yemek yenilmiş, oturulmuş, yatılmıştır. Yapıyla birlikte şekillenen dolap, yüklük, sedir sabit mobilya olma özelliğini taşımıştır. Yere yakın

oturma alışkanlığı bu dönemde de devam etmiş, odanın duvarları boyunca derin oturuma sahip, alçak sedirler yapılmıştır. Minderler de oturma elemanı olarak kullanılmaya devam etmiştir.

- Osmanlı İmparatorluğu'nun ileriki dönemlerinde Türk evi yapısı gelişmiş, kat sayısı olarak çoğalmış, odalar ve mekânlardaki işlevler artış göstermiştir. Oturma elemanı olarak sediri kullanmaya devam edilmiş, yanına yüksekliği biraz daha fazla olan divan ve bir tahta üzerine yumuşak örtülerin serilmesiyle oluşan kerevet eklenmiştir.
- 19. yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nda 1839 Tanzimat Fermanı'nın getirdiği yenilikler ile Batı'yla ilişkiler gelişmiş, kalıcı elçilikler açılmış, Avrupa'dan gelen ithal mobilya ve mobilyacılar Türk mobilyasında batılılaşma hareketini başlatan etmenlerden olmuştur. Avrupa'dan gelen ilk mobilyalar saraylarda kullanılmış, Rum ustaların egemenliğinde olan mobilyacılık sektöründe bu mobilyalardan etkilenecek birebir taklit edilip yapılan mobilyalar satılmış, ilk hareketli oturma mobilyasına geçiş bu şekilde gerçekleşmiştir. Konutla birlikte şekillenen geleneksel sedirlerin yerini yüksek arkalı koltuklar almış, Türk evi mobilyaya göre şekillenmeye başlamıştır.
- Cumhuriyet'in ilanı toplumda her alanda çağdaşlaşma hareketinin başlangıcı olmuş, çağı yakalamak adına İstanbul'un Pera semtindeki dönemin zengin sınıfı için apartmanlar yapılmaya başlanmış, bu apartmanlar Avrupalı tarz mobilyalarla donatılmıştır. Toplumun genelinde ise geleneksel mobilya ile batılı tarz mobilyanın birlikte kullanıldığı bir kozmopolit yapı hâkim olmaya başlamıştır. Odanın içinde geleneksel sedirle Avrupalı tarz koltuk ve sandalyeler birlikte yer bulmuştur.
- 1930-1940'lı yıllarda çağdaş ve modern toplum anlayışı iyiden iyiye toplum genelinde kabul edilmiş, toplumun orta sınıfı eski konutlarını terk edip yeni apartman dairelerine taşınmaya veya eski geleneksel konutlarda yaşayan insanlar batılı tarz mobilyaları kullanmaya başlamışlardır. Konutların giderek metrekaresinin azalması,

kentleşmenin ilk yıllarında evlerde kalabalık bir şekilde yaşanması, mobilya anlamında çok çeşitliliğin bulunmaması, bulunsa bile toplumun maddi olarak alacak gücünün olmaması sonucunda oturma, yatma ve depolama eylemlerinde yeni arayışlar girilmiştir. Mobilya sektöründeki gelişim devam etmiş, Türk firmalar piyasaya girmiştir. Sektör gayrimüslimlerin tekelinden yavaş yavaş çıkmaya başlamıştır. Bunların yanı sıra İstanbul'da yabancı mobilya mağazalarında artışlar görülmüştür. Modern oturma mobilyalarının üretimi ve kullanımı artarak devam etmiştir. 'Haraççı Kardeşler' döneminin en büyük mobilya firmalarından olmuştur. Florya Atatürk Köşkü için yapılan mobilyalar Türkiye'de o yıllardaki mobilya tarzını anlatan önemli örnekler olmuşlardır.

- 1950-1960'lı yıllar II. Dünya Savaşı'nın getirdiği olumsuz ortam içinde devam etmiş, ekonomik açıdan kötü bir döneme girilmiş, tüm sektörlerde ham madde sıkıntısı yaşanmış, mobilya sektöründe en kolay ulaşılabilir malzeme olan ahşaba bile ulaşamamış, sektörde endüstrileşme hareketleri olumsuz sonuçlanmıştır. Tüm bu sıkıntılar yaşanırken 'Kare Metal' adında bir firma kurulmuş, Türkiye'de ilk defa metal kullanarak oturma mobilyaları tasarlamıştır. Sektörde her ne kadar üretim anlamında yeni gelişmeler olmasa da Moderno, MPD gibi modern konut mobilyasının öncü firmaları kurulmuştur. Köyden kente göç bu yıllarda hızlanmış, toplumun geneli apartman dairelerinde yaşamaya başlamıştır. Değişen konut kültürü kullanılan mobilyaları da şekillendirmiş, sabit mobilyadan hareketli mobilyalara geçilmiş, oturma elemanı olarak; koltuk, kanepeler, sandalye kullanımı artmıştır. Mobilya ihtiyacındaki bu değişim zamanla üretilen mobilya biçimlerinin farklılaşmasına sebep olmuştur. İnce, hafif ayaklı, süslü ve oyma işçiliklerinin bol olduğu mobilyalardan rahatlığın ön planda olduğu yay mekanizması gibi yeni mekanizmaların kullanılmaya başlandığı mobilyalar üretilmeye ve kullanılmaya başlanmıştır. Bu yıllarda döşemelik kumaş olarak suni deri de kullanılmaya başlanmıştır. Suni deri imalatı yapan 'Vinylex' markasının birçok dergi

ve reklamlarda afişlerine rastlamak mümkündür. Deri görünümlü bu yapay malzeme dönemin klasik ve modern oturma elemanlarında oldukça tercih edilmiştir.

- 1970-1980’li yıllar Türkiye’de birçok alanda gelişmelerin yaşandığı yıllar olmuştur. Siyasi olarak kaotik bir süreçten geçen ülke, petrol krizi, Kıbrıs Barış Harekâtı gibi birçok olaydan derin bir şekilde etkilenmiştir. Çağımızın en büyük kitle iletişim aracı olan televizyon bu yıllarda evlere girmiş, aile yaşantısında, sosyal aktivitelerde, haberleşmede, konut mekânlarının şekillenmesinde ve daha birçok alanda Türk toplumunu etkilemiştir. Kentleşme bu yıllarda hızlanarak devam etmiş ve şehirlerde gecekondulaşmalar başlamıştır. Şehirlerde apartmanlar hızlı kentleşme karşısında yetersiz kalmış ve toplu konutlar yapılmıştır. Yapılan bu toplu konutların ufak metrekarelerde olması kullanılacak mobilyaların çok fonksiyonlu olmasını gerektirmiştir. Ekonomik anlamda sıkıntılar yaşanmasına rağmen mobilya sektöründe sanayileşmenin başladığı ilk yıllar olmuştur. Büyük mobilya firmaları kurulmuştur; İstikbal, Kelebek, Koleksiyon... Konutlarda salon kavramı önemli bir hal almış, salon takımları üretilmiştir. Hayatımıza modüler bir oturma elemanı olan çek-yat girmiş, İstikbal mobilya çekyat gibi bir mobilyanın toplum yaşamındaki eksikliğini hissedip bunu çok iyi kullanmış ve büyük bir ivme yakalamıştır. Kelebek mobilya ilk modüler mobilyaları bu yıllarda üretmeye başlamış ve standardizasyona önem verilmiş, seri üretime geçilmiştir. Kullanılan oturma elemanlarının tarzında karışıklıklar yaşanmış, salonlarda antika tarzı takım mobilyalar kullanılırken evin diğer odalarında modern tarzda üretilen koltuk, çekyat gibi mobilyalara yer verilmiştir. İlk L koltuk 1980’li yıllarda konutlarda kullanılmaya başlanmıştır.
- 1990’lı yıllar teknolojinin hayatımıza büyük ölçüde girdiği yıllar olmuştur. Bilgisayar ve internet ilk defa bu yıllarda kullanılmış, teknoloji tüm sektörlerle, mobilya sektörü de dâhil olmak üzere yenilikler getirmiştir. Sanayileşmenin yerini teknoloji almıştır. Mobilya sektörünün dünya pazarındaki yeri artmış, standartlara uygun

mobilya üretimi önemli bir hal almıştır. Tüm dünyada küreselleşmeye gidilmiş, internetin sağladığı kolaylıkla mobilyalardaki trendler takip edilmiştir. Oturma mobilyası tercihlerinde, 70 ve 80'li yılların süs ve gösteriş arayışları terk edilmiş, yerine konforlu ve ergonomik olması tercih sebebi sayılmıştır. Oturma mobilyasında sadeleşmeye gidilmiş ve modern mobilyaların kullanımı artmış, mobilyada konfor ve kullanılabilirlik arayışları ön plana çıkmaya başlamıştır.

- Teknoloji çağı olan günümüzde, globalleşmenin etkisiyle değişimler ve dönüşümler her geçen gün gerçekleşmektedir. Teknoloji hayatımızın her alanında var olmaktadır. Teknoloji mobilya sektörüne üretim, satış, nakliyat anlamında birçok kolaylık getirmektedir. Türkiye'de mobilya sektörü 1990'lı yıllara kadar genellikle geleneksel yöntemlerle üretim yapan küçük çaplı işletmelerin öncülüğünde sürdürülen bir sektör iken, sanayinin gelişimi, mobilya sektöründeki endüstrileşme adımları, talebin önceki yıllara göre katlanarak artması, orta ve büyük ölçekli işletmelerin sektörde çoğalmasına sebep olmuştur. Türkiye'de mobilya üretiminin yoğunlaştığı belli başlı bölgeler vardır. Başta İstanbul olmak üzere, Ankara, Bursa (İnegöl), Kayseri, İzmir olarak sıralayabiliriz. Bu şehirlerin mobilyanın merkezi olmasının nedenleri arasında; sanayinin bu bölgelerde gelişmesi, metropol şehirler olması, fazla nüfus ile birlikte talebin fazla olması, hammadde üretimi yapan fabrikaların bu şehirlerde bulunması ve orman ürünlerinin yoğun olduğu yerler olmasıdır. Artan konut sayılarıyla birlikte konutlarda kullanımına ihtiyaç duyulan mobilyaların sayısının ve çeşidin çoğalması, ofis sayılarında artış ve son yıllarda çalışma ergonomisine daha çok dikkat edilmesiyle ofis mobilyası kavramının doğması mobilya sektörünün gelişmesindeki önemli etkenler olmuştur. Globalleşmenin etkisiyle mobilya sektörü canlı bir sektör olarak her gün farklı trendlerin etkisinde kalmaktadır. Ancak ana trendin minimalizm olduğunu söyleyebiliriz. Oturma elemanlarında sade, şık, kolay üretilen, konforlu ve ergonomik olması arayışı hâkimdir.

Tüm bu bulguların ışığında, Türk toplumunda kullanılan oturma mobilyalarının şekillenişinde; batılı toplumların Türk kültürüyle olan etkileşimi, Cumhuriyetle gelen modern ulus inşasıyla birlikte toplumun yaşam tarzında büyük değişikliklerin olması, bu değişikliklerin zamanla konut yapısına sirayet etmesi, yeni modern konutlara geçiş yapılması ve yeni konutların yeni mobilyalara ihtiyaç duyması, ekonomik anlamda yaşanan zorlukların veya iyileşmelerin malzeme, üretim teknikleri, satın alınabilme kolaylığı açısından etkisi, teknolojinin gelişmesiyle oturma mobilyasının üretiminin kolaylaşması ve seri üretime yönelik mobilyaların kullanılmaya başlanması, internetin hayatımıza girmesiyle artık globalleşen bir dünyada tüm oturma elemanlarının malzeme, biçim gibi özelliklerinin birbirine benzemesi gibi unsurların etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kısacası; Türkiye’de yaşanan kültürel, ekonomik, teknolojik tüm değişimler ve ilerlemeler günümüzde kadar geçen süreçte kullanılan oturma mobilyalarının değişimine sebep olmuştur.

-

GÖÇEBE YAŞAM DÖNEMİ	OSMANLI DÖNEMİ	BATILLAŞMA DÖNEMİ	CUMHURİYET DÖNEMİ	1950-90 YILLARI	1990 SONRASI
					
Minder Sedir	Sedir Kerevet Divan	Yüksek arkalıklı koltuklar, sandalyeler	Modern koltuklar, berjerler	Çekyat, kütüphaneli divan, Metal sandalyeler	Minimal Oturma elemanları

Şekil 101 Oturma Elemanlarının Değişim Süreci

OTURMA MOBİLYALARINDAKİ DEĞİŞİMİN KISA ÖZETİ

İSKELET MALZEMESİ	DÖŞEME MALZEMESİ	KUMAŞ	TARZ
MASİF AHŞAP ↓ KONTRA ↓ METAL ↓ PLASTİK	KITIK DOLGU ↓ PAMUK DOLGU ↓ ZİĞZAG VE HELEZONİ YAYLAR ↓ SÜNGER ↓ KUŞTÜYÜ	KILIM ↓ KADİFE KUMAŞ ↓ LEKE, SU TUTMAYAN TEKNOLOJİK KUMAŞLAR	GELENEKSEL ↓ BATIL TARZ ↓ KLASİK ↓ MODERN ↓ MINİMAL

Şekil 102 Oturma Mobilyalarındaki Değişimin Kısa Özeti

KAYNAKÇA

- (2021, 11 26). <https://www.gelisenbeyin.net/ergonomi-nedir.html> adresinden alındı
- Arıburun, L. N. (2012, Mart). 19. Yüzyıl Osmanlı Saray Mobilyaları: Batılılaşma Etkisi ve Biçimsel Açıdan Yemek Kültüründeki Değişim Süreci. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Artıkoğlu, P. (2006, Eylül). 1950-1970 Arası Süreçte Sosyal Yaşam ve İç Mekanın Değişenleri. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Anabilim Dalı, Sanatta Yeterlilik Tezi.
- Aşık, M. A. (2017). Modern Konutun Korunması ve Yeniden Kullanılması: Florya Atatürk Deniz Köşkü. *Yüksek Lisans Tezi*. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Ayata, S. (1988). Kentsel Orta Sınıf Ailelerde Statü Yarışması ve Salon Kullanımı. *Toplum ve Bilim*, 5-25.
- Ayyıldız, D. D. (2006). Türk Tasarım Tarihinde Bir Parantez: İlhan Koman. *Türk Tasarım Tarihinde Bir Parantez: İlhan Koman ve Metal Mobilyalar*. İstanbul.
- Bahtiyar, T. B., & Esra Yıldız. (2021). 'Ev Dekorasyon' Dergisi (1976-82) Üzerinden Konutlardaki İç Mekan Özelliklerinin İncelenmesi. 149-173.
- Bahtiyar, T. B., Aydın, P. D., & Yıldız, D. D. (2019). Türk Sinema Filmleri Üzerinden Konutu Okumak: 1980'lerden Üç Örnek. s. 411-427.
- Bektaş, C. (2021). *Türk Evi*. İSTANBUL: Yem Yayınevi.
- Bozdoğan, S. (2002). *Modernizm ve Ulusun İnşası, Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bozkurt, S. G. (2013). 19.yy da Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekan Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi. *Journal of the Faculty of Forestry* (s. 40). İstanbul: İstanbul University.
- Bulanık, G. E. (2020, Aralık). 1950'li Yıllarda Türkiye'de Gündelik Hayatta Yaşanan Dönüşümler: Adana İli Üzerine Bir Araştırma. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi Bilim Dalı.

- Canoğlu, S. (2012, Mart). Türkiye'de Modern Mobilya Tasarımının Gelişimi: Öncü Mobilya Tasarımcıları Üzerine Bir Analiz. *Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Curaoğlu, F. (2017). *İleri Teknoloji Bilimleri Dergisi*, 1161-1173.
- Çelikoğlu, Ö. (2011). Çekyatın Öyküsü: Türkiye'de Toplumsal Değişime Tanıklık Eden Bir Mobilya. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen BİLİMLERİ Enstitüsü.
- DATUMM. (2021). *DATUMM: Dokümantasyon ve Arşivleme Türkiye'de Modern Mobilya*.
- Demirarslan, D. (2006). Osmanlı'da Modernleşme/ Batılılaşma Sürecinin İç Mekan Donanımına Etkileri. 35-66.
- Demirarslan, D. (2007). Batılılaşma Sürecinde Türk Barınma Kültüründeki Değişim ve Konuttaki Yansımaları. Ankara: 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi.
- Demirarslan, D. (2018). Türk Yaşam Kültüründe Oturma Mobilyasının Değişimi ve Gelişimi. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 71-85.
- Demirarslan, D. (2019). Antik Dönemde Oturma Mobilyasının Öyküsü ve Tarihsel Süreçteki Yansımaları. *SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 238-270.
- EĞRİ, E. C. (2021). 1950-1960 Yılları Arasında Türkiye'de Değişen Konut İç Mekan Kavramı (Ankara Örneği). İstanbul: T.C Bahçeşehir Üniversitesi.
- Engin, D. (2011). Günümüz Mobilya Tasarımının Zaman İçinde Değişen İnsan Gereksinimleri Işığında İncelenmesi. İstanbul: Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Anabilim Dalı, İç Mimarlık Programı.
- Eriç, M. (1986). Günümüz konutunda rasyonel donatım.
- Göker, M. (2009). Türklerde Oturma Elemanlarının Tarihsel Gelişimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 163-169.
- Halis, E. E. (2019). Gecekondulaşma ve Toki Konutlarının Oluşum Süreci Arasındaki Benzerlikler. *sobider*, 481-491.
- Işık, Ş. (2017). 1950'lerden İtibaren Türkiye'de Mobilya Tasarımının Gelişimi ve Türk Tasarımcıların İncelenmesi . İstanbul: Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü.
- Köksal, B. (2017, mayıs). Türkiye'de Mobilya Sektörü'nün Gelişimi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.

- Köksal, B. (2017, Mayıs). Türkiye'de Mobilya Sektörünün Gelişimi Kayseri Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İç Mimarlık Anabilim Dalı.
- Kurukamçı, K. (2017). Osmanlı İmparatorluğu'nda Tüketim Alışkanlıklarının Değişimi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı.
- Küçükerman, Ö. (1996). *Endüstri için Ürün Tasarımında Yaratıcılık*. İstanbul: Yem Yayınları.
- Küçükerman, P. Ö. (2015). *Sanayi-i Nefise Mektebi'nde Endüstri Tasarımına Mobilya*. Ankara.
- Özkaraman, S. M. (2004). Türkiye'de 1800-2004 Yılları Arasındaki Değişim Süreci İçinde Tasarımı Etkileyen Faktörler: Ve Bir Örnek Olarak Mobilya Üretimi Modeli. *Doktora Tezi*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Endüstri Ürünleri Tasarımı Anabilim Dalı.
- Şahin, A. Ç. (2016). Türk Çadırı Üzerine. *Tarihin Peşinde*, 25,39.
- Terece, Z. (2017). 1950 Sonrası Türkiye'de Modern Mobilya. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı İç Mimarlık Programı.
- Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı. (2021). *Mobilya Sektör Raporu*.
- Uluengin, N. (1982). Osmanlı-Türk Sivil Mimarisinde Pencere Açıklıklarının Gelişimi. *Doktora Tezi*. İ.D.G.S. Akademisi Mimarlık Fakültesi.
- URL-1. (2021). <https://www.gelisenbeyin.net/ergonomi-nedir.html>. adresinden alındı
- URL-10. (2021, Aralık). <https://www.istikbal.com.tr/oturma-odasi-kanep-koltuk/aren-yatakli-uclu-koltuk-krem-201ALKR0403000001> adresinden alındı
- URL-11. (tarih yok). <https://www.vivense.com/lizbon-uclu-koltuk-antrasit-modeli.html> adresinden alındı
- URL-2. (2021). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=KEREVET.
- URL-3. (2022, Şubat). *wikipedi*. https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye_ekonomi_tarihi adresinden alındı
- URL-4. (2021, Kasım). *İstikbal*. <https://www.istikbal.com.tr/istikbal-kurumsal-bilgiler> adresinden alındı
- URL-5. (2022, Nisan). <https://koleksiyon.com.tr/hakkimizda/tarihce/> adresinden alındı

- URL-6. (2022, Nisan). <https://koltukmarkalari.com/kelebek-mobilya/#respond> adresinden alındı
- URL-7. (2022, Nisan). <https://blog.vivense.com/chester-koltuk-ile-dekorasyon-nasil-yapilir/> adresinden alındı
- URL-8. (2022, Nisan). <https://www.mudo.com.tr/chester-koltuk-kanepe/> adresinden alındı
- URL-9. (2022 , Nisan). <https://www.mudo.com.tr/berlin-corner-sol-antrasit-renksiz/> adresinden alındı
- Uzunarslan, H. Ş. (2002, Mayıs). Erken Cumhuriyet Dönemi Konutlarında Mekan ve Mobilya. *Sanatta Yeterlilik Tezi*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Ana Bilim/ Ana Sanat Dalı.
- Yazıcı, H., & Selman Karayılmazlar. (2001). TÜRKİYE AHŞAP MOBİLYA SEKTÖRÜ VE EKONOMİK GELİŞİMİ. *ZKÜ BARTIN ORMAN FAKÜLTESİ DERGİSİ*.